T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KADIN VE ERKEK ROLLERİ ÜZERİNE GÜNDELİK HAYAT VE MİZAH SOSYOLOJİLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME

Dilek Keskiner

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Zuhal Yonca ODABAŞ

Çankırı -2021

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KADIN VE ERKEK ROLLERİ ÜZERİNE GÜNDELİK HAYAT VE MİZAH SOSYOLOJİLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME

Dilek Keskiner
ORCID: 0000-0003-0137-5050

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Zuhal Yonca ODABAŞ

Çankırı–2021

İÇİNDEKİLER

Y

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....ii
TEZ KABUL VE ONAY.....iii
ÖNSÖZ.....iv
ÖZET.....v
ABSTRACT.....vi
KISALTMALAR.....vii

1. GİRİŞ.....2
1.1. Problem.....15
1.2. Amaçlar.....18
1.3.Sınırlılıklar.....18
1.3. Önem.....19
1.4. Yaklaşım ve Sayıltılar.....20
1.5. Yöntem.....38
1.5.1. Araştırma Tipi……..…….38
1.6.2. Araştırma Tekniği.....39
1.6.3. Evren ve Örneklem.....40

2. BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMALAR.....41
2.1. Örneklem hakkında Bilgi.....41
2.2. Katılımcıların Günlük Yaşamlarına Dair Bilgiler.....42
2.3. Katılımcıların Yakın Sosyal İlişki Durumları Hakkında Bilgi.....46
2.4. Katılımcıların Yakın Sosyal İlişkileri ile Gerçekleştirdikleri Etkileşimler (Sohbet İçerikleri).....48
2.5. Katılımcıların Mizah Tanımlamaları.....52
2.6. Mizah ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi.....56

3.BÖLÜM.....64
SONUÇ.....64

KAYNAKÇA.....74
ÖZGEÇMİŞ.....82

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım Kadın ve Erkek Rolleri Üzerine Gündelik Hayat ve Mizah Sosyolojileri Açısından Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

…/…2021

İmza

Dilek Keskiner

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dilek Keskiner tarafından hazırlanan Kadın ve Erkek Rolleri Üzerine Gündelik Hayat ve Mizah Sosyolojileri Açısından Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme başlıklı bu çalışma, *..../..../2021* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Sosyoloji* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Prof. Dr.Zuhal Yonca ODABAŞ İmza: .....

Doç.Dr. Günnur Ertong Attar İmza.....

Dr. Öğr. Ü. Hakkı KALAYCI İmza: .....

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun / /2020 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kadın ve Erkek Rolleri Üzerine Gündelik Hayat ve Mizah Sosyolojileri açısından Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme başlıklı bu tez çalışması, gündelik hayat pratikleri özelinde toplumsal cinsiyet temelli ayrımın nasıl yeniden üretildiğini ele almaktadır.

Bu çerçevede, mizah sosyolojisi alanı kapsamında değerlendirilebilecek olan çalışmada mizahın sosyal işlevi üzerine odaklanılmakta ve bu işlevlerin toplumsal cinsiyet açısından kadın ve erkek kavram, anlayış ve pratiğini nasıl etkilediği Van İli örneklemi özelinde incelenmektedir.

Yüksek lisans ve tez çalışmasının başlangıcından sonlandırılmasına kadar geçen sürede beni her konuda destekleyen ve tecrübesiyle katkılarını esirgemeyen [Prof. Dr. Zuhal Yonca ODABAŞ]'a; Çankırı Karatekin Üniversitesi sosyoloji Bölümü'nde yer alan tüm hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Maddi ve manevi olarak sürekli yanımda olan ve sevgisini hiçbir zaman esirgemeyen ailem ve arkadaşlarımın bu süreçteki katkısı oldukça büyük bu nedenle kendilerine çok teşekkür ediyorum.

…/…/2021

Dilek Keskiner

ÖZET

Tezin Başlığı: Kadın ve Erkek Rolleri Üzerine Gündelik Hayat ve Mizah Sosyolojileri açısından Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme
Tezin Yazarı : Dilek Keskiner
Danışman : Prof. Dr. Zuhal Yonca ODABAŞ
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 25/08/2021

Gündelik hayat, sosyolojinin oldukça fazla ilgi gören alt alanlarından bir tanesidir. İnsan yaşamına dair derinlerde yer alan bilgilerin pek çoğu gündelik hayat pratiklerinde ortaya çıkmakta ve yeniden üretilmektedir. Bu çerçevede, tez çalışmasında gündelik hayat içinde gömülü olan toplumsal cinsiyet tutum ve davranışları ele alınmaktadır. Söz konusu tutum ve davranışların üretilmesi ve yeniden üretilmesi noktasında mizahın işlevinin ne olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gündelik Hayat, Mizah, Toplumsal Cinsiyet, Yeniden Üretim

ABSTRACT

Thesis Title : A Comparative Evaluation on Woman and Man Roles in respect to both Sociology of Daily life and Sociology of Humor.

Author : Dilek Keskiner

Supervisor : Prof. Dr. Zuhal Yonca ODABAŞ

Department : Sociology

Thesis Type : Master's Thesis

Date :

Daily life is placed as one of the most got attracted sub area of sociology in general. The knowledge about the daily life of people is mainly embedded in the daily life practices and it is also reproduced by these kinds of practices. In that respect this paper examines the gender related knowledge attitudes and behaviors in daily life. And also this thesis analyzes the role of humor both producing and reproducing these gender based roles.

Keywords: Daily Life, Humor, Gender, Reproduction

KISALTMALAR

Akt.	Aktaran
Çev.	Çeviren
Edt.	Editör
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
vd.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
TDK.	Türk Dil Kurumu
TV.	Televizyon
ty.	Tarih yok

1. GİRİŞ

Mizahın gündelik hayat pratikleri içindeki yeri ve işlevleri konusuna odaklanan çalışmanın bu bölümünde, konu ile ilgili temel kavramlar ele alınmaktadır. Aile, toplumsal cinsiyet, gündelik yaşam ve mizah kavramlarının sosyoloji literatürü içindeki tartışmaları ve bu kavramların birbirleri ile ilişkilerinin bir değerlendirilmesi bu bölümde yapılmaya çalışılmıştır.

Aile, ilk insan topluluklarından beri var olan ve toplumu açıklayan, anlamlandıran temel unsurlardan biri olarak akla gelmektedir. İnsanın biyolojik ve sosyal bir varlık olarak varlığı ve devamlılığı aile oluşumu etrafında şekillenmektedir. Aile kavramı, sosyoloji için önemli bir kavram olarak yer almaktadır. Toplumun bir parçası olan ailenin tarihsel sürecine bakıldığında, toplumun değişimi ve dönüşümünün ailenin değişim ve dönüşümüne sebep olduğu görülmektedir. Zaman içerisinde ailenin biçimi, yapısı, işlevleri değişim göstermiştir.

Ailenin evrensel bir tanımını yapmak oldukça zor ve imkânsız görünen bir durumdur. Kültürden kültüre aile yapıları değişim göstermektedir. Evrensel ve toplumsal bir kurum olan aile her bulunduğu topluma, toplumun kültürüne, norm ve değerlerine göre farklılık göstermektedir.

Aile, anne, baba ve çocuklardan oluşan ve biyolojik bağlarla bağlanan geniş bir ağın küçük bir kesimi olarak açıklanabilir. Bireyler birbirine kan bağı ile bağlıdır, soy zincirinin inşa edilip devamının sağlanması temel amaç edinilmektedir. Aile aynı zamanda, toplumda var olan maddi ve manevi değerleri kuşaktan kuşağa aktaran toplumun bir birimi olarak ifade etmek mümkündür.

Turner (akt. Şatıroğlu, 2010, s. 15). Aileyi, tüm insan toplumlarının temel ve karmaşık bir bileşeni olduğunu belirtmektedir. Aile, bariz bir şekilde, (meşru) eşleşme ve üreme süreçleri vasıtasıyla cinsel ilişkilerin düzenlenmesi ve insan türünün yeniden üretimiyle alakalıdır. Giddens, akraba bağlantılarıyla doğrudan doğruya bağlandığını ve ebeveynin çocuklara bakma yükümlülüğünü yerine getirme işlevine vurgu yapmaktadır. Marshall'a göre ise; aile, kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir

gruptur. Yıldırım ve Yıldırım'a göre sağlıklı bir aile müşterek bir mekân, neslin devamının sağlandığı meşru alan, çocukların sosyalleşme imkânı bulduğu bir yer, mali bir birliktelik sahası ve kültürel devamlılığın sağlandığı fonksiyonel zemindir. Antropolojik olarak aileyi tanımlayan Güvenç (akt. Ermez, 2020, ss. 16-17) sosyo-kültürel olarak kadın erkek ve çocuklar ile ilgili ilişki şeklini düzenleyen bir aile kurumunun var olduğunu ifade etmektedir.

Aile biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamlılığını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk olarak ortaya çıktığı karşılıklı ilişkilerin belirli sosyal kurallara bağlandığı, toplumda oluşturulmuş maddi ve ruhsal zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktarma görevi üstlenen aynı zamanda hem grup hem kurum özelliği taşıyan biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyal, ahlaki, dinsel, hukuksal vb. görünümlere sahip sosyal bir birimdir (Sayın, 2020, s. 33). Dirimeşe (2019, s. 14) ise, ailenin insan soyunu sürdürmek üzere iki farklı cins arasında kurulan evlilik bağıyla başlayan, birincil ilişkilere dayanan, cinsel ilişkilere meşruiyet kazandıran, soy ve akrabalık düzeyleri toplumsal bir boyut taşıyan, soyut bir ilişkiler ağı olması itibariyle kültürel bir kurum; ama nesnel insanlardan oluşması itibariyle fiili bir grup olduğunu ifade etmektedir.

Sosyal hayatın bütün alanlarında ailenin yer aldığını söylemek mümkündür. Toplumdaki bütün olgular, yapılar ve kültürler, kültürlerin normları, değerleri, yaptırımları ailenin oluşumunda ve gelişiminde etkilidir ve aileyi değiştirir ve dönüştürür. Ailede, toplumun devamlılığını, düzenini sağlamak için toplumun norm ve değerlerine uygun bireyler yetiştirerek toplumun devamlılığını ve düzenini sağlamaktadır. Aile, farklı toplumlarda farklı niteliklerde olan neslin devamı ve cinsel ilişkiler amacı olan evlilik ve kan bağı ile kurulan akrabalık ilişkisi içerisinde olan bireylerin bir arada bulunduğu toplumsal bir grup ve kurum olarak ele alınabilir.

Aile bilindiği gibi toplumun en küçük mekanizması, kurumudur. Bu bakımdan toplumsal yapıyı şekillendirirken kendini gerçekleştirmesini de sağlamaktadır. Aile mekanizmasını oluşturan ise bireylerdir. Bireyler bir ayara gelerek aileyi oluştururken aile içinde de kendi yaşamlarını şekillendirirler. Yaşamları şekillenirken bireyin toplum içinde ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların giderilmesi için ise aile belli başlı işlevleri yerine getirmek zorunda kalmaktadır. Bireyin birincil olarak maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlara biyolojik

ve psikolojik ihtiyaçlar diyebiliriz. Bunun ardından ise ailenin daha çok toplumla iç içe olduğu durumlarda ortaya çıkan ihtiyaçlarıdır. Bunlar ise ahlaki, dini, siyasi ve eğitim olanlarıdır diyebiliriz.

Ailenin farklı işlevleri vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: üretim, sosyal statüler ve görevler yükleme, sosyal kontrol, çocukların biyolojik duygusal yönden korunması ve yetiştirilmesi, toplumsallaştırma, eğitim, ekonomik, politik ve dini işlevler; kültürel ve boş zamanları değerlendirme işlevi; gerilimleri azaltma ve yumuşatma işlevi, Parsons'a göre bugünün ailesi, yapısı ve işlevlerinde, sadece biyolojik kompozisyonun bir yansıması olmayan değişmez öğelere sahiptir. Ailenin en önemli işlevleri, türün devamı ve çocukların bakımı olarak ifade edilebilir (akt. Şatıroğlu, 2010, s. 61).

Ailenin temel psikolojik işlevlerinin başında sıcak yuva oluşturma ve doyum sağlama işlevi görmektedir. Çocukların biyolojik bakımdan olduğu gibi, psikolojik bakımdan da korunması ve yetiştirilmesi, sevgi, saygı ve sığınma gibi psikolojik gereksinimlerinin doyurulması ailenin temel işlevlerindendir (Kır, 2011, s. 386). Günümüz toplumlarının yalnızlaşma ve yabancılaşma gibi en temel problemleriyle yüzleşen bireyler, aile kurumunun varlığı ile bir nebze de olsa rahatlamaktadırlar. Bu bağlamda aile üyeleri arasında kurulan duygusal bağlar toplumsal yaşamın zorluklarına karşı mücadele etmeyi kolaylaştırmaktadır (Aktaş, 2015, s. 31). Aile bireyleri arasında olması gereken sevgi ve güven ihtiyacının karşılanması sağlanmaktadır (Eraslan ve Demirel vd. 2020, s. 13). Modern toplumlarda gelişen sanayi, ileri teknoloji, hızlı üretim ve tüketim, , iletişim, bir şeye kolaylıkla sahip olma gibi olanakların sağladığı kolaylıklar sayesinde bireyler de yalnızlaşma ve yabancılaşma gibi durumların ortaya çıktığı gözlenmektedir. Modern toplumların yarattığı bu yalnızlaşma yabancılaşma bireyler arasında bir kopukluğa neden olmaktadır buda toplumlarda bulunan norm ve değerlerin aksamasına, aşınmasına, toplumda düzenin sağlandığı kuralların ihmal edilmesine ve sonradan yok olmasına yol açmaktadır. Aile toplumda oluşacak bu durumların önüne geçerek bireyi duygusal yollarla bireye aşılar. Bireyde psikolojik olarak o topluma ait olduğunu, toplumun bir parçası olduğunu benimser. Kendini o toplumun ahlaki, dini, kültürel, boyutuna göre şekillendirir. Aile bireye psikolojik olarak buna aşındırır birey bilinçaltı olarak bunları kabullenir.

Toplumun temel yapı taşını aile oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumsal yapıdaki en temel işlevleri aile üstlenmektedir. Bireyin kendini topluma ait olduğunu hissetmesini, toplumda bir statüye, bir role sahip olmasını, gerçek kişiliğini oluşturmasını sağlar. Ailenin toplumdaki en önemli işlevlerinden biri bireye güven vermektir. Onun güvenli huzurlu bir ortamda yaşamını devam ettirmesini, beslenme, barınma, sevgi anlamında bireyin güvende hissetmesini sağlamaktır.

Paçacığolu (2018, s. 25). Toplumsal işlevi açıklarken, bireye güvenlik, toplumsallaştırma (sosyalleştirme), bağlılık duygusunu besleme, sosyal statü sağlama, toplumsal denetim, tanıdık çevre edindirme, huzurlu ve güvenli bir hayat sağladığını vurgulamaktadır. Aile bireyin sevildiği, sayıldığı, beğenildiği, sosyal güvenliğinin sağlandığı yerdir. Aynı zamanda para kazandığı, geçimini sağladığı, beslendiği, barındığı ekonomik güvenliğinin temin edildiği bir yuvadır. Evlilikte eşler 'sosyal' gereksinim olarak birlikte güven içinde yaşama, dayanışma içinde olduklarını hissetme, geleceğe güvenle bakabilme, toplumda bir yer edinebilme, birbirlerinden onur ve kıvanç duyabilme gibi 'bireyin destek, korunma ve yaşam gereksinimlerini de doyurma' olanağı bulurlar (Kır, 2011, s. 387).

Sosyalleşme süreci bir sosyal olgu olarak ferdin doğuştan itibaren toplum üyeliğini kazanmasında geçirdiği safhaların tümüne verilen addır. Aile var olduğu ilk gününden bu güne çocuğun sosyal normları ilk öğrendiği ve sosyalleştiği vazgeçilmez bir toplumsal kurumdur (Kır, 2011, s. 389). Bireyin toplumdaki diğer bireylerle etkileşime girdiği, onlarla sosyalleştiği, sosyal bir gruba katıldığı, kendi kişiliğinin oluşturduğu, sosyo-kültürel bir şahsiyet kazandığı, kendi sosyal benliğinin oluşturduğu, toplumunun norm ve değerlerini öğrendiği bunlara uyum sağlayarak topluma kazandırılması için ilk eğitimini aileden alır. Birey toplumda ilk olarak aile grubunun bir mensubu olur ve topluma dair ilköğrenimini aileden alır.

Aile, bireye doğuştan bir statü ve saygınlık verir. Ailenin sosyo-kültürel yapısı, ekonomik durumu, eğitim durumu bireyin statüsünde belirleyici etkenlerdir. Birey yaşadığı toplum içerisinde sonradan kazandığı statüsü, konumu, ekonomik gücü, eğitimi de ailenin etkin olduğu alanlardır. Toplum içerisinde önemli araştırma konusu olan bir diğer önemli nokta siyasi alandır. 'Siyaset, toplumları yönetme sanatı ve işidir, Diğer bir ifade ile toplumları sevk ve idare etmektir (Kır, 2011, s. 391). Siyasi düşünceler aile üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır. Aile içerisindeki

bireylerin herhangi bir siyasi görüş benimsemelerinde, seçim yapmalarında aile en büyük etkendir. Aile içinde siyasi bilgi alışverişi ya da sosyal medyada ebeveynin siyasi herhangi bir değerlendirmesi dahi çocuğun siyasi tercihlerine etki etmektedir (Can ve Çakı vd. 2019, s. 79).

Toplumda var olan siyasi düşünceleri, kültürü, norm ve değerleri, diğer nesillere aktarmak toplumun varlığı ve devamlılığını sağlamak demektir. Bunu da aile üstlenir. Aile bu durumu gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bunun gerçekleşmesi içinse aile kendi düşüncelerine, kültürüne norm ve değerlerine eş değer bir eş seçer ya da bireyin seçmesini sağlar. Aile yetirdiği gence eş seçmede ve yuva kurmada kendini sorumlu ve görevli hisseder. Çocuğunu evlendiren, mürüvvetini gören anne baba büyük bir görevi yerine getirmenin rahatlığı, huzuru ve mutluluğu içindedir (Kır, 2011, s. 392). Ailede çocuğun evlenmesi anne baba için bir onur olarak görülür. Çocuk evlenir bir yuva kurar çocukları olur. Bu durum toplumun düzeni, devamlılığı, varlığını koruması için en önemli işlevdir bu işlevi de toplumun temel yapı taşı aile üstlenir. Aile çocuğunu topluma uygun bir şekilde yetiştirir, onun sorumluluk sahibi olmasını, kendisini ailesine ve topluma karşı görevli hisseder. Belli bir yaşa geldikten sonra, ailenin, toplumun norm ve değerlerine uygun bir ailede yetişmiş eş bulunarak birey evlendirilir. Bunları gerçekleştiren aile topluma karşı önemli bir görevi yerine getirmiş olurlar. Bu durumu gerçekleştirmek toplumun açısından aile, onurlu şerefli ve toplumsal konuma sahip olmaktadır. Toplumla bütünleşmiş toplumun bir parçası haline gelmiştir.

Ailede boş zaman yönelik modern değişim, ailenin geleneksel törenlerin ve ya bir arada olmayı gerektiren bir takım faaliyetlerin azalmasında görülmektedir. Modern dönem içerisinde boş zaman ihtiyacı ortaya çıkmış ve bireyin kendini eğlendirme ya da oyalama araçlarının artması ile de çoğalmaya başlamıştır. Bu araçlar (sinema, akıllı telefon, televizyon vs.) ile yaşamına dâhil olmasıyla birlikte ihtiyaç olarak ailenin başlıca işlevleri arasına girmiştir (Can ve Çakı vd. 2019, s. 85).

Parsons (akt. Wallece ve Wolf, 2004). Toplumsal yapıyı ele alırken sistem kavramını kullanmaktadır. Toplum farklı sistemlerden oluşmaktadır. Bu sistemler içinde en temel olanı kültürel sistemdir. Bu sistem toplumsal sistemi, kişilik sistemini, davranışsal bir organizma olarak insanı ele aldığı sistemleri kapsamaktadır. Aile de kültür temelinde bahsedilen tüm sistemler içinde yer almaktadır. Bu durum ailenin

işlevlerini ve bu işlevler arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır. İfade edilen ilişki nedeni ile bu çalışmada ele alınması gereken kavramlardan bir diğeri de kültür olmaktadır. Marx, kültürün özgül, tarihsel belirlenimine odaklanmaktadır. Kültürün ancak sınıfsal yapı, ekonomik sistem ve siyasal örgütlenme kavramlarıyla bağlantılı düşünüldüğünde bir anlam ifade eder demektedir (akt. Bayram, 2006, s. 9). Sosyal inşacı bir bakış ile değerlendirildiğinde ise kültür kavramının, insanların gündelik hayatlarında yaşadığı olaylara kendileri için önem/ anlam atfetmeleri ile bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Bireyler yaşadıkları olaylara anlam yüklerler; özenle süslerler ve yeniden üretimini sağlarlar. Kültür tarihsel olarak bir gelişim, değişim ve süreklilik yaşar. Toplumun bütün kurumlarında kendini gösterir. Dini, siyasi, eğitim vs. alanlarıyla bağlantılı olarak düşünmek mümkündür. Doğaları gereği insanlar, en temel dürtüleri ve içgüdüleri ile onları topluluklar olarak bir arada tutucu, kendi yaşam deneyim ve tecrübelerine dayanarak inanç, değer, ahlak ve bir arada yaşamaya yönelik, her türlü toplumsal ilişkileri düzenleyici kurallar oluşturan sosyal varlıklardır (Turğut, 2017, s. 95).

Merton'a göre aile, toplum içinde fertleri gelenekler, görenekler, örfler ve adetler ile kültürel hedefler doğrultusunda disipline etmektedir (akt. Aktaş, 2011, s. 38). Aile toplumun ihtiyacı olan bireyler dünyaya getirir ve toplumun norm ve değerleri, kuralları, siyasi kabulü, gelenek ve görenekleri çerçevesinde yetiştirir. Bireyleri bu anlamda topluma uygun bir şekilde disipline eder. Bireyler ailenin de aşıladığı bu değerler çerçevesinde toplumun devamlılığını ve sürekliliğini sağlayan metaforlar olarak tanımlamak yerinde olacaktır. Aile bireye böylelikle bir kültürel miras bırakmış bulunmaktadır. Ve bunun nesilden nesile aktarılma işlevini gerçekleştirir.

Sosyolojik açıdan kültür; bir toplumun yaşam biçimi, maddi ve manevi değerlerinin bütünü, hayat deneyimlerinin bir birikimidir. Kültür, toplumun bir üyesi olan insanın, öğrendiği bilgi, beceri, sanat, teknoloji, gelenek, görenek ve alışkanlıkların karmaşık bir bütünüdür.

Ünal (1997). ise; Kültür birliği içinde lisan birliği, sosyal birlik, ahlaki birlik, bedii birlik, hukuki birlik, vs. ile belirli kültür merkezi içindeki insanlar etkilenmekte ve bunlar belirli zihniyet, dünya görüşü ve hayat tarzı kazanmaktadır demektedir. İnsanlar doğduklarında belli bir kültürün içerine doğarlar ve o kültürün sınırları doğrultusunda aile içerisinde şekillenirler. Kültür bireye hazır olarak; konuşacağı

dili, edineceği ahlakı, inanacağı dini, giyineceği kıyafeti, yiyeceği yemeği, evleneceği kişinin özelliklerini, hazır bir şekilde sunar. Böylece toplumda bireyler arasında bir birlik oluşturarak ayakta durmaya kalıcılığını devam ettirmeyi amaçlamaktadır.

Kültürün oluşmasında belirlenmesinde en önemli noktalardan biri dindir. Din insanlığın ilk varoluşundan beri var olan insanların kutsallık atfettikleri, bir kurtuluş olarak gördükleri, ortak değerler oluşturan, toplumun devamlılığını ve varlığını sağlayan önemli toplumsal olgulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Durkheim'a göre, din kutsal varlıklarla ilgili her türlü ayinler ve inançlardan meydana gelen toplu bir sistemdir (akt. Ünal, 1997, s. 64).

Sosyolojik olarak kültür kurumunun bir alt bileşeni olarak kabul edilen din, gündelik hayatın önemli zeminlerinden bir tanesi olmaktadır. Din gündelik hayatı düzenleyen kuralları bünyesinde barındırmakta ve yeni nesillere aktarımı sağlayarak bu kuralların yeniden üretimini olanaklı kılmaktadır. Genelde kültür aracılığı ile aktarımı yapılan ve yeniden üretilen tutumlara bakıldığında kadın ve erkek gibi ailenin farklı bileşenleri ilk sıralarda yer alabilmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramının iki boyutu olan bu sosyal kesimlerin içeriği kültür aracılığı ile şekillenmektedir.

Cinsiyete ilişkin roller sosyal pratiğin bir ürünüdür. Bu çerçevede aile içindeki cinsiyetin konumlanışı "erkek" ve "kadın" olmanın çok katmanlı anlamlarının nasıl sosyal olarak oluşturulduğunu; kadın ve erkek olmanın ev içinde oluşan her türlü günlük faaliyette gömülü olduğunu göstermektedir (Aktaş, 2011, s. 40). Bu tanımlamalarla kadın ve erkeğe sadece bir kimlik kazandırmak değil toplumun kültürün norm ve değerlerin bireye uygulayacağı davranışları ve davranışların nasıl uygulanması gerektiğini belirleyen toplumsal kuralları kapsayan rol ve kimlikler sunar. Bu roller çerçevesinde kadın ve erkek tanımlaması yapılarak topluma entegre edilir.

Kadına ya da erkeğe biçilen bu roller toplum içinde erkek ve kadın tanımlamaları için kullanılmaktadır. Kadın tanımlandığından rolüne ilişkin bir tanımlama yapılmaktadır. 'Analık ev yönetimi bakımından becerileri olan' diye tanımlamalar karşımıza çıkmaktadır. Kadına atfedilen rolleri benimseyerek toplumda aile de yerini

sağlamlaştırır. Kadın anne olunca ailede ki yeri güvence altına alınır. Bekâr kadın ev işi becerilerini yerine getirebiliyorsa toplum tarafından ideal bir eş adayı olarak toplumda yer edinir. Toplum tarafından biçilen rollere bakarak bir tanımlama yapacak olursak; kadın, anne baba için gelecekte onlara bakmakta olan ideal bir evlat, evleneceği kişi için eş, çocukları için anne, mutfakta aşçı, yatakta seks işçisi, evde ev becerilerini yerine getiren hizmetçi, gibi tanımlamalar getirmek mümkün olmaktadır. Bu roller toplumda topluma kişinin içinde bulunduğu şartlara göre değişiklik göstermektedir. Kadının özgürlük alanının erkeğe göre şekillendiğini söylemek mümkündür. Toplum kişiye atfettiği bu rolleri yerine getirmesini ister uygulamasını ister ve buna zorlar.

Erkek rollerinin, evin dış dünya ile başta ekonomik olmak üzere tüm bağlantıları sağlama faaliyetleri doğrultusunda şekillendirilmesi, sanayi öncesi toplumun sürekliliğini gerçekleştiren temel işlevlerden birisidir (Aktaş, 2011, s. 40). Toplumla bağ kurma ve ailenin geçimi sağlama rolü, yani araçsal rol babaya düşer. Babanın araçsal rolünü her şeyden önce ailenin statüsünü de belirleyen mesleğidir (Sayın, 2020, s. 201).

Erkeklere yüklenen roller; para kazanma, parasal kaynakları yönetme, ailesini koruma, önemli konulara karar verme ve evin reisi olma gibi sorumluluklardır. Erkeklerin ülke yönetimi, önemli kararları alma ve geleceği şekillendirme gibi konularda söz sahibi olmalarını koruyuculuk ve hâkimiyet gibi rollerde aktif olmasını kapsamaktadır (Paçacıoğlu, 2018, s. 35).

Erkeklere yüklenen bu anlamlar, biçilen roller erkeğin toplum içerisinde yer edinmesini sağlamaktadır. Erkek para getiren, evin geçimini sağlayan, hâkimiyet gücü olan, erkek evlat olan, baba olan, kararlar alan, sert kırılmayan, duygularını belli ettirmeyen, ağlamayan, kırılgan olmayan, cesaretli, güçlü, her şeye rağmen ayakta duran, her zorluğa göğüs geren, mert, delikanlı, sözünün eri vb. tanımlamalar getirmek yerinde olsa gerek. Erkek bu rolleri yerine getirdiği sürece toplum içerisinde yer edinir ve toplum için ideal bir erkek konumundadır. Kadın gibi erkeğe de toplum tarafından birçok rol ve sorumluluk atfedilmiştir. Toplum rol ve sorumluluklarının bilincinde olmasını bunları yerine getirmesini ister ve buna zorlar.

Erkekler kamusal alanda daha çok yer alırlar. Ülke yönetiminde, üst statülü iş alanlarında, kadına oranla yüksek maaşlı yerlerde çalışmaktadırlar. Erkeğin maaşı, statüsü, kadının maaşından statüsünden yüksek olmalıdır. Erkek daha çok mantık, akıl ile ilişkilendirilir. Bu nedenle karar alma süreçleri erkeğe biçilmiş bir rol olmuştur.

Biyolojik farklılıklar temelinde gerçekleşen kadın ve erkek ayrımının kültürel bir inşa olduğunu ileri sürmek mümkündür. Gündelik hayat pratikleri içinde bu tanımlamalar ailenin de içinde bulunduğu pek çok sosyolojik kurum tarafından yeniden üretilmektedir. Bu üretimin yapıldığı alanlardan bir diğeri de gündelik hayattaki etkileşimde kullanılan mizah olmaktadır. İletişimsel bir eylem olarak kabul edilen mizah, kimliklerin oluşturulmasında oldukça işlevsel bir potansiyele sahiptir denilebilir.

Mizah, insanların hayatında her alanda yoğun olarak var olan bir olgudur. İnsanların gündelik hayatta yaşanan olaylarda, arkadaşlık, aşk ilişkilerinde, gülerken, ağlarken, kızarken sıkça kullanılmaktadır. Kimisi günlük hayatında yaşadığı olumsuz şeylerin stresini atmak için, kimisi yorum yaparken, kimisi sohbet başlatmak için mizah kavramını kullanmaktadır. Bu bakımdan mizahın birçok tanımlaması bulunmaktadır.

Mizah tanımlamalarına bakıldığında farklı açıklamalar görmek mümkündür: Türk Dil Kurumu (2020), içinde gülmece bulunan, gülmece niteliği taşıyan (yazı, karikatür vb.) bir unsur olarak tanımlarken; Adams (akt. Yardımcı, 2010, s. 2). Komik, eğlendiren, hoş vakit geçirmesini sağlayan her şey hareket veya ifadeler, gülmeyi gerçekleştiren nesneler, mizahın tanımlamaları olduğunu dile getirmektedir. Koestler; mizahın sanat yaratıcılığının ve bilimsel görüşün diğer alanlarında rasyonel akla uygun bir süreç geliştirerek bisociation kavramını oluşturduğunu, bu kavramın uyumsuz karşıt olan kavramların bir arada bulunduğu olay ve durumların algılanışı olarak tanımlamaktadır (akt. Kulaber Demirci, 2019, s. 22).

Başkaya ve Demir (2018, s. 453). Mizah; komik, eğlendiren ifade ya da davranış, gülmeyi oluşturan nesne veya kişinin güzel vakit geçirmesini sağlayan her şeydir şeklinde tanımlamaktadır. Mizah, bir eğlenme mekanizması olmasının yanı sıra, bir iletişim aracı, siyasi ve sosyal hayatta savunma/saldırı aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldız Efe, 2020, s. 53). Keleş'de (2018, s. 57), olayların alışılmadık,

gülünç, çelişkili yönlerini yansıtıp insanı düşündürme, eğlendirme ve güldürme sanatına verilen ad kullanılabilir şeklinde ifade etmektedir. Mizah ile ilgili birçok tanım karşımıza çıkmış bulunmaktadır. Mizahın toplumsal bir olgu olmasını söylemek yerinde olacaktır. Çünkü mizah insanların içinde vücut bulduğu ortamın bireysel ve toplumsal yapısını, toplumun ahlaki boyutu, maddi manevi değerleri, sosyal ve ekonomik yapısı, siyasal yapısı o ortamın kültürünü yansıtır.

Gündelik hayatın içinde yer alan mizah, toplumsal hayattan beslenen gelişim gösteren toplumsal bir kavramdır. Mizah hem eğlendiren hem eğlendirirken düşündüren, fark ettirici, tartışma ortamı yaratan, muhalefet özelliği barındıran işlevleri bulunmaktadır. Bütün bunları gündelik hayattan, gündelik hayatta oluşan olaylardan alır. Mizah insanların öfkelerini, mutluluklarını, hırslarını, komik anlarını, zayıflıklarını yansıtan ve yansıtırken düşündüren bir kavramdır.

Mizah ilk başta eğlendirip bireylere mutluluk verir ve toplum arasında kaynaşmayı sağlayabilmektedir. Gündelik hayatın zorlukları içinde insanları güldürerek rahatlatma işlevine sahip olan mizah bireylerin birbirleri arasındaki iletişimini güçlendirir. Bireyin, kendisine ve çevresine olan güven bunalımının etkisini azaltan, onun sosyal ilişkiler kurmasını sağlayan, güven duyulmasının sağlanmasının temelinde önemli rol oynar. Toplumun genelini ilgilendiren konuları kendisine malzeme olarak seçen mizah insan psikolojisi üzerinde genel anlamda olumlu ekti bıraktığından toplumsallaşma sürecine de katkıda bulunmaktadır. Eleştirici aracı olarak da kullanılan mizah, bireylerin duygu ve düşüncelerini ifade etme aracıdır (Yıldız Efe, 2020, s. 61).

İnsanlar bir toplumda bir arada toplu bir şekilde yaşarlar. Bu insanlar ortak bir bilinç etrafında ortak değerlerle bir arada yaşarlar. Ağlamaları gülmeleri belli bir olaya tepki vermeleri artık ortak bir biçim almıştır. Ortak yaşayan bu insanların zorlukları aşmaları ise mizah yoluyla gerçekleşebilir. Mizah belli olaylara ortak bilinç etrafında bakma olanağı gösterip onları bir arada tutma toplumsal düzeni sağlama işlevi görebilmektedir.

Mizah, sosyo-kültürel yapının izini taşıyan ve içinde yaşanılan gündemin nabzını da tutma özelliğine sahiptir. Bir toplumun, grubun içerisinde oluşan jargonu, kültürel yapısını anlamak için o topluma ait mizah anlayışını, yapısını incelemek

gerekmektedir. Mizah toplumu eğitme, bir araya getirme, ortak kodlar ve jargon oluşturma özelliğine sahiptir. Bu durum da toplumun düzenini devamlılığını sağlar (Bilge, 2008, s. 17).

Mizahın algısını, tarzını etkileyen temel faktörlerden biri cinsiyettir. Mizah algısı cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Erkeğin ya da kadının mizah algısını da o toplumun kadın ve erkeğe atfettiği roller yani toplumsal cinsiyet etki etmekte belirlemektedir. Mizaha sık sık konu olan cinsle ilgili belli başlı kalıp yargıların olduğunu söylemek yerinde olacaktır. En temel kalıp yargılardan biri kadın mizahtan anlamaz yargısı yer almaktadır.

Yavuz (2017, s. 55). Bu kalıp yargıları değerlendirirken en temel kalıp yargılardan biri kadın mizahtan anlamaz yargısının yer aldığını dile getirmektedir. Ayrıca kadının mizahtan anlamadığı gibi mizahı üretemeyeceğinin ve mizahı kullanmalarının da topluma aykırı olduğunu hoş karşılanmadığını belirten kalıp yargıların olduğunu dile getirmektedir.

Fidanoğlu (2006, ss. 69-71). İse, mizahın cinsiyet yönünü ele alırken; kadınlar, kendilerini küçük düşüren mizahı kullanmaya daha eğilimli oldukları, erkeklerin ise ince anlamlı düşündürücü, güldürücü sözleri kullanmaya, yapılan mizahı, şakayı takdir etmeye daha eğilimli olduklarını dile getirmektedir. Ayrıca kadın mizahı erkek partnerine karşı bir baş etme aracı olarak yani onun öfkesinin sinirini yatıştırmak onu sakinleştirmek için ve güvenliklerinin arttırma olarak kullanmaktadırlar.

Bu durumu toplumun kadın-erkeğe atfettiği roller anlamlar ortaya çıkarmaktadır. Kadının ataerkil toplumda yerinin ve değerinin olmayışı, hep aşağılanma psikolojisi ile iç içe olması bunun ortaya çıkmasında temel neden olarak görülebilir. Erkelerin mizah algısının, toplumsal cinsiyetin onlara atfettiği roller ve anlamlar etrafında şekillendiğini, onların daha çok saldırganlık ve cinsellikle ilgili konularla mizah yapma eğilimi göstermekte olduklarını, kadınların ise aynı şekilde toplumun onlara atfettiği roller ve anlamlar etrafında şekillendiğini kadınların genel olarak kendilerini neşelendirmek amacıyla mizah yaptıkları kanısına varılabilir. Çünkü insanlığın varoluşundan bu yana kadın ve erkek cinsiyet bağlamında toplumlar içerisinde kültürel bağlamlar çerçevesinde anlamlar yüklenmiştir. Onların toplum ve toplumsal olgular içerisinde bu anlamlar çerçevesinde bir yere oturtulmasına neden olmaktadır.

Kadın toplum içerisinde daha sakin, edepli, hanım hanımcık, olarak nitelendirildiği için kadın, mizah yapamaz yapılan mizaha kahkaha ile gülemez kısık sesle gülmeli, erkekler ise cesur, yürekli, toplumda kadından daha çok sesi çıkan biri olarak tanımlandığı için mizahı erkek yapar istediği şekilde gülebilir gibi anlayışlar ortaya çıkmaktadır.

Diriessen; şaka ve cinsiyetin arasında ciddi bir bağımlılığın olduğunu, cinselliğin dünyanın her yerinde şakanın temel konularından biri olduğunu ve cinsler arasındaki çekimde önemli unsurlardan biri olduğunu ifade eder. Bir çok toplumda yapılan şakalarda cinsiyet eşitsizliğinin söz konusu olduğunu erkeklerin kamusal alanda daha çok bulunduğunu mizah tarzlarının ise agresif ve gülme eğilimli olduğunu, kadınların ise özel alanda kısıtlı bir şekilde olduğunu daha sakin, pasif kaldıklarını ifade eder. Barreca'da; kadınların şaka yapması cinsel açıdan bir davet olarak değerlendirilip, şaka yapmak için ise 'ayıp' bir bilgiye ihtiyaç olduğu inancı olduğunu, cinsel davet ve mizah arasında birçok bağıntının bulunduğunu dile getirir (akt. Yavuz, 2017, s. 56).

Mizah ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantının insan birlikteliklerinin farklı alanlarında gözlenmesi söz konusudur. Siyasal alan, ekonomik alan, sosyal alan sadece bir kaç tanesini oluşturmaktadır. İlişkisel olarak değerlendirildiğinde tüm bu alanlar arasındaki bağlantıyı unutmamak, sosyolojik değerlendirmenin niteliğine olumlu katkıda bulunacaktır. Bu çalışmada, mizahın gündelik hayattaki örneklerine odaklanılmakta ve özelde toplumsal cinsiyet temelindeki yansımasına değinilmektedir. Bu çerçevede temel kabullerinden bir tanesi, gündelik hayat pratiklerinden, diğer bir deyişle sosyal alan pratiklerinden biri olarak mizahın kadın ve erkek arasında var olduğu kabul edilen farklılığı yeniden ürettiği argümanıdır. Görünürde kadın ve erkek arasında bir ayrımın olmadığına dair siyasal, ekonomik ya da kültürel açıklamalara rağmen, bu ayrım aslında gündelik pratiklerde gömülü bir şekilde canlılığını sürdürmektedir.

Çalışmada kullanılan bir diğer sosyolojik kavram gündelik hayat kavramıdır. Gündelik hayat güne dair olandır. Gün içerisinde, insanların, beslenme barınma, giyinme vb. ihtiyaçlarını karşıladıkları gündelik faaliyetleridir. Gündelik hayat, içerisinde insanların davranışlarının oluştuğu, şekillendiği ve bir gerçeklik olarak muhafaza edildiği bir alandır. İnsanların toplumsal hayatta iletişim sağlamak için

kullandığı işaret, sembol, eylem ve niyetleri gündelik hayat içerisinde gerçekleştirdikleri faaliyetler sonucunda anlam kazanırlar. Bu anlamlar toplumun temel değerleri olarak kültürün bir parçası olurlar.

Gündelik hayat toplumun değerlerini sürekli olarak zinde tutar, yeniler, devam ettirir. Bireyler gündelik hayat içerisinde toplumsal olaylarla baş etme, olayların içerisinde yolunu bulma, bireyler arasında varlığını korumayı sağlamaktadırlar. Bireyler gündelik hayat içerisinde özel bir sosyal alan oluştururlar. Bu özel sosyal alan, bireyin varlığını korumak için gerçekleştirdiği günlük rutinleri kapsar. Oluşan bu özel alanlar bireyler arasında cinsiyete, statüye ekonomik gelir düzeyine, toplum içindeki aile saygınlığına bağlı olarak farklılıklar gösterir. Bir kadın ve bir erkeğin gündelik hayatları birbirinden farklıdır. Kadın daha çok gününü özel alanlarda evin sorumluluğu (yemek yapma, çocuk bakma, ev temizleme vb.) altında geçirirken, erkek, kamusal alanda, iş hayatında, para kazanma, aile güvenliğini sağlama gibi rutin işler etrafında gününü geçirir. Çalışan ekonomik durumu iyi kadın ile ev hanımı olan ekonomik geliri az olan kadınında gündelik hayatları farklılık gösterir. Ekonomik durumu iyi olan kadın iş hayatında, kuaförde, sosyal aktivitelerde, boş zamanını değerlendirme gibi faaliyetler gerçekleştirirken, ekonomik durumu iyi olmayan, ev hanımı olan kadın ise özel alanda ev işlerinde, geçim derdini düşünen, ihtiyaçları peşinde koşma faaliyetleri gösterir.

Gündelik hayat sosyal gerçekliğin bir parçasıdır. Bu bakımdan sosyologlar farklı açılardan ele alarak açıklamaya çalışmışlardır.

Lefebvre (2019, ss. 49-50). Günlük hayatın kişiyi her yönden kuşattığını, diğer bir ifade ile kişinin gündelik hayatın hem içinde hem de dışında olduğunu dile getirmektedir. Gündelik hayatı; gelişim, evrim, büyüme ve yaşlanma, biyolojik ve toplumsal savunma ve dönüşüm şeklindeki genel süreçlerin, dolaysız gözlemden kaçan ve ancak sonuçları içinde algılanan süreçlerin zorunlu olarak yol açtığı faaliyetler kümesi olarak tarif ederek onun, modernliğin bir ürünü, örgütlenmiş ve tüketimi yönlendirilmiş toplumun bir sahnesi olduğunu söylemektedir. Ona göre gündelik hayat tekrarlardan oluşmakta ve tekrarlardan oluşan davranış kalıplarının keşfedilmesi ve anlaşılması gerekmektedir. Davranış kalıplarının araştırılmasının önemli olduğunu, bu davranışlar kalıpları toplumsal ideolojiyi, bireylerin

davranışlarını ve tercihlerini neye göre belirlediğini açığa çıkaracağını dile getirmiştir.

Lefebvre (akt. Kabagöz, 2018, s. 139). Gündelik hayattaki pratiklerin üç alanı kapsadığını vurgulamaktadır. Birincisi; çalışma hayatı, iş yerinde geçirilen vakittir. Bireylerin hayatının büyük bir bölümünü oluşturduğunu, onların kişiliklerinin ve gündelik hayatlarının en belirleyici alanı olduğunu söyler. İkincisi; Boş vakit, bir iş gününün ardından gelecek sonraki bir iş gününe hazır olabilmek için dinlenerek geçirilen vakittir. Bireyler dinlenirken iş hayatının getirdiği yorgunluk ve kaygılardan uzaklaşmak isterler. Bu nedenle boş vakit; kaygı verici, beden ve zihin yorucu uğraşları, herhangi bir üretim faaliyetini içermez. Üçüncüsü; Özel hayat, Aile yaşamı ve kültürün dışında yaşanan anları içerir. Bireylerin sadece kendileri için ve kendi istekleriyle yaptıkları faaliyetleri kapsar. Bireye özel alandır.

De Certeau; gündelik hayat, hayat pratikleriyle doludur ve bilinçli bilinçsiz tekrarlar gündelik hayatın yansımalarıdır demektedir. Gündelik hayatı çözümlemeye çalışırken strateji taktik kavramlarını kullanır. Ona göre; insanlar mekâna ve zamana göre kendi istekleri doğrultusunda koşulları değiştirebilirler (akt. Çetin, 2013 ss. ,33-34). De Certeau, gündelik hayat, bireylerin belirli yaşam projelerini gerçekleştirmek amacıyla ortaya koydukları çabaların ve mücadelelerin yer aldığı bir alandır demektedir. Bireyler aktif olarak gündelik hayatta bir mücadele içerisinde yer alırlar (Kahveci, 2018, ss. 48).

Gündelik hayat sosyolojisi içinde karşılaşılan isimlerden bir diğeri olan Heller (akt. Çetin, 2013, ss. 35-36).'e göre; bir toplumun sosyal ve ekonomik dönüşümlerini anlamak için, o toplumdaki insanların gündelik hayattaki davranış kalıplarının nasıl oluştuğunu ve nasıl dönüştüğünü anlamak gerekmektedir. Bir toplumun dönüşmesi için toplumdaki bireylerin kendilerini dönüştürmeleri söz konusudur. Heller, yabancılaşma kavramını aşarak kişinin birey haline gelmesini önemli bulmaktadır. Çünkü yabancılaşmaktan kurtulan bireyin oluşturduğu gündelik hayat kişisel çıkarlardan daha önemli değerlerle şekil almaktadır.

1.1. Problem

Çalışmanın bu bölümünde tezin temel problemi ele alınmaktadır. Gündelik hayat, mizah ve toplumsal cinsiyet kavramlarının birbirleri ile bağlantıları ve bahsedilen bu

bağlantıların yeniden üretilmesine katkıda bulunan farklı kurumlara odaklanan bu tezde temel olarak kadınlarda ve erkeklerde mizah anlayışının ve pratiğinin bir karşılaştırılması yapılmaktadır.

Çalışmanın problemi, gündelik hayat pratikleri içinde yer alan mizahın toplumsal cinsiyet temelli bir yapıya sahip olması ve bu ayrımı yeniden üretmesidir.

Toplumsal cinsiyet temelli ayrımlar gündelik hayat da dâhil olmak üzere pek çok sosyal alanda karşılaşılan bir olgudur. Daha genel bir ifade ile makro, mezo ve mikro ölçekte bir bakış açısı ile değerlendirme yapıldığında, ekonomik, siyasi, kültürel yapının; orta ölçekteki örgütlerin ve mikro boyuttaki gündelik hayatın kadın ve erkek farklılıkları üzerine kurulu anlayış ve uygulamaları yani toplumsal cinsiyet ayrımını şekillendirmekte ve yeniden üretmektedir.

Mizah sosyal bir fenomendir. Sosyal ilişkiler ile ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, mizahın gerçekleşebilmesi için onu üreten ve onu dinleyen taraflara ihtiyaç vardır. Buna ek olarak, mizahın kontekse bağlı olduğunu ileri sürmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Bu durum ise mizahın ne olduğu ile ilgili tanımların açık bir şekilde yapılmasına engel olmaktadır.

Robinson ve Smith-Lovin (2001, s. 123).'e göre mizah ile ilgili kuramlara bakıldığında, çoğunlukla bu kuramların mizahın ne olduğu sorusuna cevap aradıkları ve bu çerçevede belirli bir örnek üzerinden bir tanımlamayı tercih ettikleri görülmektedir. Sosyolojik bir perspektiften yapılan değerlendirmelerde ise, mizahın etkileşim sürecinde ortaya çıkan ve kontekse bağlı bir niteliği olduğunu dile getiren argümanların daha fazla kabul gördüğü söylenebilir. Bu çerçevede aktörün niyeti ve dinleyicinin tepkisinin dikkate alınması söz konusudur.

Mizahın işlevlerine bakıldığında farklı değerlendirmelerin olduğu görülebilir (Robinson ve Smith-Lovin, 2001, s. 123). Bunlardan bir tanesi, mizahın sosyal gerçekliği tanımlamada kullanılan bir mekanizma olduğu yönündedir. Gerçeklik mizah aracılığı ile oynanmaktadır ve bu süreçte gerçeklik ile alay edilmesi söz konusudur. Aslında böylelikle gerçekliğin yeniden üretimi gerçekleşmektedir. Bu çalışma da böylesine argümanın üzerine inşa edilmektedir. Daha açık bir ifade ile mizah, sosyal gerçekliği yeniden üreten bir araç olarak kabul edilmektedir. Benzer

şekilde mizahın gerçekleşmesi sürecinde birey hem kendini, hem etkileşimde olduğu kişiyi hem de içinde bulundukları durumu alaycı bir şekilde tanımlamaktadır.

Wilson (1979, s. 228) , gerçekliği tanımlayan mizahın pek çok durumda muhafazakâr bir nitelikte olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda, mizah kişilerin geleneksel ya da muhafazakâr olan dünya görüşünü onaylama işlevini yerine getirmektedir (akt. Robinson ve Smith-Lovin, 2001, ss. 123-124). Daha açık bir şekilde dile getirilirse mizahın, hoşlanılmayan kişi ya da durumları alay etme aracılığı ile eleştirmesi ve böylelikle kişi ya da sosyal gruplar tarafından kabul edilen dünya görüşünün onaylanması ve yeniden üretilmesi gerçekleşmektedir.

Mizahın işlevi ile ilgili olarak bir diğer görüş sahibi olan Stephenson (1951), mizahın sosyal ve ekonomik farklılıklar ile ilgili değerlendirmesinde, onun kontrol mekanizması olarak görülebileceğini ifade etmektedir. Mizah biraz önce de ifade edildiği gibi ortak değerleri ifade etmekte ve sınıf ve statü bilinç ve farklılıklarını minimal düzeye çekmektedir. Eleştirel bir bakış açısı ile yapılan bu değerlendirmede mizahın sosyal düzenin devamlılığındaki işlevi bir kez daha ortaya çıkarılmaktadır.

Yukarıda dile getirilen görüşlere karşıt olarak mizahın statükoyu koruyan işlevinin aksine statükoyu bozan niteliğine vurgu yapan değerlendirmeler de bulunmaktadır. Mizah aracılığı ile görünür olmayan yapıların, güç ilişkilerinin ortaya çıkarılabilmesi mümkün olmaktadır (Robinson ve Smith-Lovin, 2001, s. 125). Kişiler, sosyal sınıf ve statülerin ayrışması söz konusudur bu durumda. Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramının içeriğine benzer özellik gösteren bu değerlendirmelerde mizahın bir yandan özgürleştirici, sınıf ya da statü farkındalığını arttırıcı özelliğine, bir diğer yandan ise bu sınıf ve statü farklılıklarının mizahın içeriği ve formatına etkide bulunduğu iddiası karşımıza çıkmaktadır. Farklı sosyal sınıf ve statüde bulunan kişi ve grupların mizah için kullandıkları temalar, dil, ifade biçimleri çeşitlilik gösterebilmektedir. Kültürel sermaye farklılıkları bu noktada önemli bir etkendir denilebilir. Bu değerlendirme ile ilişkili olarak bu çalışmada, aynı zamanda kadın ve erkek olarak toplumsal cinsiyet temelinde mizahın tanımı, gündelik hayat içindeki işlevinin göstermiş olduğu farklılıklar üzerine odaklanılmaktadır.

Mizahın ne için kullanıldığı sorusuna verilen cevaplardan bir tanesi aslında daha bireysel düzeyde bir açıklama özelliğini gösterse de sosyal ilişkiler ile bağlantısının

gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Mizah, öteki olarak ifade edilen kişi ya da sosyal grupları aşağılamak amacı ile de kullanılmaktadır.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet temelli ayrım özelinde gündelik hayat pratikleri içinde kişi ya da sosyal grupların mizah aracılığı ile bu ayrımı yeniden ürettiğini söylemek mümkündür. Söz konusu yeniden üretimde biraz önce ifade edilen ötekileştirme sürecinin yani mizah aracılılığı ile aşağılamanın sıklıkla karşılaşılan bir durum olması mümkündür.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa mizahın ne olduğuna dair tanımlamalarda sıklıkla onun işlevine odaklanıldığını ileri sürmek mümkündür. Bu işlevler ise anlam/ sosyal değer yaratma; sosyal grup ve kişiler arasında bir hiyerarşi yaratmak; uzlaşma inşa etmek ve gerilim azaltmak olarak sıralanabilir. Gündelik hayat pratiklerinde tüm bu işlevleri görmek mümkündür.

1.2. Amaçlar

Bu tez çalışmasının temel amacı, mizahın kadın ve erkek olarak ifade edilen toplumsal cinsiyeti gündelik hayat içerisinde nasıl ürettiği ve yeniden ürettiğidir. Araştırmada örneklemi Van İlinde yaşayan katılımcılar oluşturmaktadır.

Yukarıda dile getirilen genel amaç ile ilgili olarak araştırmada aşağıda yer alan alt amaçlara yönelik sorular katılımcılara yöneltilmiştir:

1. Katılımcıların gündelik yaşam pratikleri nelerdir ve bu pratikler arasında fark bulunmakta mıdır? Bu durumu etkileyen unsurlar nelerdir?
2. Katılımcıların yakın sosyal gruplarda birbirleri ile etkileşimleri nasıl gerçekleşmektedir ve bu etkileşimlerin niteliğini etkileyen etmenler nelerdir?
3. Katılımcıların mizahın ne olduğu ile ilgili olarak tanımlamaları ve tutumları nelerdir?
4. Katılımcıların gündelik hayat pratiklerinde, yakın sosyal ilişkilerinde mizahın yeri nedir?
5. Mizah ve toplumsal cinsiyet ilişkisi örneklem özelinde nasıl bir görünüm sergilemektedir?

1.3.Sınırlılıklar

Gündelik hayat sosyolojisi, sosyoloji disiplini içinde oldukça geniş konu alanına sahip bir uzmanlık alanı olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar ağırlıklı olarak yorumlayıcı sosyolojik bir bakış açısı ile eşleştirilmiş olsa da; sosyolojinin çok sayıdaki alt disiplini ile olan bağlantısının güçlü olduğunu ileri sürmek mümkündür.

İnsana ve insan birliktelikleri içinde çok sayıda bileşene dair inanış, tutum, bilgi ve davranışın gündelik hayat içinde üretildiği ve yeniden üretildiği sayıltısından hareketle gündelik hayat sosyolojisinin aslında sosyolojinin çok önemli bir tartışma alanını oluşturduğunu iddia etmek olasıdır. Bu durum ise gündelik hayat sosyolojisi başlığı altında pek çok konunun sosyolojik analizinin yapılacağı anlamını da beraberinde getirmektedir.

İnsan ve oluşturduğu birlikteliklerin çokluğu; buna ek olarak bu birlikteliklerin alt unsurlarının sayılamazlığı, çalışma alanlarının genişliğini yansıtmaktadır. Bu nedenle yüksek lisans tezi niteliğinde olan bu çalışma, bu kadar geniş alana dair bir değerlendirme yapma noktasında özellikle ekonomik ve zaman açısından oldukça fazla sayıda güçlük ile karşılaşmaktadır. Bu çerçevede alt konu özelinde bir sınırlama yapma ihtiyacı içinde olmuştur. Toplumsal cinsiyet temelinde bir sınırlılık yaparak güçlüğü aşmaya çalışmıştır.

Ek olarak çalışmada örneklem özelinde de kısıtlamalar yapılmak durumunda kalınmıştır. Çalışmanın saha araştırmasının Covid 19 pandemi sürecine denk gelmesi nedeni ile sınırlı sayıda katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Convenience (yeterlilik/uygunluk) örneklem tekniği ile kullanılarak ulaşılan örneklem çalışmanın aynı zamanda evrenini oluşturmaktadır. Nitel bilgi toplama teknikleri kullanılarak veri elde edilmesi, çalışmada elde edilen sonuçların örneklem ile sınırlı olması sonucunu da beraberinde getirmektedir.

1.3. Önem

Mizahın sosyolojik analizi ile ilgili literatüre bakıldığında bu konu ile ilgili çalışmaların az sayıda olduğu argümanı ile karşılaşmak söz konusudur. (kaynak)

Bu açıdan değerlendirildiğinde, çalışmasının ifade edilen sınırlılığı aşma yönünden önem taşıdığını ileri sürmek mümkündür.

Mizah konu başlığında yapılan çalışmaların çoğunlukla psikoloji, dil bilim alanlarında yapılması sosyolojik bir bakış açısının eksikliğini ortaya koymaktadır. Ek olarak mizah ve gündelik yaşamı ilişkilendirme; özelde gündelik yaşam içinde gömülü olan toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortaya koyma açısından ele alındığında bu çalışmanın sınırlı sayıdaki çalışmalardan biri olma özelliği bulunmaktadır.

1.4. Yaklaşım ve Sayıltılar

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın sosyolojik teorilerden hangisi üzerine kurgulandığı sorusu yanıtlanmaya çalışılmaktadır. Gündelik hayat sosyolojisi özelinde değerlendirildiğinde konunun ağırlıklı olarak yorumlayıcı sosyoloji alanında değerlendirildiğini görmek mümkündür. Sosyolojinin bu kanadı kişiyi özne olarak değerlendirmekte ve anlam dünyaları ile sosyal gerçeklik arasındaki bağlantıyı ortaya koymaya çalışmaktadır.

Sosyoloji alanında gündelik hayat üzerine değerlendirmelerde bulunan çok sayıda kişi ve perspektif bulunmaktadır. Çalışma genel olarak Gündelik hayat sosyolojisi üzerinde kurgulanmaktadır. Çalışmanın bu başlığında bu yaklaşımlar hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

Dramaturji, oyun kuramı veya tiyatro kuramı anlamına gelir (Hülür, 2017, s. 158). Dramaturji yaklaşımı toplumsal yapıdan çok birey ve bireyin davranışları üzerine odaklanır. Toplumsal yapı bireyin davranışını, bireyin davranışı da toplumsal yapıyı etkiler ikisi arasında bir etkileşim vardır fakat bunların birbirini etkilemeleri ve birbirlerine katkıları farklı derecelerdedir (Çetin, 2013, s. 37). Dramaturji yaklaşımı gündelik hayatı bir tiyatro sahnesine, Aktörlerin kendi kabiliyetlerini sergiledikleri bir alana benzetir (Esgin, 2015, s. 154).

Dramaturjinin temsilcisi Erving Goffman'dır. Sembolik etkileşiminde en önemli isimlerinden biri olan Goffman'ın, sosyoloji alanında etkileşim üzerine önemli çalışmaları olmuştur. Gündelik hayat çalışmaları da bunlardan biridir. Goffman öncelikle yüz yüze etkileşim birliktelik ile ilgilenmektedir. Yüz yüze etkileşim, iki kişinin birbirlerinin hareketleri üzerinde karşılıklı, birbirlerine etkileri olarak

tanımlamaktadır. Burada genellikle kişisel davranışlardan oluşan durumdan bahsetmektedir (Çetin, 2013, s. 37).

Goffman, gündelik hayatın bir tiyatro sahnesi olduğunu, insanlar arasındaki ilişkilerin etkileşimin de bu sahnede oynanan bir tiyatro oyununa benzeterek açıklamaktadır. Sahneyi yapmacık ama profesyonel performansların sunulduğu bir yer olarak tanımlarken günlük hayatın çoğu zaman gerçek genel olarak provası yapılmadan sunulan performansları kapsadığını vurgulamaktadır (akt. Hülür, 2017, s. 158). Ona göre, bu sahnenin oyuncuları olan bireyler, kendilerine ait imajları diğer insanlara aktararak kişilik kimliklerini oluştururlar. Bu şekilde bireyler diğer insanlarla etkileşim kurmak için etkileşim kurallarını da belirlemiş olurlar. Goffman bir toplumu anlamak o toplumun dinamik toplumsal gruplarını incelemekten geçtiğini vurgular. Ayrıca toplum içinde damgalanmış bireylerin, bu damgalara karşı benliklerini nasıl kullandıklarını, kendilerine dayatılan kurallara karşı durumu nasıl idare ettiklerini ve davranışlarını nasıl maskeledikleri üzerinde durur (Çetin, 2010, s. 93).

Goffman; kişi eylemi sırasında idealleşmiş görüntüsünü sergiler. Oyuncu kendi idealleştirdiği görüntüsüyle bağdaşmayan etkinlikleri, gerçekleri ve dürtülerini saklar. Oyuncu sanki önemli olan onun idealleştirdiği görüntüsüymüş gibi bunu yapma eğilimi gösterir. Sosyolojik çözümleme için kişinin sergilediği oyunda kullandığı dili ve betimlemeyi kullanır. Bireyi anlamanın yolu ise sahne yapısı ve oyun metnini çözümlemek gerektiğini vurgulamaktadır (Çetin, 2013, s. 37). Yani kişi günlük hayatta sergilediği davranışlarını anlamak için kişinin bulunduğu ortamı ve davranışın sergilenme amacına bakmamız gerektiğini söyler.

Genel olarak bakıldığında Goffman'ın Sembolik Etkileşimcilik olarak isimlendirilen perspektifin temsilcilerinden biri olduğu konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Sembolik etkileşimcilik, bireyin davranışlarının öznel ve yorumlayıcı yönlerinin çözümlenmesini öne çıkarmaktadır. Bu yaklaşıma göre bireyin nesnel yapı ya da durum tarafından belirlenen bir ürün olmadığını savunur. Eylemin, toplumsal etkiye doğrudan bir tepki olarak değil de, sosyolojik aktörün nesnel etkisinin yorumlanmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Toplumsal gerçekliğin durağan bir yapı olmadığını süreçsel bir görüşü ifade ettiğini aynı zamanda hem birey hem de

toplumsal düzenin tamamlanmamış, olma sürecinde olduğunu savunur (Çetin, 2013, s. 40).

Sembolik etkileşimci yaklaşım, gündelik yaşamdaki ilişki biçimlerinin sosyolojik analiz açısından son derece verimli ve zengin bir içeriği içinde barındırdığını ve insanların gündelik yaşamındaki ilişkilerin, eylemlerin ve etkileşim biçimlerinin, anlamın inşa edilmesinde ortaya çıkmasında önemli bir rolü bulunduğunu vurgular (Aslan, 2015, ss. 174-175). Sembolik etkileşimci yaklaşıma göre, toplumsal aktörler olarak bireyler, davranışlarını içerisinde bulundukları mikro toplumsal süreçlerde şekillendirirler. Toplumsal etkileşim sürecinde ortaya çıkan anlam ve semboller, bireyler tarafından yorumlanmakta ve bu yorum doğrultusunda eylem ortaya çıkarmaktadır.

Semboller toplumsal süreçlerde insanların gündelik hayatlarında ortaya çıkan kavramlardır. İnsanlar süreç içerisinde bunları öğrenirler, anlamlandırırlar ve paylaşırlar. Bu sembollerin dünyasında yaşamaya başlarlar. Semboller nesnelliğini yitirip öznel bir anlam dünyasında var olurlar.

Sembolik etkileşimin önde gelen isimlerinden Herbert Mead'ın açıklamalarına göre; insanlar sadece başkalarının değil kendilerinin de farkında olma kapasitesine sahiptirler. Böylece sadece başka kişilerle değil kendileriyle de sembolik etkileşime girmiş olurlar. Semboller sürekli olarak devam eden bir süreç halindedirler. İnsanlar etkileşim halindeyken sembolleri öğrenirler. İnsanlar karşılaştıkları nesneler dünyasına öz anlamlar yüklerler. Bu öz anlamlarla bireylerde bir benlik oluşur.

Benlik: daha geniş yapının nesnel gerçekliğinin bir içselleşmesi ya da öznel bir durumunu temsil eder. Benlik, genelleştirilmiş diğerleri ya da geniş topluluğun toplumsal yönünün diyalektik bir ürünüdür. Böylece her kişinin benliği biyolojik psikolojik ben ile sosyolojik bana'nın bir birleşimidir. Bu benlik, kişiler diğerlerinin rollerini almayı öğrendikçe ya da oynamaktan çok onlara katıldıkça gelişir. Mead, benliği bireysel benlik ve sosyal benlik olarak ikiye ayırmıştır (Çetin, 2013, s. 40).

Bireysel Benlik ve Sosyal Benlik: Bireysel benlik, bireyin aktif unsurudur. Sosyal benlik ise benliğin şekillenmiş ve pasif unsurudur. Yani sosyal benlik, öğrendiğimiz normlara göre davrandığımız zaman oynadığımız tüm sosyal rolleri kapsar (Çetin, 2010, s. 80).

Cooley, ayna benlik kavramı ile benlik gelişiminin iletişim halinde olduğumuz bireylerden toplumsal etkileşimden ayrı düşünülemeyeceğini dile getirmiştir. Bu bakımdan benliğin toplumsal etkileşimden ve bağlamdan ayrı bir töz olarak düşünülemeyeceğini, ayrıca somut gündelik yaşamdaki ilişkilerle ve bu ilişkiler sonucunda bizim kimliğimizle ilgili geri dönüşlerle şekillenmekte olduğunu ön plana çıkarmaktadır (Gökulu, 2019, s. 181). Cooley benliğimizin oluşum ve gelişmesinin toplumsal alanda görüştüğümüz, etkileşim kurduğumuz insanlar ve etkileşim anında yaşanan olaylar etkilemektedir. Benliğimiz geliştirirken etkileşim kurduğumuz insanlar onların özelliklerinden alırız onları kendimize rol model seçeriz. Onlarda kendimizi yani nasıl olmak istediğimizi görürüz.

Ayna Benlik: sosyalleşme, bireyin içinde yaşadığı toplumun norm ve değerlerini kabul etme ve o doğrultuda öğrenme süreci olarak tanımlamak mümkündür. Cooley bu süreci ayna benlik kavramıyla açılamaya çalışmaktadır. Cooley'e göre, bu süreç üç aşamada gerçekleşir. Bu süreçte, öncelikle başkaları tarafından nasıl göründüğümüzü düşünürüz. İkinci olarak bizi gözleyenlerin bizim hakkımızda neler düşündüğünü anlamaya çalışırız. Son olarak onların gözlemleri ve değerlendirmeleriyle ilgili olarak kendimiz hakkında duyular geliştiririz (Çetin, 2010, s. 80). Sözgelimi resim ile ilgilenen bir bireyin, diğer bireyler tarafından nasıl resim yaptığı konusunda ne düşündüklerinin merak eder. Bireyler iyi resim yaptığını dile getiriler ise bireyin resme ilgisi daha çok artar resim yapmaya daha fazla zaman ayırır. Aksine kötü resim yaptığını dile getirilerse resme olan ilgisi azalır zamanla resim yapmayı bırakır. Birey kendini benliğini oluştururken toplum tarafından nasıl göründüğünü merak eder ve toplumun düşünceleri etrafında benliğini oluşturur. Gündelik hayat içerisinde davranışlarını o yönde sergilemeye başlar.

Fenomenoloji; Fiziki dünya, nesneller bizim onları anlayabilmek için anlara verdiğimiz isimler ve etiketlerden ibaret olduğunu, insanların onlara verdiği anlamlara bağlı olarak göreli olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin; bir masaya ve sandalyeye yüklediğimiz anlamları düşünelim. Bunlar ağaçtan odundan başka bir şey değildir. Bizim onlara atfettiğimiz yüklediğimiz anlamlar çerçevesin de bir nesne olarak bir şey olarak anlam kazanmıştır.

Fenomeloglara göre bireyler kendilerine ait sosyal dünyalarını inşa edebilecek ve kontrol altına alabilecek bilince sahip, güçlü bağımsız varlıklardır. İnsanlar planlı,

programlı, belli bir amaç çerçevesinde düşünmüş, kendi içinden geldiği gibi eylemde bulunmuşlardır (Çetin, 2013, s. 44).

Edmund Husserl'e göre; fenomenoloji, bir şeyin, örneğin, bir canlının herhangi bir durumunu değil bütününü; algıları algı olarak, yargıları yargı olarak, duyguları duygu olarak ele alır. Bu tıpkı, matematiğin sayılardan, geometrinin şekillerden söz etmesine benzer. Nasıl ki, matematik, geometri ve mekanik kesin bilimlerin temeli ise fenomenoloji de felsefe, mantık ve psikolojinin temelidir. Husserl'in fenomenolojik sosyolojiye en önemli katkısı ise Şeylere dönelim yeniden, çağrısıdır. Husserl, nesnelerin bize nasıl göründüklerini, kültürümüzün oluşturduğu tül araya girmeksizin saptayabileceğimizi düşünür. Husserl'e göre; şeylerin aslında nasıl göründüklerini saptamak onların nasıl olduklarını saptamak demektir (Çetin, 2010, s. 109).

Fenomeloglar sosyal dünyayı fiziki dünya ya göre daha göreli, somut kavramlarla ele alırlar. Fiziki dünyada insanların nitelendirmelerinden bağımsız olarak var olan nesneler, sosyal dünya da var olan nesneler için aynı şey söylenemez. Nefret, aşk, sevgi gibi kavramlar insanların yarattıkları şeylerdir. Bunlar tamamen insanların onlara atfettiği algılara yorumlara ve anlamlara bağlıdır (Çetin, 2013, s. 46).

Edmund Husserl; insanların yaşantı dünyasının temellerine inerek onun özünü ortaya çıkarmayı amaçlarken, Alfred Schutz; göreli ve değişken olan sosyal dünyamızda bizleri gündelik hayatta nasıl bir arada tuttuğunu analiz etmeye çalışır. Schutz, gündelik sosyal düzende üç anahtar unsur belirler. 1. Sağduyu bilgisi, toplum ve sosyal gruplarımızda nasıl davranıp ve yorum yapacağımız konusunda ortak bilgi stokları: 2. Tipleştirmeler, bilgi stokları içinde inşa edilen nesne ve deneyimleri ortak sınıflandırma biçimi:3. Karşılıklılık, diğerlerinin bizim dünyayı gördüğümüz gibi görmesini sağlamak. Fenomenologlar, sosyal düzenin insanların gündelik hayatlarını sürdürmeye çalışırken içinde yer aldığı toplumsal yapının temelini oluşturan bir çerçeve olduğunu savunmaktadırlar (Çetin, 2013, ss. 46-47).

Etiketleme kuramları, bireylerin benlik algısının toplumsal süreçler aracılığıyla nasıl oluştuğuna ve toplum tarafından oluşturulan normların bazı bireylerin tanımlanmasında, sınıflandırılmasında ne şekilde etkili olduğuna ilişkin kuramlardır. Etiketleme kuramlarının temel noktası, tanılanan bireylerin belli bir role atanması ve

muhtemelen bireylerin gelecekte de bu role uygun davranacaklarıdır. Etiketleme kuramı sapkınlık (norm dışılık) sosyolojisi çalışmalarından doğmuştur (Sezgin, 2020, s. 41).

Etiketleme teorisi hareketinin önde gelenlerinden biri Chicago Howard Becker'dir. Becker; Becker'e göre, sapma davranışının ortaya çıkmasında en temel neden toplumdur. Toplum içinde ayrıcalıklı konuma sahip gruplar sapmayı belirleyen kurallar ortaya koyarlar. Bu kuralları toplumda bazı bireylere uygulayıp ve onları sapkın ilan ederler. Toplumda hangi davranışın sapma davranışı olduğuna egemen sınıfın karar verdiğine ayrıca sapkın konuma gelen kişinin etiketi başarıyla uygulandığı kişi olduğunu benimser (Çetin, 2010, s. 96). Ona göre sapkın diye bir durum yoktur. Bir davranışın sapkın hale gelmesi başkaları tarafından o davranışın sapkın olarak tanımlanmıştır (Çetin, 2013, s. 49). Toplumdaki ayrıcalıklı grupların ayrıcalıklarının sürekli hale gelmesi için toplumda belli kurallar oluştururlar. Toplum içerisindeki herhangi bir bireyin bu kurallar dışına çıkmasını istemezler bu kurallar dışına çıkan bireyleri toplumdan ayrı görmeye başlarlar. Toplumun Kurallarını çiğneyen sapkın biri olarak tanımlarlar. Birey aslında sapkın değildir doğal, olması gerektiği gibi davranmıştır. Ama ayrıcalıklı grupların sürekli olma durumları için bir tehlike arz etmişse o zaman toplum içerisinde sapkın duruma gelmiştir. Birey sapkın olarak toplum içerinde bir etiketlenmeye maruz kalmıştır. Bir kişiye kırk kere deli dersen deli olur atasözü bunun için söylenmiştir demek yerinde bir tabir olacaktır.

Becker, sapkınlık sergilenen davranışının temelinde yatan bir nitelik olmadığını eylemi sergileyen kişi ile bu eyleme tepki gösterenler arasındaki etkileşim olduğunu dile getirir (Çetin, 2013, s. 49). Etiketleme yaklaşımı kuralları koyanlardan kuralları çiğneyenlere, toplumun normlar ve yasalarının doğal ve önceden verili olduğu kabulünden onların göreli bir yapıya sahip olduklarını kabule yönelterek sapma sosyolojisinin gelişimine olağanüstü katkıda bulunmuştur.

Günlük hayata ilişkin tasvir ve çözümlemeler, sosyolojik bağlamda yapılan çalışmalar günümüzde etnometodoloji başlığı altında ele alınmaktadır. Etno, bireylerin erişebildiği ortak bilgi birikimi, metodoloji ise, aktörün toplumsal dünyayı anlamasına ve bu anlamı iletmesini sağlayan stratejilere işaret etmektedir(Çetin, 2013:51). Etnometodoloji gündelik yaşamın örgütlenmesini ölümsüz olağan toplumu ele alır (Rıtzer ve Stepnısky, 2014, s. 383).

Etnometodoloji; İnsanların karşılaştıkları bir durumu nasıl gördüklerini, betimlediklerini ve ortak bir durum tanımını nasıl geliştirdiklerini anlamaya çalışan sosyolojik bir yaklaşımdır. Bireylerin gün içerisinde yapıp ettiklerini anlamak ve gerçekleştirmek için kullandıkları metotların; yani insanlar diğer bireylerle iletişim kurarken, bir konu hakkında kararlar alırken, akıl yürütürken başvurdukları metotların araştırılmasıdır (Şentürk, 2015, s. 205).

Etnometodoloji, insanların toplumsal alanda, günlük hayatlarında yaşadıkları ve karşıların çıkan deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını incelemektedir. İnsanların özel hem de gündelik hayatlarına dair kalıplaşmış kazanımlarını incelemeye yönelik bir yaklaşımdır (Çetin, 2010, s. 122). Etnometodolojiye göre, günlük hayattaki davranışlarımız bir dizi varsayıma dayanmaktadır. Birine nasılsın diye sorduğumuzda kişi genel olarak nasıl olduğunu sorduğumuzu düşünür. Oysaki biz onun fiziksel, ruhsal, maddi ve manevi olarak nasıl olduğunu merak ediyor olabiliriz. Kişi muhtemelen bu detayların hiçbirini merak etmediğimizi sadece nezaketen sorduğumuzu düşünecektir.

Etnometodoloji, insanların gündelik hayatta kullandıkları bazı yöntemlerle düzeni ürettikleri varsayımına dayanan ve bu yöntemleri inceleyerek gündelik hayatın hem ilk anda görünmeyen kurallarını hem de toplumsal düzeni nasıl anlamlandırıp ürettiklerini ortaya çıkarmaya çalışan bir yaklaşımdır (Çetin, 2013, s. 54).

Etnometodolojinin temel kavramlarını açıklarken E. Çetin'in gündelik hayat sosyolojisi kitabından yararlanmak yerinde ve oldukça faydalı olacaktır:

Pratik başarı: Sosyolojik betimlemelerde tipik olarak aktörün pratik deneyimlerinin ihmal edildiğini ve aktörün irrasyonel bir varlık olarak ele alındığı dile getirilirken, etnometodologlar, peşin bir hükümle istikrarlı normlar ve göstergeler sisteminin aktör tarafından paylaşıldığını ve düzenlendiğini varsayarlar. Etnometodoloji, aktörlerin kurallar çerçevesinde davrandıklarını ve bu kuralları uygularken kullandıkları metotları ortaya çıkarmaya çalışır. Aktörler gündelik hayat içerisinde bir düzen oluşturma kabiliyetine sahip başarılı bireylerdir.

Bağlama-gönderimlilik: bu kavram bütün sembolik formların (sözler, hareketler, kurallar, eylemler vs.) meydana geldiği ortamda gerçek anlamlarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Gündelik hayatın özünü oluşturan toplumsal durumlar, sonu

gelmeyen bir bağlama-gönderimliliğe sahiptir. Sosyolog ise bağlama-gönderimli ifadeler yerine nesnel ifadeleri geçirir. Toplumsal hayat dil ile inşa edilir ve bu dil bilimsel değil gündelik dildir. Bağlama-gönderimli ifadelerde ben, sen ifadelerinden oluşmaktadır. Garfinkel'e göre bu ifadeler dilin bütünü için söz konusudur.

Refleksivite: Refleksivite, toplumda yaşanan olayların tanımları ile bu tanımlanan gerçeklik arasında karşılıklı bağımlılık, hatta denklik durumu olduğunu ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Refleksivite, toplumsal çerçeveyi inşa eden ve betimleyen davranış kalıplarını ifade eder. Garfinkel, refleksiviteyi toplumsal düzeni sürdürmede ve kavrama konusunda temel bir koşul olarak görür. Refleksivite, bir eylemi betimleme ve üretme arasındaki eylemin kavranması ve bu kavramın ifade edilmesi arasındaki özdeşliğe işaret eder.

Açıklanabilirlik: Toplumsal dünyanın açıklanabilir olduğunu söylemek; onun betimlenebilir, anlaşılabilir, raporlaştırılabilir ve analiz edilebilir olduğu anlamına gelir. Bütün bu özellikler insanların gündelik hayatındaki davranışlarında ortaya çıkar. Etnometodologlar aktörlerin açıklamalarının aktörlerin birbirlerini anlamak ve iletişim kurabilmek için, kırılgan ve hassas bir toplumsal düzeni nasıl sürekli olarak yeniden inşa ettiklerini gösterecek biçimde gerçekleştirildiğinde faydalı olacağını savunmaktadırlar.

Belgeleme yöntemi: Belirli bir görüntüye, temelde bulunan kalıpların belgesi gibi davranılması, bu görüntünün temeldeki kalıbın adına, onu göstermek için var olduğu düşünülmesi ve önce bu özelliklere dayanılarak kalıpların oluşturulması, sonra da bu özelliklerin bu kalıplar hakkındaki bilgiye dayanılarak yorumlanmasıdır.

Üye fikri: Bir gruba üye olmak, bir kuruma katılmaktır. Üye sadece nefes alıp veren ve düşünen bir kişi değil, aynı zamanda içinde bulunduğu topluma uyum için gerekli olan donanıma sahip bir kişidir. Üyeler katıldıkları grubun davranış kalıplarını, kurallarını öğrenir gündelik hayatın içerisinde o grubun rutinlerini benimser ona göre davranış sergiler.

Gerçekliğin inşası: İnsanlar gündelik hayatta yaşadıkları deneyimlerini gelişi güzel inşa etmezler. İnsanların nasıl davranacağı, çevresinde ne gördüğü ne ile ilgilendiğine göre değişiklik gösterir. Kendilerini çevreleyen kültüre göre inşa ederler.

Statü: statü saygınlık anlamına gelmektedir. Sosyologlar statüyü insanların onu nasıl elde ettiklerine göre sınıflandırırlar. Doğuştan gelen statü; bir kimsenin doğuştan sahip olduğu veya daha sonra iradesi dışında kabul ettiği sosyal konumdur. Sonradan kazanılan statü ise bir kimsenin iradesiyle seçtiği veya elde ettiği kişisel yetenek ve çabası ifade eden sosyal konum. Bütün toplumlarda insanlar gündelik hayatlarını statü düşüncesini kullanarak inşa ederler. Kişinin bulunduğu sosyal konum onun gündelik hayatta yapacağı davranışları belirleyecektir. Sosyal kimliğin bir parçasıdır ve insanların değer insanlarla kuracağı ilişkileri belirlemede yardımcı etmenlerden biridir.

Çalışmada, gündelik hayat sosyolojisinin değerlendirmeleri temel bakış açısını oluşturmaktadır. Buna ek olarak yine gündelik hayat ile ilgili tartışmalarda sıklıkla karşılaşılan isimlerden Bourdieu ve onun "sermaye", "habitus" ve "alan" kavramları; Habermas'ın "iletişimsel eylem" ve "kamusal alan" tartışmaları hem konuyu ele almak hem de tezin saha çalışmasında elde edilen verileri yorumlamak amacı ile kullanılmıştır.

Habitus Bourdieu'nun sosyoloji literatürüne kazandırdığı önemli kavramlarından biridir. Bourdieu; habitus kavramını; Eğilimli olmak (disposition), maruz kalmak (exposition) şeklinde açıklamaktadır. Habitus, kolektif bir öznellik olduğunu ve Habitusun; farkındalığın farkında olan, uyarlanabilir, uzun ömürlü, üretici aynı zamanda tekrarlayıcı olan belli toplumsal koşulların ürünü olan eylem teorisini oluşturduğunu ifade etmektedir. Habitusun aynı zamanda yapılanmış ve yapılandıran bir şey olduğunu savunmaktadır. Habitusun sosyal uzama ait yapıların özümsendiği ilk sosyalleşme deneyimlerinin ürünü olduğunu vurgulamaktadır. Bireylerin sosyalleştikleri süreçte içinde bilinçsiz bir şekilde içselleştirmiş olduğu algılama, değerlendirme ve uygulama kalıplarından oluşur (akt. Bayrakdar, 2020, s. 23).

Çetin, habitusu sosyal dünyanın yapılarını içselleştirilmesi sonucu ortaya çıkan bir ürün olarak tanımlamaktadır. Yani habitus içselleştirilmiş sosyal bir yapıdır der. Bu sosyal yapı aktörün sosyal dünyayı anlamasını sağlar. Bireyin sahip olduğu habitus, o bireyin hayatı boyunca kazanılır ve içinde bulunduğu sosyal tarih anının bir işlevi olduğunu savunmaktadır (Çetin, 2010, s. 46).

Habitus, toplumsal dünyayı hem üretir hem de onun tarafından üretilir. Bir tarafta, habitus yapılandırılan bir yapıdır; sosyal dünyayı yapılandırır. Diğer tarafta yapılanmış bir yapıdır, yani sosyal dünya tarafından yapılanır. İnsanlar hem pratik olarak yaratır hem de onları algılar ve değerlendirir. İnsanlara nasıl düşünmeleri ne yapmalarını önerir sadece. Tercihlerini belirlemez. İnsanlar bu tercihleri bilinçli olarak değerlendirir ve bu tercih süreci habitusun işleyişini yansıtır (Çeğin, 2015, ss. 305-306).

Habitus bireyin algılama ve davranış tarzlarını belirlerken aynı zamanda bireyin pratiklerinin sınırlarını çizen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Habitusu, alanla birey arasındaki rolleri belirleyen, bireyi ve bireyin pratiklerini biçimlendiren idrak, beğeni ve eylem tasarılarının bütünü olarak değerlendirmek mümkündür. Habitus sosyal yapının özümsenmesinde, tutum ve davranışların sergilenmesinde, deneyimlerin benimsenmesinde ve kültürün bedenleşmesinde işlev gören bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günlük yaşamdan sosyal ve siyaset mecrasına, kültürel değerlerden beğenilere, konuşma, beslenme ve giyinme tarzına kadar bireylerin tüm pratiklerini yapılandırır (Balinan, 2020, ss. 18-19).

Bourdieu; refleksif düşünce sistemi içinde kilit nokta olarak gördüğü habitus kavramını açıklamak için kültürel bilinç dışı, alışkanlık oluşturan güç, temel ve derinlemesine içselleştirilmiş büyük örüntüler, zihinsel alışkanlıklar, zihinsel ve bedensel algı, beğeni ve eylem şemaları, düzenli doğaçlamaların üretici ilkesi gibi ifadeler kullanmaktadır. Bourdieu; alandaki aktörlerin hareketlerini etkileyen şeylerin sadece bireysel mantık ya da akli değerlendirmeler olmadığını iddia etmektedir. Bununla birlikte toplumsal inanışların, toplumsal zevk ve beğenilerin, bireyin tarihsel süreçte edindiği bilinç dışı zihinsel alışkanlıkların da bireyin habitusunun oluşmasında etkili olduğunu vurgulamaktadır (akt. Serd Hunyadvarı, 2019, s. 29).

Gündelik yaşam pratiklerinin başka bir önemi, insanların farklı gündelik yaşamlar sürmesinin farklı sosyal pozisyonlarına bağlı olmasıdır. Sosyal pozisyon, doğrudan sınıfsal bir gönderme içerir ve özellikle Bourdieu'nun sınıf anlayışını çağrıştırır. Bourdieu, benzer toplumsal yatkınlıklara sahip her türlü birey grubunu toplumsal sınıf olarak tanımlar: sınıflar aynı habitusa sahip biyolojik bireyler kümesidir. Habitus kimliğin bir sosyal formudur ve daha önemlisi kültürel bir etkendir. Başka

bir deyişle, sosyal ilişkilerin yeniden üretilmesine ve belirlenmesine yardım eden kültürel pratiklerin temelidir. Sosyal dünya ile yaşam tarzı arasında bağ kuran kavramın habitus olduğu söylenebilir. Bu açıdan sınıf habitusu, bireylerin sınıfsal kimlikleri ile ilişkilendirilebilecek gündelik pratikleri analiz etmede faydalı bir kavram olacaktır (Baydar, 2012, s. 67).

Bourdieu alanı, konumlar arasındaki nesnel ilişkiler ağı ya da konfigürasyonu olarak tanımlar (akt. Bayrakdar, 2020, s. 26). Alan, güç ilişkilerinin mücadele mekânıdır. Dolayısıyla, alanda güç ilişkilerinde sürekli bir değişim söz konusudur. Alanda gözlemlenen tutarlılık, yapıya içkin kendine özgü bir gelişimin değil, mücadele ve çatışmanın ürünüdür (akt. Balinan, 2020, s. 19).

Bourdieu'ya göre alan içindeki bulunulan nesnel pozisyonların ilişkiler ağıdır. Bu ilişkiler, bireysel bilinç ve iradeden ayrıdır. Alanı, bir mücadele alanı olarak tanımlar. Konum sahibi bireylerdir ve bireysel veya kolektif olarak hâlihazırdaki konumlarını koruyup iyileştirmeye çalışırlar ve alanın yapısı bu stratejinin temelinde yatar. Alan kültürel sosyal ekonomik, siyasal vb. çeşitli sermayenin kullanıldığı bir pazar alanıdır. Sosyal dünyada sanat, din, yükseköğretim gibi çeşitli yarı- özerk alanlar vardır. Bu alanların hepsinin kendine has mantığı vardır ve aktörler arasında alana dair inanç üretirler (akt. Çetin, 2010, s. 47).

Bourdieu, habitus ve alan arasında karşılıklı bir diyalektik ilişkisellik olduğunu vurgular. Habitus ve alan arasındaki ilişkiyi ontolojik bir suç ortaklığı olarak tanımlar çünkü aralarında iki yönlü bir ilişki olduğunu varsayar. Habitus ve alan arasındaki diyalektik ilişkiden, pratikler ve özellikle kültürel pratikler ortaya çıkar (akt. Aslan, 2015, s. 308). Bourdieu, Habitusun yaratıcı ve buluşlara elverişli olduğunu ancak bir alanın sınırları içerisinde kısıtlandığını vurgulamaktadır (akt. Bayrakdar, 2020, s. 28).

Bourdieu, alandaki yapısal-nesnel ilişkiler ağı, özneler arası görünür ilişkilerin ve etkileşimlerin şeklini ve içeriğini belirler. İnsanlar; sanat, bilim, din, ekonomi ve siyaset gibi farklı hayat alanları, kendilerine ait kurallar, düzenlilikler ve otorite biçimlerine sahip farklı yaşam alanları oluşturma eğilimindedirler (akt. Palabıyık, 2016, s. 136).

Bir alandaki aktörün konumunu belirleyen sahip olduğu sermaye ve sermaye ağırlığı belirler. Kişi sahip olduğu sermaye ile hem kendisinin hem de etrafındaki kişilerin kaderini kontrol etme mekanizmasına sahiptir. Bourdieu, Sermaye, toplumsal faillerin belirli alanlara katılımını ve rekabetten doğan özel birikimler sağlamasını mümkün kılabilen bir toplumsal alanda etkili bir kaynak olduğunu savunmaktadır (Çeğin, 2015, s. 306). Bourdieu, sermayenin toplumsal yaşamın nasıl işlediğini anlamak için yararlanmamız gereken önemli bir husus olduğunu ve alan içinde bulunan tahakkümü ele geçirme gayesini taşıyan kişilerde farklı sermaye türleri olduğunu öne sürer (Serd Hunyadvarı, 2019, s. 37). Borudieu sermaye türlerini ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel olarak dört başlık altında incelemektedir:

Ekonomik Sermaye: Finansal kaynaklara sahip olmayı ifade eder (Balinan, 2020, s. 24). Eyleyicilerin sahip oldukları maddi değerlerdir (Bayrakdar, 2020, s. 30).

Kültürel Sermaye: Kültürel sermaye ise, herhangi bir alanda güç sahibi olanların eğitim yoluyla topluma empoze ettiği bir yapıdır. Yani bir tür bilgi sermayesidir (Balinan, 2020, s. 24). Kültürel sermaye, algı kategorileri çerçevesinde, ekonomik, fiziksel veya toplumsal sermayenin eyleyiciler tarafından algılanışını yönlendirir (Bayrakdar, 2020, s. 30). Kültürel sermaye, özel koşullar altında iktisadi sermayeye dönüştürülebilen ve eğitim sistemleri içerisinde kurumsallaştırılabilen bir niteliğe sahiptir (Dursun, 2018, s. 83).

Sosyal Sermaye: Eyleyicinin yakın ilişki kurduğu ve zamanı geldiğinde destek alabileceği sosyal ağlarına işaret eder. Bu sermaye tipi, şahsi mal gibi işlev görür ve aynı zamanda iyi ilişkiler içerisinde bulunan toplumsal gruplara avantaj sağlar (Bayrakdar, 2020, s. 30). Sosyal yükümlülükler oluşturan belirli koşullar altında iktisadi sermayeye dönüştürülebilen, asalet unvanı gibi formlar içerisinde kurumsallaştırılabilen bir özelliği sahiptir (Dursun, 2018, s. 83).

Simgesel Sermaye: Bireyin kendi görünüş, tavır alma, davranış biçimi ve konuşma alışkanlıkları gibi özelliklerini ifade eder. Toplum içerisinde görece güçlü olanlara yönelik tahakküm kurma biçimlerini mümkün kılar. Saygı, inanç, tanınmış itibar dolayımın da varlığını sürdürür (Bayrakdar, 2020, s. 30).

Toplumsal hayatta ayrıcalıklı grup ve ayrıcalıklı olmayan grupların kendi içinde bir alanları habitusları vardır. Ayrıcalıklı grupların bulundukları konumları sahip

oldukları sermayeler ile belli bir başarı elde ederler. Ve bu süreklilik haline gelir. Gelişir dönüşür yenilenir. Ayrıcalık sahibi olmayan gruplar ise sahip oldukları sermayeleri ve konumları habituslarında onlara yetecek seviye de değildir. Bu durumda onlara bir başarısızlığa neden olur. Yenilenemez gelişemez dönüşemez zaman içerisinde kendi benliklerini kaybederler bu durumda ayrıcalıklı gruba doğru bir dönüşüm sağlarlar. Asimile olurlar. Kendi benliklerini unutup ayrıcalıklı gruba doğru dönüşürler.

Kamusal alan ile ilgili felsefi tasarımlar ana hatlarıyla üç kısımda belirginleşmektedir. İlki Arendt'ın tarif ettiği *agonostik* ve *birleşimsel* model, ikincisi *Liberal* kamu alanı modeli, üçüncüsü Habermas'ın oluşturduğu *iletişimsel kamu alanı* modelidir. Arendt'ın açıkladığı *agonostik* modele göre; kamusal alanı politik büyüklüğün, seçkinliğin ortaya çıktığı/sergilendiği ve başkalarıyla paylaşıldığı bir alandır. *Birleşimsel* model ise insanların bir uyum içerisinde hareket ettikleri/yaşadıkları yerlerde ortaya çıkmaktadır. Bu modelde özgürlükler rahatça kendini gösterebilir. Kamusal alan, *liberal* modelde ise insanın özgür kamusal aklından yola çıkılarak yasaların kapsamaklığı doğrultusunda, özgürlüklerin rahatça, serbest bir şekilde kullanılacağı alan olarak belirginleştirilir. Habermas'ın *iletişimsel kamu alan* modelinde, demokratik bir şekilde toplumsal normlardan ve politik kararlardan etkilenen bireyler, bu norm ve kararların oluşturulmasında/değiştirilmesinde ve benimsenmesinde söz sahibidir (Demir ve Sesli, 2007, s. 274).

Habermas'a göre kamusal alanın toplumsal yaşam içinde, kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulabildiği, herkesin/tüm yurttaşların erişebildiği bir alandır. Özel kişilerin kamusal bir bütünlük oluşturarak toplandıkları her konuşma durumunda, kamusal alanın bir parçası olarak varlık kazanmaktadır. Yurttaşlar kamusal alanda bir araya gelip iletişime geçtiği ortak bir tartışma/konuşma alanıdır. Habermas toplumda insanlara ve insanlar arası eylemlere bakmaktadır ve *rasyonel insan*dan bahsetmektedir. *Rasyonel insan*, hareketleri, eylemleri o bağlama ait geçerlilik kıstasından herhangi birine uyan, ilkesel olan rasyonel ilkelere uyumlu olan insandır (Biçer Olgun, ss. 45-46).

Habermas'ın kuramında ailenin çöküşü, emeğin metalaşması ve dilin yok oluşu/iletişimin tüketim aracı haline dönüşmesinden bahsedilmektedir. Habermas'a

göre kamusal alan ve özel alan dört duvarla çevrili değildir ve zaman zaman geçişken özelliğe sahip olabileceğini dile getirmektedir. Evliliğin samimiyet haliyle de özel alan olduğunu fakat evlilik içerisinde stratejik bir davranmanın söz konusu olması durumunda özel alan dışına çıkma söz konusu olabileceğinin vurgulamaktadır (Biçer Olgun, s. 48).

Habermas'ın kamusal alanda tanımladığı iletişim biçimi, iletişimsel eylemdir (Biçer Olgun, s. 47). *İletişimsel eylem kavramı, dil ve eylem yetisi bulunan (ister sözlü ister sözlü olmayan araçlarla) kişiler arası bit ilişkiye giren en az iki öznenin etkileşimine ilişkindir. Bu aktörler eylem planlarını ve böylelikle eylemlerini görüş birliği içerisinde koordine etmek için eylem durumu üzerinden bir anlaşma arayışı içindedir. Merkezi kavaram olan yorumlama, ilk planda görüş birliğine yatkın durum tanımlamalarının tartışılmasına ilişkindir. Bu eylem modelinde dilin, seçkin bir yeri vardır* (akt. Bal, 2016, ss. 54-55).

Arendt kamu alanında gözüken her şey herkes tarafından görülebilir, duyulabilir ve en geniş açıklığa sahiptir. Ve kamu, içinde özel olarak bize ait olandan ayrı, hepimiz için ortak olan bir dünyayı ifade etmektedir. Arendt'e göre bir insan tamamen yalnız ve özel alana hapsolmuşsa insan değildir; insan olmak için kamusal alanda, toplumsal alanda var olmak gerekmektedir. Özel insan, başkalarının gözüne görünmemektedir, o nedenle de yokmuş gibidir. Yaptıkları dikkate alınmamaktadır, yaptıklarının başkası için bir doğurgusu yoktur (Biçer Olgun, s. 49).

Sennett'e göre, kamusal alan ve özel alan, her ikisi de evrimleşen, zaman içerisinde biçimlenen fenomenlerdir. Sennett, kamusal ve özel alanın sabit durumlardan ibaret olmadığını, insanın sosyal ortamı keşfetme aşamasının çocukluk döneminde gerçekleştiğini dile getirmektedir. On sekizinci yüzyıl ortasında erişkin insanların kendilerini çocuklardan farklı olarak konumlandırdığı tespit edilmiştir. Bu anlayışa göre kamusal yaşam sanki salt erişkinlerin alanıdır, çocuklar ise özel alanla sınırlıdır (Biçer Olgun, s. 50).

Habermas burjuvaya ait kamuyu anlatmaktadır. Siyaset politikanın dile getirildiği yer olarak tanımlarken kamu içerisinde kadının yeri olmadığına da vurgulamaktadır. Arendt ise özel alan davranışların ve cinselliğin alanı, ayrıca din, etnik kimlik gibi konuların özel alanın meselesi olduğunu vurgulamaktadır. Kamusal alan politika ve

siyasetin meşrulaştırıldığı, politik cemaatin temellerinin oluştuğu alandır. Politika görünürlük kazanır insanlar kendilerini inşa ederler bir varoluş yaşarlar. Kendilerini gerçekleştirirler.

Kamusal alan toplumsal yaşamımızın bir parçasıdır. En önemli özelliğinin tüm vatandaşlara açık olmasıdır. Kamusal alanda bireyler sahip oldukları konumlarına, statülerine göre davranmazlar. Akademisyen, doktor, sekreter, inşaatçı vs. belli bir konuma sahip bireyler kamusal alanda sadece vatandaş sıfatıyla bulunurlar. Özel alana dair hiç bir özelliği barındırmazlar. Farklı statü ve konumlarda bulunan insanlar kamusal alanda bütün bu konumlarını geride bırakarak özgür bir şekilde politika yaparlar. Kendilerini yeniden var ederler. Özel alanda kastedilen o özel olma, erişilememe fark edilememe durumu söz konusu değildir. Özel alan aslında insanın kendini gizlemem hapsolma durumunu bize çağrıştırmaktadır. Çalışmayan ev hanımlığı yapan kadınlar günlük zamanlarının yüzde seksen beş gibi bir zamanı ev içerisinde geçirirler. Kadın ev içerisinde çocuk bakımını yapar, yemek yapar, ev işlerini gerçekleştirir. Her gün aynı faaliyetleri, işi gören kadın belli bir süre sonra kendine yabancılaşır. Kendi özelliklerini umursamaz zamanla da unutur. Bir kadın kamusal alanda vakit geçirdiği zaman kendine kendi benliğine zaman ayırır en basitiyle kişisel bakımını (kaş alma, saç boyama vb.) yapar, ya da özel bir yeteneği varsa resim yapma gibi vereceği sergiler için bu alanda kendini geliştirir. Özel alanda zaman geçiren kadın, "nasılsa evdeyim kim görecek" diyerek kendisine zaman ayırmaz, bir süre sonra "aman bu yaştan sonra ne resim yapması ne sergisi bizden geçti hem çocuk var artık" diyerek kendini ev ortamına hapseder.

Özel alan, bireyler için bir mahremiyet alanı olarak ele alınabilir. İnsanlar en özel anlarını, en özel konuşmalarını özel alanda gerçekleştirmektedir. Birey için özel olan, mahrem olan özel alanda yaşamaktadır. Günümüz ataerkil toplumlarda kadın erkek için özel olandır mahrem olandır. Kadın erkeğin hanımıdır, karısıdır, kızıdır, annesidir, yengesidir, halasıdır, teyzesidir, prensesidir, kısacası kadın erkeğindir, düşüncesi hâkim olmaktadır. Bu nedenle kadın özel alanındır, özel alanda yaşamaktadır. Habermas'ın da belirttiği gibi kadının kamusalı, alanı yoktur. Kamusal alanda politika ve siyaset yapılıyor ve bunlarda erkeğin üstlendiği rollerdir haliyle kadının kamusal alan da yeri yoktur varsayımını dile getirmek elde edilen verilere göre oldukça yerinde bir tabir olacaktır.

Yukarıda ifade edilen sosyolojik teori ve kavramlara ek olarak çalışmada mizah ile ilgili farklı bakış açıları da dikkate alınmıştır. Mizahın ne olduğu ve işlevi ile ilgili olarak teorilere bakıldığında farklı bakış açılarının olduğu görülmektedir.

Mizah, sosyal bir olgudur. Bu konu ile ilgili tartışmalara bakıldığında Antik Yunan düşünce tarihine kadar gitmek mümkündür: Mizah teorilerinin içinde en eski teorilerden birisi üstünlük teorisidir. Bu teori insanların birbirlerine karşı üstünlük kurma, birbirlerinin kusurlarıyla alay etme, diğer insanların eksik yönlerine karşı içten içe sevinme isteği sonucunda ortaya çıkmıştır denilebilir. Kişinin sahip olduğunu düşündüğü konumları vasıflarıyla kendisini üstün görerek olumlama karşı taraftakini eksik görme olumsuzlama isteği üzerine kuruludur (Tarhan,2020, ss. 35-36).

Yapılan literatür araştırmasında bu kuramın en eski temsilcileri Aristoteles ve palton olarak karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles; gülmenin kusurlara ve çirkinliklere yönelik verilen bir tepki olduğunu, ayrıca şakacı bir tutumun kişinin önemli şeylere karşı ciddi bir tavır takınmasını zorlaştıran tehlikeli bir özellik olduğunu savunmaktadır. Palton ise gülmenin temelinde haset duygusunun olduğunu ve başkalarının başına gelen talihsizliklere karşı kendini üstün görmesine dair bir haz duygusunun harekete geçtiğini savunmaktadır (Keleş, 2018, s. 61).

Aristoteles, gülünç olanın bireyin soylu olmamasına ve kusurları bulunmasına bağlamaktadır (akt. Kulaber Demirci, 2019, s. 23).John Morreal; üstünlük kuramının platona kadar gidebileceğini vurgularken platon ve üstünlük teorisini ilişkilendirip şu sözlere değinmiştir.

Platon için bir kişiyi gülünç kılan şey, onun kendisini bilmemesidir. Gülünç kişi, kendisini gerçekte olduğundan daha varlıklı, daha hoş, daha erdemli ya da akıllı sanan kişidir. İşte biz böyle insanlara gülmekten zevk alırız, ancak bizim onlara gülmemiz, belirli bir kötülemeyi içerir ve kötüleme de zararlı bir şeydir. Platon onu bir "ruh acısı" olarak adlandırır (akt. Tarhan, 2020, s. 36)

Platon'a kadar geriye götürülebilecek olan çok eski ve hala en çok yaygın kuramlardan biri olan üstünlük kuramı, gülmeyi bir kimsenin diğer kimseler, kişiler üzerinde kurduğu üstünlük duygusunun ifadesi olarak açıklar (akt. Uluğ, 2013, s. 30).

Platon ve Aritoteles'ten sonra Hobbes kuramı ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Hobbes; Kişinin başkalarını gözlemleyerek ondaki zayıflıkların kendi geçmişindeki zayıflıklarla kıyaslaması ve kendini onlardan daha üstün olduğunu fark etmesi ve farkındalıktan sonra gülme eylemini gerçekleştirmesi olarak tanımlarken ayrıca kişilerin zayıflıklarından haz duyma durumunun da gerçekleştiğini dile getirmektedir (Keleş, 2018, s. 62).

Uyuşmazlık kuramı aykırılık kuramı olarak da bilinen mizah kuramlarından birdir. Bu kuram gülmeyi, insanın zihnindeki nesneler, durumlar, düşünceler arasında oluşan uyumsuzluk algılanması sonucu başladığını savunur. Üstünlük kuramında gülmenin duygusal-duyumsal yanına ilgi oluşurken, uyuşmazlık kuramında bilişsel ve zihinsel yanına ilgi oluşmaktadır. Üstünlük kuramında ilk olarak etkili olan eğlence ve üstünlük kurma iken, bu kuramda etkili olan zafer kazanma ya da yengi duyguları söz konusudur. Uyumsuzluk kuramı mantıksız, uygunsuz, umulmadık olan bir şeye gösterilen tepkilerdir (Uluğ, 2013, ss. 31-32).

Fidanoğlu; uyuşmazlık kuramının mizahın bilişsel öğelerine odaklandığını dile getirmektedir. Uyuşmazlık kuramına göre mizah, birbirinden farklı olan düşünceleri, terimleri, durumları şaşırtıcı ve beklenmedik bir şekilde bir araya getirendir. Mizah anlayışını yaratıcılık, özgünlük ve zekâ ile ilişkilendirir. Mizahı yaratma ve kavrama ayrıca mizahın takdir edilmesine vurgu yapmaktadır (Fidanoğlu, 2006, s. 52).

Uyuşmazlık kuramına göre, mizahın başlangıcı, kişinin ilk başlangıçta ciddi olarak görünen bir şeye farklı bir bakış açısıyla yaklaştığında aslında ilk göründüğü gibi olmadığını fark etmesi sonucun da gerçekleşir (Keleş, 2018, s. 62).

Uluğ, uyumsuzluk kuramının esas temellerinin 17. ve 18.yy.da Hazlitt, Schopenhauer ve Kant geliştirdiğini bize aktarırken düşünürlerin kuram hakkındaki görüşlerinin de bize aktarmaktadır. Uluğ'un aktarımıyla;

Hazlitt'e göre gülünebilir olanın özü uyumsuz olana dayanır. Gülme, bir düşüncenin diğerinden ayrılması ya da bir duygunun diğerine karşı uyarı alması ile birlikte harekete geçirilmesiyle gerçekleşir.

Kant'a göre ise gülme için; Saçma bir şey olmalı (bu nedenle anlak, amacına ulaşamaz). Gülme, yok olan bir umudun hiçliğe doğru ani bir değişiminden ortaya çıkan duygu olduğunu dile getirmektedir.

Schopenhauer, gülmenin nedenini, bir kavramla ilişki içinde düşünülen gerçek nesnelerle o kavram arasındaki uyumsuzluğun aniden algılanmasıdır. Yani gülme kavramsal anlıkla algı arasında gelişen uygunsuz bir birlikteliktir.

Uyuşmazlık kuramına göre insan belli kalıplarla değerlerle donatılmış bir toplum içerisinde doğar. Bulunduğu toplum içerisinde bu kurallar ve değerlere uymayan bir davranış gördüğü zaman kişi gülme eylemini gerçekleştirir. Örneğin bir kişinin yazın ortasında mont giymesi gibi. Bu alışık olunmayan bir durum olduğu için kişi buna gülerek tepki gösterir.

Morreal, bu durumu şöyle açıklamaktadır; standart uyumsuzluk teorilerinde üstüne düştüğümüz algıladığımız şeylerin olayların normal olan kalıplarımızın ve beklentilerimizin dışında olmasıdır. Uyumsuz olan bir şey yaşandığı zaman bunun normal olan beklentilerimize uymasını bekleriz ayriyeten bunun normal olan beklentimizin dışında olduğunu düşünmeye devam ederi (akt. Yavuz 2017, s. 49).

Rahatlama kuramlarının temeli Shaftesbury tarafından yayınlanan Nükte ve Mizahın Özgürlüğü adlı çalışmaya kadar uzanmaktadır. Shaftesbury, mizah, bireylerin normal seyir eden ruh hallerine karşı bir engelleme ya da denetim durumu ile karşılaşıldığında, bireylerin içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulmak için kullanılan bir yöntem olduğunu, bu yolla, içine bulunduğu sıkıntılı durumdan intikam alıp ve baskılardan kurtularak haz duygusunu yaşayabildiğini savunmaktadır (Keleş, 2018, s. 63).

Bu kuram insanlarda bastırılmış ve gizli kalmış duygu öfkelerinin olduğunu ve bunu gülme ile dışa vurduğunu savunmaktadır. Bu kuramın öncüleri İngiliz Herbert Spencer ve Psikanalizin babası Sıgmund Freud'dur (Arık, 2002, s. 117).

Rahatlama Kuramı, Herbert Spencer ve Sigmund Freud'un kahkahayı tetikleyicilerin dilin kullanılarak oluşturan formüllerde ya da kurulan senaryolarda uyumsuz olanın farkına varmak olarak değil, benliğin içinde bölünme ve mücadele içinde olan semptom ve uyumsuz bir benlik tanıması olarak görmelerinden oluşan bir kuramdır

(akt. Yavuz, 2017, s. 47). Freud‟un rahatlama kuramı (Psikanalitik kuram olarak da geçmektedir); Şaka ve Şakanın Bilinçaltı ile İlişkisi adlı kitabında Freud gülmenin üç türünü birbirinden ayırır: şakalar, komik durumlar, mizah. Kuramın özünü şu şekilde ifade eder: gülünecek bütün durumlar için insanlar belli bir ruhsal enerji ayırmışlardır, ama bu enerji gerekli olmamıştır, harcanmamıştır. Bu gereksiz enerji daha sonra gülme biçiminde kullanılmaktadır (Uluğ, 2013, s. 35).

Spencer'a göre; kahkaha atmak ile serbest bırakılan enerji fazla sinir enerjisi olarak uygunsuz görülen duyguların enerjisidir. Bu enerji kas hareketlerini uyarır ve kas hareketler bir amaç tarafından yönlendirilmediğinde, etkilenen ilk kasların aslında en alışkanlık hissi veren kaslar olduğunu belirtir. Ortaya çıkarılacak daha fazla enerji varsa, nefese ve belki de son olarak kollara, bacaklara ve diğer kas gruplarına bağlı kaslara yayılır. Spencer, kahkahanın, ağır hislerden kurtulmak için aldığımız zevkin bir sonucu olduğunu savunmaktadır (akt. Yavuz, 2017, s. 47).

Rahatlama teorisine göre öncelikle gerilim yaratan bir durumun ortaya çıkması gerekmektedir. Mizahi unsur, okuyucu/dinleyici açısından da gerilim hali yaratmalıdır. Oluşturulan gerilimin zararsız olduğu anlaşıldığında ise biriken sinirsel enerji gülme eylemiyle açığa çıkmaktadır (Tarhan, 2020, s. 39).

1.5. Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

1.5.1. Araştırma Tipi

Gündelik hayat sosyolojisi daha önce de ifade edildiği gibi, ağırlıklı olarak yorumlayıcı sosyoloji içinde değerlendirilmektedir. Yorumlayıcı sosyoloji kişilerin anlam dünyalarına odaklanmaktadır. Paylaşılan anlamların etkileşimlerde güçlü etkisi olduğu kabulünden hareket eden sosyoloji içindeki bu bakış açısı, doğa bilimlerine öykünen sosyoloji tarafından önemsenen ya da önemsenmeyen birçok duruma karşı bir duruş sergilemektedir.

Çalışma, genel olarak 'Betimsel Araştırma' özelliğine sahip durumdadır. Betimsel araştırmanın amaçlarını Newman şu şekilde sıralamaktadır:

Bir grubun kusursuz/düzgün bir profilini sağlamak

- İlişki, mekanizma ve süreci betimlemek
- Sözel ya da sayısal(yüzdelik gibi) olarak göstermek/resmetmek
- Yeni açıklamalara yol açacak, uyaracak bilgiler bulmak
- Tipleri sınıflama ya da kategorileri oluşturmak
- Birbirlerini izleyen ardışık olaylara açıklık kazandırma, adım ya da aşamalar dizisi oluşturmak
- Bir konu hakkında daha öncekiler ile uyuşmayan/yeni bilgileri toplamak(daha önceki bilgiler ile çelişen de olabilir).

Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında betimsel araştırmanın ele alınan konu ya da problem ile ilgili olarak ayrıntılı bir resmi çizmede yardımcı olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

1.6.2. Araştırma Tekniği

Neuman yorumlayıcı sosyolojinin genel özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:
Yorumlayıcı sosyolojik perspektif ile gerçekleştirilen araştırmanın amacına bakıldığında, anlamlı toplumsal eylemi anlamak ve betimlemek hedefinde olduğu görülmektedir. Buna ek olarak toplumsal gerçeklik, insan etkileşimi tarafından yaratılan ortamın akışkan/kalıcı olmayan tanımlar şeklinde ele alınmaktadır. İnsanın doğasının ne olduğu sorusuna ise bu perspektif insanı, anlamı yaratan sosyal varlıklar ve yaşamlarını sürekli anlamlandıran varlıklar olarak tanımlamaktadır. Pozitivist sosyoloji tarafından değersiz görülen sağduyu yorumlayıcı sosyoloji açısından önemlidir ve sıradan insanlar tarafından kullanılan, güçlü gündelik kuramlar şeklinde ifade edilmektedir. Bu çerçevede değerlerin de bu bakış açısında oldukça önemsendiğini söylemek mümkündür. Değerler, toplumsal yaşamın bütünleşmiş bir parçasıdır. Hiçbir grup değeri yanlış değildir. Ancak değerler farklı olabilirler.

Bu çalışmada yorumlayıcı sosyolojinin nitel bilgi toplama tekniklerinin kullanımı konusundaki değerlendirmelerinden yola çıkılarak “derinlemesine görüşme” aracılığı ile katılımcılardan veri toplanmıştır.

Showcat ve Parveen (2017)' a göre, derinlemesine mülakatın biçimi çalışmanın amaç ya da hedeflerine göre şekillenmektedir. Bu noktada, üç tür derinlemesine mülakat örneğinden bahsetmek mümkündür: Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış. Kapalı uçlu sorulardan oluşan anket örneğinde olduğu gibi yapılandırılmış mülakatta da sorular önceden belirlenmiştir. Bu noktada anket ile arasındaki temel farkın, örneklemi oluşturanların soru formunu görüp görmemeleridir. Diğer bir ifade ile, anket formu yanıtlayıcı tarafından doldurulurken; benzer formatta olan yapılandırılmış mülakat formu araştırmacı tarafından görülür ve sorular onun aracılığı ile katılımcıya yönlendirilir. Diğer mülakat biçimi olan yarı yapılandırılmış mülakatta ise belirlenmiş sorulardan ziyade belirlenmiş başlıklar vardır ve görüşme sürecinde bu başlıklara dair spontane sorular katılımcıya yönlendirilmektedir. Süreç içinde yeni konu başlık ve soruları ortaya çıkabilir. Buna ek olarak yapılandırılmamış derinlemesine mülakatta ise, günlük konuşma sürecine benzer görüşmeler yer almaktadır. Diğer bir ifade ile, katılımcı ve görüşmeci arasında çalışmanın amacına göre sıradan bir görüşme başlar ve süreç içinde görüşme yine amaç ve hedeflerine göre yeni sorular ve konular eklenerek evrilmeye devam eder.

Tekniğin en önemli avantajlarından birisinin katılımcıya detaylı cevap verme seçeneğini tanımış olmasıdır denilebilir. Özellikle yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış mülakatlarda katılımcı, kendisi için belirlenen sorular ve seçenekler ile sınırlı değildir. Bununla birlikte bu esneklik, süre olarak araştırmanın saha bölümünün uzun olmasını da beraberinde getirmektedir.

1.6.3. Evren ve Örneklem

Örneklemin seçiminde yargısal örneklem seçme biçimlerinden biri olan 'uygun örnekleme (convenience sampling)' tekniği kullanılmıştır. Bahsi geçen örneklemin temsiliyet yeteneğindeki limitleri nedeni ile bu çalışmada elde edilen verilerin ve sonuçların katılımcılar ile sınırlı olduğu kabul edilmektedir. Uygun örnekleme tekniği, kolaylıkla ulaşılabilen örneklem olarak da kabul edilebilir. Bu örneklem için gerekli tek koşulun katılımcının araştırma sürecine bilgi sağlayıcı olarak dâhil olma konusunda rızasının olmasıdır.

Araştırma sürecinin Covid 19 salgın sürecine denk gelmesi sebebi ile araştırmaya katılan katılımcıların sayısı sınırlılık göstermektedir. Bu çerçevede araştırmada 12 katılımcı bulunmaktadır. Kadın ve erkek katılımcılar arasında ve sosyoekonomik seviyeler arasında sayı açısından oran kurulmaya çalışılmıştır.

2. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMALAR

2.1. Örneklem hakkında Bilgi

Çalışmada görüşmelere dâhil olan katılımcı sayısı 12'dir. Hepsi Van İli sınırlarında ikamet etmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, Covid 19 salgını sebebi ile katılımcılara ulaşmak ve yüz yüze görüşme yapmak oldukça sınırlı idi. Buna ek olarak kendileri ile görüşmek istenilen kişilerin telefon aracılığı ile görüşmeme tercihleri nedeni örneklem sayısı sınırlı kalmıştır.

Kadın ve erkek arasında sayısal olarak bir denklik oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca sosyoekonomik seviye açısından da farklı sosyal gruplardan katılımcılara ulaşmak hedeflenmiştir. Bu noktada Bourdieu'nun sermaye kavramları ile çalışma verilerini ilişkilendirebilmek mümkün olmuştur.

Örneklem, yedi kadın ve beş erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Kadın katılımcılar arasında üç tanesi çalışmakta; diğer dördü ise kendilerini ev hanımı olarak tanımlamaktadır. Erkek katılımcıların sayısı beştir ve hepsi çalışmaktadır. Katılımcıların hepsinin medeni durumu evlidir. Katılımcıların evli olması araştırmanın amaçları doğrultusunda bilinçli bir şekilde tercih edilmiştir. Kadın ve erkek katılımcıların aynı ortamlardaki davranışlarını ve tutumlarını nasıl etkilediği; buna ek olarak tarafların birbirlerini nasıl yönlendirdiğini ortaya çıkarmak açısından bu tercihin yapıldığını söylemek mümkündür.

Katılımcıların özellikleri hakkında kısa bilgi aşağıda listelenmektedir. Anonimliği sağlamak amacı ile katılımcılar "görüşmeci" anlamında "G" harfi ile kodlanmıştır:

G1: Kadın, evli, çocuğu var, çalışıyor, hemşire

G2: Erkek, evli, çocuğu var, çalışıyor, okul müdürü

G3: Kadın, evli, çocuğu var, çalışıyor, sağlık memuru (anestezi uzmanı)

G4: Erkek, evli, çocuğu var, çalışıyor, öğretmen

G5: Kadın, evli, çalışıyor, öğretmen

G6: Erkek, evli, çocukları var, çalışıyor, taksi şoförü

G7: Kadın, evli, , çocukları var, ev hanımı

G8: Kadın, evli, çocukları var, ev hanımı

G9: Erkek, evli, çocukları var, çalışıyor, taksi şoförü

G10: Erkek, evli, çocukları var, çalışıyor, inşaat işçisi

G11: Kadın, evli, çocukları var, ev hanımı

G12: Kadın, evli, ev hanımı

2.2. Katılımcıların Günlük Yaşamlarına Dair Bilgiler

Araştırmada, nitel bilgi toplama tekniklerinden derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Genel olarak yarı yapılandırılmış bir soru formu kullanılsa da; görüşme sırasında katılımcılara ek sorular da yöneltilmiştir. Soru formu ekte yer almaktadır.

Kendileri ile görüşülen tüm katılımcılara kendilerini rahat hissetmelerini sağlamak amacı ile çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve onayları alınmıştır. Yine görüşmenin bir sınav olarak karşı tarafça algılanmasını önlemek amacı ile görüşmeye gündelik hayat pratiklerinin neler olduğunu ortaya çıkaran genel bir soru ile başlanılmıştır. Bu soruya katılımcıları verdikleri cevap, statülerinin gereği olan roller ile sınırlılık göstermiştir. Diğer bir ifade ile katılımcılar, sıradan bir günde neler yaptıklarına sair soruyu genel olarak kadın ya da erkek olmak; bunun yanı sıra ücret getiren bir iş yapıp yapmamak çerçevesinde cevaplamışlardır:

> *"Çalışıyorum. Van'ın bir ilçesinde devlet hastanesinde hemşire olarak görev yapmaktayım. Sabah saatlerinde işe gidiyorum mesai çıkışında eve geliyorum yemek yapıyorum eşimle vakit geçiriyorum. 4 aydır bir bebeğim oldu şuan doğum iznine ayrıldım. Bebeğimle, onun bakımıyla ilgileniyorum. Bebek ziyareti için akrabalarım*

arkadaşlarım ziyarete geliyor onlarla ilgileniyorum. Sohbet muhabbet ediyoruz." G1 kodlu katılımcı, Kadın

"Van'ın bir ilçesinde devlet okulunda ilk ve ortaokulda okul müdürüyüm. Branşım Türkçe öğretmenliği. Sabah erken okula gidiyorum. Öğrencilerle ve öğretmen arkadaşlarla vakit geçiriyorum. Okulun işleri ilgileniyorum. Mesai saati bittikten sonra eve geliyorum eşimle vakit geçiriyorum. 4-5 aylık bir bebeğim var onunla ilgileniyorum." G2 Kodlu katılımcı*, Erkek*

*"Çalışıyorum. Van'ın bir ilçesin devlet hastanesinde anestezi uzmanı olarak çalışıyorum. Şuan doğum iznindeyim. Çocuğum oldu onunla ilgileniyorum. Şuan iş hayatına göre daha farklı geçiyor günlerim. İlk olarak çocuğum ve onun gelişimi benim için ön planda. İkinci olarak yemek beslenme daha sonrasında ise eşimi mutlu etmek temizlik yapmak geliyor benim için. Genel olarak gün içerisinde böyle ilerliyor zaman. Arada eşimle dışarı çıkıyoruz ama çocuğumuzun durumuna göre şekilleniyor. Sosyal bir hayatımız var arkadaşlarımız var onlarla vakit geçiriyoruz. Benim ayrı eşimin ayrı arkadaşları var onlar eve gelirler biz dışarı ya da onların evine gider zaman geçiririz."*G3 kodlu katılımcı, Kadın

"Çalışıyorum. Bir devlet okulunda İngilizce öğretmenliği yapıyorum. Evlenmeden önce rahat bir bireysel hayat yaşıyordum. Evlendikten sonra rutin standart bir hayatım oldu. Liseden beri görüştüğüm arkadaşlarım var. Arada görüşüyoruz sosyal ortamımla." G4 kodlu katılımcı, Erkek

"Van merkezde bir ilkokulda sınıf öğretmenliği yapmaktayım. Okula gidip geliyorum ödev hazırlıyorum. Canlı derslere giriyorum. Pandemi'den önce daha çok okulda zaman geçiriyordum şimdi ise daha çok evde çalışıyorum. Onun dışında evdeyim ev işleri ile uğraşıyorum. Yemek yapmak, bulaşık yıkamak, çamaşır yıkamak gibi rutin işlerle ilgileniyorum". G5 kodlu katılımcı, Kadın

"Taksi şoförlüğü yapıyorum. Sabah erken kalkıp işe gidiyorum. Çalışırım. Akşam da işim bitince eve gelirim bahçem var bahçede zaman geçiririm ailemle birlikte", G6 kodlu katılımcı, Erkek

*"Uyanırım ilk önce eve bir el atarım. Toparlarım evi kahvaltı hazırlarım. Bir çay demlerim Beraber kahvaltı yaparız. Demlediğim çay bitecek o çayı bir güzel içerim. O çayla beraber telefonu alırım aile gezerim yani onları ararım. Annemi babamı kız kardeşlerimi ararım kardeşlerim çok ilk önce ya ben ararım ya da onlar arar beni sohbet ederiz çayım bitince sohbet te biter sonra kalkarım işe, ev işi yaparım. Yemek süpürge bahçe bahçedeki hayvanlarla uğraşırım yemini veririm. Sonra baktım akşam olur eşim gelir. Yemek içmek. Yazın balkondaki masada yer içeriz. Gece 1-2 oldu mu yine yatarız. Sabah yine aynı şekil olur ama diyelim ki ev işim erken bitti ablalarım arar hadi bir yerlere gidelim derse giderim ama işim bitmişse eğer yapacak bir işim yoksa giderim eğer ev işim kalmışsa o işim bitmeden gitmem. Siz gidin ben gelmiyorum derim. Parka kafeye yemeğe güne gideriz beraber. Ama ilk önce yemeğimi çocuklarım, evimin işini yaparım sonra çıkarım. Bu yüzden hep bir önceden haber verirler bana işimi bırakıp gitmeyeceğimi bilirler. Lavabolar mı yıkanacak ütü mü var onlar yıkanacak ütülenecek sonra giderim. Çocukların dersleriyle ilgileniriz ben veya eşim onlarla. Çocukları okula götürüp geliyorum".*G7 kodlu katılımcı, Kadın

"Malum bizim beş aylık bir bebeğimiz var. Günün büyük bir kısmı bebeğimizle ilgilenmekle geçiyor. Eşim sabah işe gidiyor ben bebeğimle ilgileniyorum. Akşam eşimin yolunu gözlüyoruz. Eşim geliyor beraber vakit geçiyoruz. Oğlumuzla vakit geçiriyoruz günü o şekilde bitiriyoruz." G8 kodlu katılımcı, Kadın

"Sabah köründe (6-7-8 saatler değişiyor) kalkıyorum işe gidiyorum. Taksicilik yapıyorum. Gün içinde iş arkadaşları ile vakit geçiriyorum. Bazen sıkıntı stres bazen iyi niyetli yolcu bazen kötü niyetli yolcu oluyor. Trafik stresi insanların ağız kokusunu çekiyoruz ister istemez yoruluyor insan. Eve varmadan evi arıyorum çayı hazır diyorum. Eve

gidiyorum çay içiyorum eşim ve çocuğumla vakit geçiriyorum". G9 kodlu katılımcı, Erkek

"İnşaat işçisiyim. İnşaatlarda çalışıyorum. İş olduğu zaman sabah erken saatte gidiyoruz işe. İşbaşı yapıyoruz. Duvar örme, kalıp bağlama beton yapma gibi işler yapıyoruz. Sonra yemek ya da çay molası veriyoruz Allah ne nasip ettiyse yiyoruz çay içiyoruz sonra tekrar işbaşı yapıyoruz. İşimizi bitirmeye çalışıyoruz işimiz bitince eğer iş kaldıysa da o an da elimizdekini bitirip eve dönüyoruz. Evde ailemle akşam yemeği yiyoruz çay içiyoruz yatıp sabah aynısı gibi devam ediyoruz". G10 kodlu katılımcı, Erkek

"Ev hanımıyım. İki tane çocuğum var onlarla ilgileniyorum eşim işe gidiyor sabahları ben kalkıp kahvaltı hazırlıyorum eşim kahvaltı yapıyor sonra çocuklar kalkıyor onlara kahvaltılarını veriyorum. Evi temizliyorum süpürüp siliyorum. Yemek bulaşık çamaşır ne varsa işleri bitiriyorum sonra yemek yapıyorum eşim eve geliyor yemek yiyoruz TV izliyoruz. Sonra yatıyoruz genel olarak bir günüm böyle geçiyor". G11 kodlu katılımcı, Kadın

Yukarıdaki alıntılardan yola çıkılarak, kadın ve erkek olmak temelinde gerçekleştirilen statü ayrımı ve bununla ilişkili olarak tanımlanmış rollerin, katılımcılar tarafından içselleştirildiğini söylemek mümkündür. Kadın katılımcılar, ister kamusal alanda ücretli bir işte çalışsın; isterse domestik alanda kalsın, geleneksel cinsiyet rollerini pratik etmektedirler. Kadın katılımcılar çalışsa bile eve gelince hane içi sorumlulukları olarak tanımlanabilen yemek yapmak, temizlik işleri ile uğraşmak, alenin diğer üyelerinin gözetim ve bakım sorumluluklarını yerine getirmek eylemlerini yapmaktadırlar. Benzer şekilde erkek katılımcılar da kamusal alanda aileyi temsil etme ve para kazanma sorumluluklarını gerçekleştirmeye çalışmakta ve eve geldiğinde babalık rollerini ev içinde sürdürmektedirler.

Katılımcıların gündelik yaşam pratiklerine dair cevaplarından yola çıkılarak yapılabilecek bir diğer saptama ise, katılımcılar arasında çalışma ve boş ya da serbest zaman ayrımının gün özelinde yapılmış olmasıdır. Özellikle çalışan katılımcılar da belli olan bu çizgiye göre haneden ayrılma ile başlayan kamusal alan ve çalışma

ilişkisi; genellikle akşam eve dönünce serbest zamana yerini bırakmaktadır. Yine bu çalışma ve serbest zaman ayrımında kadın ve erkek ayrımı söz konusudur. Yani erkek ve kadın rolleri bu süreçlerde çoğunlukla karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıdaki alıntılarda da ve katılımcıların sosyal ilişkileri ile ilgili verilerin yer aldığı diğer yanıtlarda da dikkat çeken bir diğer durum ise katılımcılar arasında yemek yemeninin ve çay içmenin bir ritüel olarak pratik edilmesi. Diğer bir deyişle, çay ve yemek biyolojik ve bireysel bir ihtiyaç ve eylemden ziyade; sosyal bir etkileşim olarak katılımcılar tarafından algılanmaktadır.

Katılımcıların sosyal ilişkilere ilişkin yanıtları içeren ikinci amaç başlığında bu veriler ele alınmaktadır.

2.3. Katılımcıların Yakın Sosyal İlişki Durumları Hakkında Bilgi

Katılımcıların yakın sosyal ilişkilerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak amacı ile sorulan soru *"Akrabalarınızla arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl? Bir araya geldiğinizde neler yapıyorsunuz? Ne konuşuyorsunuz?"* şeklindedir. Bu soru ile araştırmanın temel amaçlarından biri olan mizahın sosyal etkileşimdeki yerinin ne olduğuna ulaşmak hedeflenmektedir:

> *"İlişkilerimiz genel olarak iyi. Çok samimi olduğum akrabalarım ve arkadaşlarım var. Ve bir de daha normal seviyede ilişkilerimizin olduğu akraba ve arkadaşlarım var. Bebeğim olduğu için onunla ilgili konuşuyoruz. Hoş vakit geçiriyoruz. Samimi olduğum arkadaş ve akrabalarımla sohbetimiz biraz daha samimi ve içten oluyor."* G1 kodlu katılımcı, Kadın

> *"İlişkilerimiz genel olarak iyi samimi olduğum kişilerde var daha resmi ciddi olduğum kişilerde var. Genel olarak okulda öğrencilerle, derslerle ilgili konuşulur. Ev ortamında çocuğumuz ailemiz aile sorunları üzerine konuşmalarımız olur. Sosyal hayat gündem siyaset vb konular üzerine konuşuruz."* G2 Kodlu katılımcı, *Erkek*

> *"İlişkilerimiz gayet iyi. Samimi ilişkilerimiz var. Ben genel olarak biraz geride kalırım susarım eşim biraz daha ön planda muhabbet*

kurar. Sohbet ederiz otururuz plan yaparız bir yerlere gideriz. Okey oynarız hep beraber". G3 kodlu katılımcı, Kadın

"Arkadaşlarımızla ilişkilerimiz gayet iyi. Çok uzun zaman bir arkadaşlığımız olduğu için samimi bir ilişkimiz var." G4 kodlu katılımcı, Erkek

"Arkadaşlarımla ilişkilerimiz daha iyi evde genel olarak misafirler oluyor onlarla ilgileniyorum. Babam ailenin büyüklerinden biri olduğu için onu ziyarete gelenler haliyle çok oluyor onlarla ilgileniyorum. Ailemle çok da sıkı ilişkilerimiz yok. Daha çok arkadaşlarımla zaman geçirmeyi seviyorum". G5 kodlu katılımcı, Kadın

"Çok geniş bir sosyal ortamım yok ama kardeş bildiğim beş-altı tane arkadaşım var. İlişkilerimiz çok iyi. Onlarla bir araya gelince genelde okey oynarız şakalaşırız. Sohbet etmeyi çok severiz". G6 kodlu katılımcı, Erkek

-Kişiye göre. Samimi olduğum kişilerde var mesafeli olduğumun çizgimin olduğu kişilerde var. O da insanlara karşı içi temiz bir şekilde yani bilmiyordum yani insanın içinde kötülük mü var ve benim hakkımda böyle mi düşünür bilmiyordum hep herkese karşı eşit yaklaşırdım. Baktım hepsi art niyetli geri döndü bana bende hep o şeyi ondan sonra yani 3-4 sene sonra ben fark ettim. Bi kaç darbe üst üste alınca ben geri çekildim. Sevdiğim insanlarda var eşimin arkadaşları ablalarım birbirimizi seviyoruz şaka yapıyoruz şakayı da kaldırıyoruz. Onlar bana samimi davrandı ben de öyleyim onlara. Ablalarım la sıkı sıkıyız. Kayınpederim annem babam la da samimiyiz ama kayınvalidem biraz mesafeli daha bi otoriter. Komşularımla da iyiyiz." G7 kodlu katılımcı, Kadın

"Aile çevremiz, arkadaş çevremiz gerektiği şekilde bizde gidiyoruz onların evine onlarda bize geliyor. Gayet güzel ilişkiler içerisindeyiz. Beraber sohbet ederiz yeriz içeriz". G8 kodlu katılımcı, Kadın

"Arkadaşlarla iyiyiz çekirdek ailemle iyiyiz. Sohbet ediyoruz ama internet olursa çok sohbet edemiyoruz." G9 kodlu katılımcı, Erkek

"Akrabalarımızla iyiyiz annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim aynı evde kalıyoruz. Beraber yaşıyoruz. İlişkilerimiz aramız iyidir. Birbirimizi seviyoruz saygı duyuyoruz birbirimize. Beraber sohbet ediyoruz, sıkıntımız varsa söylüyoruz birbirimize yardım etmeye çalışıyoruz birbirimize. Bahçede semaver yakıyoruz çay içiyoruz amcam çocukları gelir sohbet ederiz güleriz yani samimiyiz kendi aramızda". G10 kodlu katılımcı, Erkek

"İyi samimiyiz. Kaynanam görümcelerim eltilerim gelirler. Kardeşlerim, annemler falan gelirler bize onlarla yemek yeriz, sohbet ederiz, çay içeriz böyle geçer. Hava güzel olduğunda pikniğe falan gideriz, sahile çaya gideriz" G11 kodlu katılımcı, Kadın

Yukarıdaki alıntılara dayanarak katılımcıların yakın çevresi ile olan ilişkilerini samimi ve sıcak ilişkiler olarak tanımladıklarını ileri sürmek mümkündür. Bu pratikleri, sosyolojik olarak birincil gruplarda yer alan birincil ilişkilere yani informel ilişkilere örnek olarak vermek söz konusu olabilir. Weberyan anlamda idealleştirme mantığına sahip olan bu sınıflamada informel ilişkiler sıklıkla aile, akraba ya da arkadaş gibi yakın sosyal çevrede deneyimlenmektedir.

Çay içmek ve yemek yemek, yukarıdaki alıntılarda da ifade dildiği gibi bir tür sosyal etkileşim aracı olmakta. Genel olarak Türkiye'de çay ve sohbet kültürü söz konusudur (Güneş, 2012). Van İli özelinde değerlendirildiğinde ise, çay kültürünün yaygın olmasının bir örneği olarak bu durumu vermek mümkündür. Şehir içinde çok sayıda çay içme yerlerinin olması, bu kültürün gündelik hayat içindeki önemini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde yemek ve sohbet kültürü de katılımcılar arasında bulunmaktadır. Bu durumu Bourdieu'nun hem 'kültürel sermaye' hem de 'ayrım' kavramları ile açıklamak mümkün olabilir. Ayrım ve tat/zevk kavramlarının içeriğine bakıldığında, benzer habitusu olanların benzer tercihleri olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede örneklemi yukarıda bahsedilen gerekçeler nedeni ile benzer sosyal çevreyi, benzer habitusu olan bir örneklem olarak değerlendirmek söz konusu olabilir.

2.4. Katılımcıların Yakın Sosyal İlişkileri ile Gerçekleştirdikleri Etkileşimler (Sohbet İçerikleri)

Bu başlık altında katılımcıların yakın sosyal çevreleri ile ilişkilerinde hangi temalar üzerine konuşmalar gerçekleştirdiklerini ortaya çıkarmaktır. Böylelikle kadın ve erkek olma özelinde katılımcılar arasında farkın olup olmadığı hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Bu çerçevede katılımcılara "*Samimi olduğunuz akraba ve arkadaşlarınızla sohbetinizde neler konuşuyorsunuz?"* sorusu yöneltilmiştir:

> *"Konu sınırlaması yok o anda ruh halimize göre ya da gündemde olan şeyler ile ilgili konuşuruz. Her konu üzerinde konuşuruz açıkçası."* G2 Kodlu katılımcı*, Erkek*
>
> *"Genel olarak konuşulan konulan karşıdaki kişinin seviyesine göre değişir. Kişinin eğitim durumu, seviyesine göre değişir. Genel olarak siyaset, evlilik, çocuk, bir yerlere gitme planı üzerine konuşulur. Gündeme göre güncel konular üzerine konuşuyoruz. Espri yaparız güleriz eğleniriz. Genel olarak o benim arkadaşlarımla samimi iken ben eşimin arkadaş ortamında daha resmi olurum çok laubali olmam. Geride duruyorum. Daha çok resmiyet var aramızda."* G3 kodlu katılımcı, Kadın
>
> *"Herkesin meslek grubu farklı olduğu için, herkes kendi mesleğinden bahseder. Siyaset konuşuruz. Futbol konuşuruz. Arada lisedeki muhabbetleri konuşuruz. Bazen çocuksu şeyleri konuşuruz".* G4 kodlu katılımcı, Erkek
>
> *"Genel olarak sohbet içeriği değişiklik gösteriyor. Okul öğrenciler ile ilgili bir sorunu konuşuyoruz ya da arkadaşlarımızın bir sorunu olur mutlu güzel bir anısı olur onu üzerine konuşuruz. Akraba ve aile ile bir araya geldiğimizde de genel olarak aile sorunları üzerine konuşulur. Sohbet o an ki duruma göre şekil almaktadır."* G5 kodlu katılımcı, Kadın

"Sohbetimiz genelde erkek sohbeti yaparız. Bir bekâr arkadaşımız var Suat diye genelde ona takılırız. Sonra hepsi bir olup bana karışırlar. Şakalaşırız. Saçma sapan kayda alınmayacak şeyler konuşuruz. Araba alım satımı sohbeti yaparız. İş kurma sohbeti yaparız. Masada iş kurulur masadan kalkınca o iş biter ☺ iflas ederiz☺. Birde sürekli Suat arkadaşımızı evlendirmeye çalışırız. Küfür de ederiz yani birbirimize yani küfürlü sohbetlerimiz de var".
G6 kodlu katılımcı, Erkek

"Ailevi çocukların eğitimi iş hayatı veya yemek mesela o bunu yaptı çok güzel oldu bizde böyle yapalım. Ev hayatı çocuk üzerine konuşurduk. Siyaset hiç konuşmazdık. Siyaset saçma sapan bir şeydi önceden de öyleydi. Cinsellik özel çok konuşmayız özeldir çünkü ama arkadaşlar açar konuyu onlar açınca da konuşuyoruz yani. Hamilelik sürecini konuşuruz. Derdim sıkıntım dakikasında anlatırım en samimi olduğum güvendiğim kişilere. Bazen bunu anlatırken espriye vururum. Böyle bir şey geldi başıma anlatırım içimde çok tutamam. Ev içine gelin gittim 16 yaşında evlendim babamın en küçük kızıydım. Babam beni çok severdi beni öpmeden işe gitmezdi. Gır gır şamata yapardık babam işten gelirdi beni mırç mırç öperdi. Evlendikten sonra ağır travmalar atlattım babamın evine gittiğimde hamileydim yine de babam ve annemin arasına girer uyurdum. Korkardım aralarına girerdim. Annem ayıptır pijamalarla geliyorsun yatağa diye. Kayın pederim kaynanam bir yere gittiklerinde kayınımın küçük oğlu ile misket oynardım onlar gelmeden. Ama onların beklentisi hep yüksekti gelin getirmişiz yemek yap temizlik yap diye. Yapıyordum yine de beklentileri hep en yüksekteydi. Gelin ağırbaşlı olsun. Ama ben hep çocuk gibi davranırdım. Görüş farklılığı nedeniyle çok ağır travmalar atlattım. Hep beni siyasi olsun aile içinde olsun benim görüşüme karşı hep ezerlerdi. Eşim de takma annemdir ablamdır yengemdir takma bir şey olmaz derdi. Bende sesimi çıkarmazdım.

Sonra bende panik oldu bu sorunlar nedeniyle". G7 kodlu katılımcı, Kadın

"Güncel olaylardan konuşuyoruz. Aile durumlarımızdan konuşuyoruz. Malum yeni anne babalık duygusunu yaşıyoruz genellikle çocuğumuz üzerine konuşuyoruz. Şakalaşırız birbirimizle şakalaşmak hoşumuza gider. Sınır aşılmadığı sürece yalnız. Arkadaşlarımın fiziksel durumu hakkında yaptıkları makyaj üzerine erkek arkadaşları üzerine konuşuruz". G8 kodlu katılımcı, Kadın

"Hal hatır. İş aile üzerine konuşuyoruz. Şakalaşırız. Arkadaş ortamı genellikle espri gülme ile geçiyor. Araba üzerine, iş üzerine, aile üzerine, sevgililerimiz üzerine konuşuruz. Ben evliyim genelde eşimle ilgili konuşmam ama bekârken sevgilim üzerine konuşurdum. Dikkatimi çeken bir şey oldu mu dikkatimiz ona yöneliyor ondan sonra onun hakkında konuşuyoruz". G9 kodlu katılımcı, Erkek

"Akrabalarla işte evle aileyle ilgili konuşuruz. Sıkıntımızı anlatırız daha çok evdeki işlerle ilgili konuşuruz. Dayım amcam halam onlar geldiğinde de o an ne üstüne konuşulursa öyle konuşuruz. Arkadaşlarım var samimi olduğum. Onlarla iş konuşuyoruz. Sıkıntımız varsa paylaşıyoruz, şakalaşıyoruz ailelerimizden, çocuklarımızdan konuşuyoruz". G10 kodlu katılımcı, Erkek

"Sıkıntılarımızı konuşuruz, gündemde ne varsa onun üzerine konuşuruz. Aileden eşten dosttan konuşuruz. Şakalaşırız. Birbirimize takılırız". G11 kodlu katılımcı, Kadın

Yukarıdaki alıntılara bakıldığında konuşmanın konteks içinde gerçekleşen bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada bir spontaneliği olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle, sohbet kendiliğinden gelişen bir etkileşim biçimi olarak ele alınabilir. Habermas'ın "söylem" kavramını bu çerçevede kullanmak olasıdır. Söylem Habermas'a göre, Foucault'tan farklı olarak gündelik konuşmaların tümü olarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak, katılımcıların hemen hemen hepsinde iletişimin birbirine eşit statülerde gerçekleştiği gözlenmektedir. Arkadaş akraba ya da aile ortamında taraflar arasında hiyerarşinin olmadığı bir etkileşimdir burada

bahsedilen. Bu noktada Habermas'ın "iletişimsel eylem kuramındaki "ideal konuşma" durumundan bahsetmek mümkündür.

Bununla birlikte özellikle G3,G7 ve G8 kodlu katılımcılarda sohbet sürecinde bir hiyerarşinin varlığından söz etmek mümkün olabilir. Bahis konusu olan tüm katılımcıların kadın olması ve bir otorite nedeni ile (eş, kayınvalide ya da kayınpeder gibi), kendilerini sınırlamaları toplumsal cinsiyet temelindeki bir ayrımın uzantısı olarak bu durumun ele alınmasını sağlayabilir. Bu durumu Bourdieu'nun "sembolik şiddet" kavramı ile açıklamak yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

Yine Bourdieu üzerinden bir kavramsallaştırma kullanıldığında "habitus" ve onunla ilintili kavramlardan biri olan "kültürel sermaye" kavramları karşımıza çıkmaktadır. Kadın ve erkeğin söylemlerinin geleneksel cinsiyet rolleri ile paralellik göstermesi sosyalizasyonun toplumsal cinsiyet temelinde gerçekleştiğinin bir örneği olarak ele alınabilir. Kadınların kadınsı; erkeklerin de erkeksi olarak tanımlanan alanlar hakkında konuşmayı tercih etmesi gündelik hayattaki toplumsal cinsiyet temelli farklılaşmayı bir kez daha somutlaştırmaktadır.

2.5. Katılımcıların Mizah Tanımlamaları

Mizahın tanımının katılımcılar tarafından nasıl yapıldığını ortaya koymak amacı ile çalışmada kendileri ile görüşülen kişilere *"Size göre mizah nedir? Mizah denince aklınıza ne geliyor?"* ve *"Mizahın farklı bir boyutu(güldürücü, düşündürücü vb.) olduğunu düşünüyor musunuz? Buna örnek verebilir misiniz?"* soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların yanıtları aşağıda yer almaktadır:

> *"İnsanları güldüren bir sanattır. Mizah denince aklıma espriler ve karikatürler geliyor. ..Aslında evet mizah güldürürken aynı zamanda insana düşündürür de. Örneğin; siyasi içerikli yapılan mizahlar insanı güldürürken düşündürüyor. Bu mizahlar ilk başta güldürürken sonrasında bunun hakkında düşünüyorum acaba ne anlatılmak istendi bu mizahta bunu kendi içimde sorgulamaya başlarım. Bir olayla ilgili bir karikatür görüyorum bunun aslında o düşünceyle ilgili bir mesaj verdiğini ve o olayla ilgili bir düşünce içerisine giriyorum. Onu sorgulamaya başlıyorum".* G1 kodlu katılımcı, Kadın

"Güldürme, gülmece sanatıdır. Güldüren her şey benim için bir mizahtır. İş hayatında, sokakta o anda bulunduğun ruh haline göre söylenen bir basit söz, bir olay anlamlı anlamsız bu seni güldürebilir. Kişinin kültür seviyesine göre değişkenlik gösterir. Kişinin statüsü yaşam tarzı, hayata bakış tarzı bunda farklılık gösterir. Kimisi anlamsız bir şey söyler o anda ona sadece gülersin. Kimisi iğneleyici sözler söyleyerek laf sokar, ya da sana bir şey söyleyerek ince bir mesaj vermek ister o anda gülersin ama arka planda bir düşünürsün ne demek istedi ne anlam içeriyor diye. Kendini ve karşı tarafı sorgularsın. Örneğin, Aziz Nesin'i okuduğun zaman, Aziz Nesin toplumun aksayan yönlerini mizahını (gözüne gözlük) yaptığı zaman toplumun aksayan yönlerinin aslında dile getirmektedir. Ya da Nasrettin hoca fıkraları, insanlar gülmece olarak algılarken aslında toplumun eksik yönlerine değinerek insanlara mesajlar vermek ister. Örneğin, Nasrettin Hoca'nın göle maya çalmak fıkrasına aslında güleriz ama aslında o küçük şeylerle büyük işlerin yapılamayacağı mesajını vermek ister. Aziz nesin Muni'de toplumda insanların çocuk yetiştirirken yetersizliğini gözler önüne sermiştir". G2 Kodlu katılımcı*, Erkek*

"Bana göre mizah gerçek olan olayları espri dolaylı yollarla karşıdakini kırmadan dile getirmektir aslında. Gerçekleri güldürerek yansıtmaktır. Mizah eğlendirici, ders çıkarma, düşündürme boyutlarını bir arada içerir. Yapılan mizahın aslında ne demek hangi amaçla yapıldığını nasıl bir düşünce içerdiğini merak ederim ve sorgularım. Dolaylı yoldan laf mı sokuyor yoksa eğlenme amacı mı güttü diye. Ama eğitim seviyesi, kültür seviyesi düşük, cahil, gerçek olaylardan uzak kendini geliştirmeyen bir insan bana böyle iğneleyici mizah yaparsa çokta takmam düşünmem. Ama kişi değerli statüsü üst düzey biri yaparsa sorgularım bunu. Kendime ders çıkarırım". G3 kodlu katılımcı, Kadın

"Mizah dendiğinde o anda bana her şeyi unutturup beni güldürebilmelidir. Çok kaliteli bir cümle olmasına gerek yok o an

beni güldürebiliyorsa o benim için mizahtır. Son zamanlarda çocuğumun ortaya çıkardığı sesler dünyada bu kadar hoşuma giden ve beni güldüren başka bir şey yok sanırım buda benim için bir mizah sayılır. Ya da eşime bir şey söylediğimde eşimin iki saat sonra ağlaması… Mizah etrafında gördüğün bir şekle, bir sese ya da sende farklı o anda seni bulunduğun moddan başka bir moda götürebilecek bir şeye de gülebilmektir bu benim için bir mizahtır. Evet, birçok boyutu olduğunu düşünüyorum. Mizah çeşit çeşittir bana göre; güldürürken düşündüren, sadece düşündüren. Mizah ince zekâ gerektirir. Öğrencilerime şu espriyi yaparım. Çok şükür senden sonraki birinci olmamış, çocuk bunu bir ay sonra anlıyor. Ders anlatırken, sosyal hayatımda arkadaşlarımla, evimde eşimle kullanırım. Hem düşündüren hem güldürendir." G4 kodlu katılımcı, Erkek

"Mizah yaşadığımız şeyler üzerinden bizi düşündüren, öğreten ve güldüren yönünü vurgulayan bir kavram olarak tanımlayabilirim. Gerçekleri dile dökme de demek mümkün. Bir mizah yapılır ona gülersin düşürsün ama aslında acını da orada görürsün acınızın dile döküldüğünü de rahatlıkla görürsünüz… Mizah bazen sorguluyor, bazen kırıyor bazen güldürüyor, bazen insanın en derinliklerinde kini dışa vuruyor bu bakımdan mizahın geniş tanım içerinde yer aldığını söylemek mümkün hale geliyor" G5 kodlu katılımcı, Kadın

"Bana göre mizah her şeydir. Arkadaşınla konuştuğun söz. Güzel olan her şey benim için mizahtır. Yeter ki sözü güzel söyle. Düşündürücü güldürücü tarafı vardır benim için. Karşındaki insanla konuştuğun zaman mutlaka onu iyi dinlemen lazım laf atıyor espri mi yapıyor buna dikkat ederim. Belki şaka yapıyor ama aslında seni uyarıyordur. Bende genellikle mizahları uyarırım arkadaşlarımı. Eniştem var arsızın tekidir. O kadarda mizah yapıyorum ama anlamıyor. Namussuzun işine gelmiyor anlamıyor. Her zaman şaka ile laf atarım". G6 kodlu katılımcı, Erkek

"Mizah her şeydir. Yani nasıl diyeyim yani mesela lafı dolandırmam bir şey hoşuma gitmezse gerçekten karşıdaki anlayacaksa bende derim böyle değil böyle ama anlamazsa hiç kafamı yormam… Düşünürüm. Biri bana şaka yaparsa sinsi bir şekilde laf sokarsa düşünürüm o niye dedi bunu derim." G7 kodlu katılımcı, Kadın

"İnsanların saygı sevgi çerçevesinde sınırları aşmadan şakalaşmasıdır. Güldürücü aynı zamanda düşündürüyor da. Mesela eşimin sevmediğim bir huyunu espri ile karışık ona söylüyorum mesela en basitinden eşimin bağırarak konuşmasından nefret ederim hiç sevmem bugün yine bağırarak konuşurken ben ona tabiri caizse böğürme diye uyarıda bulundum ve oda güldü. Rahatsız olduğumun farkına vardı o da kırılmadı ben de kırmadım". G8 kodlu katılımcı, Kadın

"Benim görüşümde mizah anlaşılabilir ilişki demektir. Bu ilişki üzerinden şaka yapmaktır ayrıca. Tabi ki vardır benim görüşüme göre bazen bir şaka espri yaparız altında farklı bir şey vardır. Bir uyarı veririz ya da bir anlam göndeririz". G9 kodlu katılımcı, Erkek

"Çok bir fikrim yok ama şaka yapmak, gülmek diye biliyorum. İnsanların gülmelerini sağlayan şeydir. Şakalaşınca genelde güleriz buna, güzel zaman geçiririz. Ama bazen akrabalardan biri ya da böyle bizim kötülüğümüzü isteyen biri bir şaka yapınca o kesin laf atmak için o şakayı yapmıştır. Ben de diyorum bu niye böyle dedi düşününce anlıyorum bu şakanın altında başka bir mana var zaten de öyle oluyor." G10 kodlu katılımcı, Erkek

"İnsanların gülmelerini sağlayan, onları gülümseten bir sanattır. Bir ifadedir. Mizah hem insanları güldürür hem de inşaları düşündürür yani ben böyle düşünüyorum bazen insanlar dile getiremediklerini mizah la şaka yoluyla anlatmaya çalışırlar. Bu bir uyarı olabilir. Bir mesaj olabilir." G11 kodlu katılımcı, Kadın

"Karsıdaki insanı güldürmek için kullandığımız ifadeler sizin için bir anlam ifade ediyor mu yoksa sadece ortam hoş olsun amacımı

güdüyor?: hayır mutlaka düşünülen bir şey üzerinde mizah yaparım. . Boş bir mizah yapılmaz. Yapılan bir mizah beni düşündürür acaba bir şey mi ima etti diye. G12 kodlu katılımcı, Kadın

Yukarıdaki alıntılara bakıldığında katılımcıların pek çoğunda gülmek, komiklik, şaka ve mizah arasında bir bağlantı kurulduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte mizahın bu yönü üzerine odaklanmayan katılımcılar da bulunmaktadır. Farklı bir deyişle, mizahı gülmek ile ilişkilendirirken katılımcılar bir yandan; diğer taraftan mizah ve onun vermeye çalıştığı bir mesajın varlığından da bahsetmektedirler. "Mesajın düşündürücü" olduğu ifadesinde somutlaşan bu değerlendirme, mizah kuramları ile ilişkilendirildiğinde Uyuşmazlık Kuramı'nın açıklaması kullanılabilir. Bu kurama göre ise, birbirinden ayrı, uyuşmaz durumları bir araya getirerek gerçekleşen mizah yaratıcılık ile ilişkilendirilmektedir. Bu noktada katılımcıların mizah tanımlamalarında onu yaratıcılık ile ilişkilendirmeleri; düşündürücü olması gerektiğine vurgu yapmaları Uyuşmazlık Kuramı'nın açıklamaları ile paralellik göstermektedir denilebilir.

Bu değerlendirmeye ek olarak, katılımcıların mizah aracılığı ile bir mesaj verilmeye çalışıldığını ifade eden değerlendirmelerini Foucault'un söylem kavramsallaştırası ile bağdaştırmak söz konusu olabilir. Mizah yüzeyi ifade ederken altta yer alan söylem verilmek istenilen mesajı ifade etmektedir. Bu mesaja yönelik katılımcıların tepkisi ise algısal düzeydedir ve bu algı William Isaac Thomas'ın "öznel algılar nesnel sonuçlar doğurur" ifadesinde somutlaşmaktadır. Karşısındaki kişinin sosyo ekonomik durumu ile yaptığı mizahı ilişkilendirerek katılımcılar kendi algılarından nesnel sonuçlar çıkarıp farklı mesajlar elde etmektedirler. Katılımcıların bir kısmının, eğitimli ya da statü olarak kendinden yüksek (kayınvalide, görümce gibi) bir kişinin esprisinden, gizli bir mesaj çıkarma girişimi bu duruma örnek olarak verilebilir. Burada algısal düzeyde bir hiyerarşi söz konusudur. Ancak yine de bu hiyerarşinin nesnel koşulları yok sayılmamalıdır. Farklı bir ifade ile, kültürel yap ve bunu kişinin içselleştirmesi, yani Weberyan anlamda otoriteyi tanıması kişinin algı ve eylemlerini şekillendirmektedir denilebilir.

2.6. Mizah ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi

Bu tez çalışmanın temel problemi, gündelik hayat pratikleri içinde mizah aracılığı ile kadın ve erkek rollerinin yeniden üretilmesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın genel amacı da bu ilişkinin nasıl olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Bahsedilen problem ve amaç doğrultusunda, katılımcılara "*Arkadaşlarınızla mizah yapar mısınız? Ne tür konular üzerinden mizah yaparsınız?"* ve *"Bir kadın ile yaptığınız mizah ile bir erkekle yaptığınız mizah arasında fark var mıdır? Erkek ile ne konular üzerine mizah yaparsınız? Kadın ile ne konular üzerine mizah yaparsınız?"* soruları yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlar aşağıda sıralanmıştır:

> *"Evet, arkadaşlarla aramızda espri, mizah yaparız. Hastane ortamında olduğumuz için daha çok hastalar üzerinden mizah yaparız. Örneğin, doktorların veya hasta yakınının ve hastanın komik bir yanını görürüz ona güleriz, ya da onların bize davranışlarının konuşmalarının bize komik gelen taraflarına güleriz. Ben kişilik olarak her ortamda sınırlarımı aşan biri olmadığım için pek fark etmiyor. Kız kıza iken de erkeklerle iken de konuşmalarımız aynı konular üzerinde oluyor. Genel olarak arkadaşlarımızdan birinin eksik bir yönü vardır ona güleriz ama onu incitmeden küçük düşürmeden yaparız bunu. Zaten kendisi de yanımızda olur. Örneğin arkadaşımızın biri çok cimri ona çok güleriz.*" G1 kodlu katılımcı, Kadın

Sağlık alanında çalışan katılımcının gülme nesnesi olarak hastane ortamından örnek vermesi etik olarak biraz düşündürücüdür. Bununla birlikte stresi bol bir alanda görev yapıyor olması nedeni ile katılımcının yaptığı işi 'şeyleştirdiği' ve bunu bir başa çıkma mekanizması olarak kullandığı da düşünülebilir. Mizah kuramlarından "Rahatlama Kuramı" da bu davranışı açıklamak amacı ile kullanılabilecek bir diğer bakış açısı olmaktadır. Bu kurama göre kişiler, stresli ortamlarda komik durumlar yaratarak gerilimi azaltmaya çalışmaktadırlar.

"Evet yaparız. Bulunduğumuz ortama, statüye, kültüre, yaşa, cinsiyete göre yaptığımız mizah değişir. Konu sınırlaması yok her konu üzerinde mizah yaparız. Günlük hayat içerisinde yapılan mizah o anki ruh halinize göre ya da olaylara göre, gündeme, yaşanan siyasi olay, doğal afet vb. konular üzerinde gerçekleşir. Van depreminde kamyon arkasında görmüştüm 'Van'ı artçılar değil de zırtçılar yıkacak diye yazılmıştı. Güzel bir mizahtı, bununda esprisini arkadaş ortamında çok yaptık. Ya da kişinin bir özelliği, eksik yanı üzerine yaparız. Bir arkadaş çok cimri idi minibüsçüler kendi aralarında konuşurken denk geldim. Muavin şoföre on lira eksik vermiş şoförde nerde diye sormuş abi ataya verdim diyor. Şoför de ne ona mı verdin Allah ona verdiği canı alamıyor ben nasıl alayım diye esprisini yapıyorlardı. Sokak ağzıyla yapılıyor biraz daha. Kesinlikle fark vardır bir değişiklik gösterir. Bir de karşı tarafın tavrı da önemlidir. Eğer bayan düzgün ağırbaşlı ise karşı tarafın kişiliğine göre dikkat edersin. Saygı duyarsın. Eğer kişi çok düzgün değilse cinsellik, argo kelimeler, küfürler kullanarak espriler yaparım. Erkeklerle yapılan mizahta ise eğer kişi yaşça büyük ise statü olarak farklı ve üstte ise yapılan mizahlara dikkat edilir saygı duyulur. Ama eğer karşıdaki kişi akran ise sınır ortadan kalkar her türlü espri yapılır aramızda. Her türlü konu üzerinden espri yapılır. Belden aşağı espriler yapılır. Cinsellik üzerine, kişinin eksikleri üzerine mizah yapılır" G2 Kodlu katılımcı, *Erkek*

"Genel olarak cinsellik, eğer iki evli arkadaş iseniz mutlaka cinsellik üzerine mizah yapılır o sohbette. Küfür ederek mizah yaparız. Bazen de gerçekten karşındaki insana içten içten küfür etmek istersin ama kırılmasın diye mizah yaparak küfür edersin. Aslında o ilişki bozulmasın diye. Örnek; eşin seni kovalasın gibi küfürler. Hastane ortamından, hatalardan, yönetimden bahseder onların durumlarına göre mizah yaparız. Herhangi bir eleştiri yapınca da ister istemez mizahı kullanırsın mizahla hem eleştirini gerçekleştirirsin hem de kırmadan ve kırılmadan bir şeyler kaybetmeden dile getirirsin…-Evet

tabiki de fark vardır. Erkekten erkeğe de fark vardır. Eşinle yaptığın mizah ile arkadaşınla yaptığın mizah arasında fark vardır. Bayanlarla yaptığın mizah ve konuşmalar bunlardan da farklıdır. Cinsiyet ve kişi yakınlığına göre değişir. Kadınlarla yapılan mizahlarda daha rahatsın, erkekle mizah yaptığında biraz daha edepli takınmak zorundasın." G3 kodlu katılımcı, Kadın

"Evet, yaparız.(anasını bile ağlatırız). Arkadaşımız var ali adında bana göre gey o. Hitap şeklimiz farklı bize göre küfürlü bir tabir. Topluma göre gülüp geçilen bir tabir bir espri şekli ona gey dememiz. Ben ona genellikle orispi(oruspu) derim. Avukat olan arkadaşıma ise adaletin fahişe sesi diye hitap ederim aslında ona espri yaparım. Böyle dalga geçeriz birbirimizle. Kendi aramızda ortak söylemler bunlar. Bu bizim samimiyetimizi gösteriyor aslında. Bu tarz espriler aslında kişinin ne olduğunu dile getiriyor. Daha samimiyiz gerçek benliğimiz aslında o arkadaş ortamında görünüyor. Meslek hayatımızın bize giydirdiği kılıf o samımı sosyal ortamımıza girerken çıkarıyoruz. Ben şöyleyim ben böyleyim gibi söylemler yok o ortamda. Benim için Kadın erkek fark etmez. Kadındır aman bunu demiyim geri durayım demiyorum." G4 kodlu katılımcı, Erkek

"Konuşulan konu üzerine aslında düşündürürken aslında hepimizin aklında olan şeyler ama bunu pek dile vurmadığımız bunu kıvrak bir zekâ ile mizah yoluyla dile getiririz. Yani aklımızda olanı direk söylemek yerine bunu mizah yoluyla daha rahat dile getirdiğimiz konular üzerine mizah yaparız. Örneğin eğitim üzerine, aile üzerine aslında direk söyleyemediğimizi mizah ile harmanlayarak dile getiririz. Örneğin reçel, reçel her sabah kahvaltıya gelir gider ama o pek yenmez varlığı önemli ama işlev yok. Bizde böyleyiz gelir gideriz ama söz hakkına çok da sahip değiliz☺. Benzetmeler yaparak aslında kendi hayatımızı yaşadıklarımı anlatarak mizah yapıyoruz… Dağlar kadar fark var☺. Erkeklerle mesafeliyim. Belki kişiliğim gereği böyle düşünüyorum ama fark vardır benim için. Mizah yaparken de o mesafe kendini koruyor. Mizah yapınca erkeklerle aaa

bu kız böyle miymiş gibi bir söylem söyletmiyorum. Sınırımı koruyorum. Ama kızlarla bu seviye değişiyor haliyle mizah anlayışı da değişiyor. Bunun nedeni cinsiyet, algı, kadınlar seni daha anlayabilirken erkek seni anlayamayabiliyor bunlar neden olarak gösterilebilir. Erkekler bazen anlatmak istediğinin tersini anlayabiliyor bu nedenle bir sınırın olması gerektiğini düşünüyorum ve bu sınırı koruyorum. Bence bir erkekte bayana karşı daha kibar ve saygılı olmalı ve mizah da bu yönde şekil almalı. Karşılıklı olarak kadın-kadın, kadın erkek, erkek-erkek, erkek-kadın arasında saygı korunursa herkes daha iyi anlaşabilir, sorunlar daha rahat çözünebilir buna inanıyorum. Bazen mizah yapılır ama aşırıya kaçılınca bu karşı tarafı incitebilir buna dikkat etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Kıran mizah mı güldüren mizah mı düşündüren izah mı buna dikkat etmek gerektiğini düşünüyorum." G5 kodlu katılımcı, Kadın

"Suat arkadaşımızın beline kadın pedi asmıştık ve buna çok gülmüştük. Kıştı ve soğuk bizde kadın kilotlu çorabını kafamıza geçirip dışarda çalışmıştık çok önceden olmuştu bu ama. Birbirimize lakap takarız basit şaklar yaparız. Bana muhtar derler bir seçime girdim ama kazanamadım bu yüzden benimle çok dalga geçerler ve bana muhtar derler. Suat arkadaşımızın lakabı karaduldur. Hem esmer hem bekâr olduğu için. Adil'e paşa deriz. Evindeki herkes ona öyle der diye. Davut'un lakabı gündüz feneri zift gibidir. Yani çok esmerdir. Geçen fotoğrafını çektik dört tane fener ancak onu aydınlattı. Ama birbirimizi çok severiz asla hakaret içerikli şakalar yapmayız. Biz birbirimize çok bağlıyız ailemizle paylaşmayacağımız şeyleri birbirimizle paylaşırız. İyi günde kötü günde hep yan yanayız… Çok fark vardır. Erkeklerle yaptığımız espriler daha açık samimi oluyor. Farklı oluyor. Ama kadınlarla yaptığımız esprilere daha dikkat etmeye çalışıyoruz. Mahremiyete dikkat ediyoruz. Kelimelerimizi seçerek kullanıyoruz. Geleneğimiz gereği herhalde. Dikkat ederiz. G6 kodlu katılımcı, Erkek

"Kişiye göre değişir. Samimi olduğum kişilerle gizli saklı olmadan şakalaşırız. Bir arkadaşımız var elif diye o hep cinsellik üzerine sohbet eder şakalaşır. Genelde espri yapmayı değil de espriye gülmeyi çok severim yani çok gülerim. Daha çok. Dinlemeyi daha çok severim. Genelde iğneleyici lafları çok meşhurdur. Eşim böyle der hatta benim atasözleri ve deyimler kitabı gibi olduğumu söyler… Mesafemi korurum. Mahremiyet bu toplumdan yani aileviden de gelen bir şey. Mesela nasıl diyeyim yani bayanlarla konuşmamız aynı değil erkeklerle yani mesafemi korurum. Mesafeli olurum her şekilde. Dikkat ederim" G7 kodlu katılımcı, Kadın

"Kimi zaman fiziksel faktörler, o anki ruh hali üzerinde oluyor, kimi zaman ailevi konular üzerinden oluyor genel olarak o an ki konuya göre değişiyor. Mesela en basitinden eşim o gün tıraş oluyorsa onun tıraş şekli üzerinden bir benzetme yaparım. Mesela sinekkaydı tıraşı olduğunda soyulmuş hıyara benzemişsin diyorum. Doğaçlama oluyor genelde hem cinsimle ve yakın bir hemcinsimle cinsellik güncel olaylar üzerinde şakalaşırız ama karşı cins ve samimi olmadığım biriyle bu konuşlar üzerine şakalaşmam. Mesela bu gün eltimle sünnet üzerine konuştuk. Benim çocuğum biraz daha küçük olduğu için onun pipisinin daha uygun bir fiyata kesilmesini söyledim. Makyajları üzerine şakalaşırız mesela çok makyaj yapan birisine eşinin çok zengin olması lazım parası anca makyaj malzemelerine yeter diye espri yaparız ona. Mesela birgün ben eşim kız arkadaşım ve kız arkadaşımın erkek arkadaşı asansörde eve çıkıyorduk. Kız arkadaşımın erkek arkadaşının göbeği biraz büyümüştü kız arkadaşı da göbeğine vurarak göbek büyütmüşsün dedi çocuk ta boş bulunup hıyar gölgede yeşerir demişti. O utanmıştı ama biz…-Tabi ki. Ama bu samimiyet oranına göre değişiyor. Mesela eşimin bir arkadaşı erkek oturduğumuz zaman elbette o mizah seviyesini dikkate alıyorumdur. Ama eşimin kardeşi ile oturduğum zaman daha yakından bir şaka daha seviyede mizah konusu olabiliyor. Hemcinsim olan biri ile mizah seviye farklı olur karşı cinsimle de daha farklı olur seviyemi

korurum. Bunun nedeni hem eşimden kaynaklı hem kültürümüzden kaynaklanıyor. Hem zaten bende rahat etmem yani. Ailenin kökenine, topluma, ağırlığı, mahremiyet etkiliyor." G8 kodlu katılımcı, Kadın

"Bizim genelde biraz ağzı bozuk olduğumuz için küfürlü geçiyor. Ama sadece arkadaş ortamında böyle mesela babamla kız kardeşimle de şakalaşıyoruz ama aile ortamında şakalar v farklı arkadaş ortamındaki şakalar farklı oluyor. Mesela bir bayan yanımızdan geçtiğinde güzel veya çirkin diyeyim onun üzerine tartışırız. Genelde giyimi ve yaptığı makyaj ile ilgili dalga geçerdik çok makyaj yapmışsa yağlı boya yapmış duvara benzetirdik. Dar bir kıyafet giymişse at gibi deriz. Kısa boylu dar giyinmişse de tay gibi benzetmeler yapıp Dalga geçerdik aramızda buna güleriz. Mesela arkadaş ortamında birbirimizin poposuna elleriz bu bizim selamlaşma yöntemimizdir…-Var. Genelde erkek arkadaşlarımla küfürlü şakalar yaparız ama bayanlarla o tür şakalar yapmam. Erkek ortamında giyindiği kıyafeti üzerinde espri yaptık mesela düğünde hepimiz siyah takım elbise giymiştik bir arkadaş bembeyaz giyinmişti biz ona beyaz atlı prens deyip güldük. Kadınlarla daha seviyeli konuşurum dikkat ederim. Saygı çerçevesini korurum. Benim görüşümde saygı var arada ama o olmazsa benim için insan insandır çok ta fark etmez. Bir erkekle yaptığım mizah daha samimi oluyor kadınla mizah yapınca daha geri duruyorum mesela erkeğe kullandığım bi lafı kadına kullanmam. Saygı çerçevesinde oluyor." G9 kodlu katılımcı, Erkek

"Arkadaşlarımızla mizah yaparız şakalaşırız. Hem de çok şaka yaparız birbirimize. Konu öyle o anda ne konuşulursa ya da birisinin bir şeyi olmuştur bir şey yapmıştır biz onun üstüne çok güleriz. Geçen inşaatta biri şarkı söylüyordu sesi çok kötü biz dalga geçiyorduk onunla bir daha söyleme kulağımız sağır oldu diye falan ya da sen git şarkı söyleme yarışmalarına katıl kesin birinci olursun diye. Erkeklerle daha farklı oluyor konuşmalarımız. Çok şeyden bahsediyoruz. Bir araya geldiğimizde kadınlardan erkeklerden

konuşuruz. Arabalardan konuşuruz. Küfürlü argo cümleler deriz birbirimize. Size nasıl diyeyim belki doğru olmaz size bunları söylemem ama erkek ortamında kadının orasından burasından bahsedilir, güzel bir kadın görünce ne çok güzel bir kadın orası burası ne kadar güzel deriz birbirimize çirkin birini görünce de ne kadar çirkindir orası burası da çirkindir deriz. ...Fark vardır. Kadınla mizah yaptığımda şakalaştığımda daha saygılı olurum daha dikkat ederim çünkü o kadındır. Ayıptır. Ama erkekle şaka yaptığımda çok dikkatli olmam çünkü oda erkektir bende erkeğim. Çok da ayıp olmaz. Ama kadınla konuşurken bile saygını koruyacaksın." G10 kodlu katılımcı, Erkek

"Evet, çok şakalaşırız arkadaşlarımla. Yapım gereği de çok gülerim şakalaşırım yani. Her konu üzerine şaka yaparız. Arkadaşımın giyim, makyajı, eşi, fiziği, evi, annesi, babası vb. her şey üzerine şakalaşırız. Argo, küfür içerikli şakalar yaparız. Darılmayız ama birbirimize çünkü birbirimiz biliyoruz. Örnek verecek olursam, geçen bir arkadaşla şakalaşırken eşi ile olan özel durumunu anlattı bana bunun üzerine güldük. Çok kilolu bir arkadaş var ona fıçı deriz. Çok yiyen biri varsa onu kanalizasyona benzetiriz. Ya da biçer makineleri olur ya bir den koca tarlayı biçer öyle benzetmeler yaparak şakalaşırız mesela… Fark vardır aslında bir kadın bir kadına karşı daha samimi davranır tabi eğer arkadaşı akrabası yani yakın çevresinden biri ise daha samimi daha içten olur. Arada gizlilik yoktur. Ama erkekle her konu üzerine konuşamazsın samimi olmazsın içten olamazsın. Arada hep bir mesafe vardır. Arada olan şeye saygı, karşı cins etkisi, mahremiyet, ayıp, günah diyebilirsin. Ya da millet ne der korkusu da denebilir. Aaaa kadındır bu nasıl böyle konuşur bir erkeğin yanında denilebilir. Aslında benim için çok fark etmez kadın erkek ama etrafımız için fark ettiği için bizde mecbur böyle davranmak zorundayız" G11 kodlu katılımcı, Kadın

"Ablamın huyu üzerine daha çok mizah yaparım. Ablamın sır tutma huyu hiç yok. Ağzında bakla ıslanmaz. Sana anlattığım konuyu, bir

> *lafı ya da olayı kimseye söyleme dersin ama aynı dakika içerinde gider başka birine söyler. Ona her an patlamaya hazır bir canlı bomba lakabını takarız onun bu huyu üzerine daha çok mizah yaparız."* G12 kodlu katılımcı, Kadın

Mizah kuramlarından biri olan Üstünlük Kuramı açısından bir değerlendirme yapıldığında, eğlencenin ve üstünlük kurmanın katılımcıların tercihlerinde ön planda yer aldığı ileri sürülebilir. Kişilerin herhangi eksiklikleri (hasta olması, bedensel engeli olması, bekâr olması, güzel ya da yakışıklı olmaması, cimri olması gibi). Böylelikle katılımcıların kendi içlerinde karşı tarafta beğenmedikleri durumları ifade etmeleri mümkün olabilmektedir.

Buna ek olarak katılımcıların karşı cinsten ya da kendileri ile aynı seviyede olmayan kişiler ile karşılaştıkları zaman mizah pratiklerinin değişiklik gösterdiği de yukarıda yer alan alıntılarda karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Herbert Mead'ın "özne olan ben" ve "nesne olan ben" kavramlarını kullanmak söz konusu olabilir. Kendilerine benzer olanlar ile "özne olan ben" aktif iken; kamusal alan olarak ifade edilebilen diğerleri ile olan ortamlarda "nesne olan ben" ön plana çıkmaktadır denilebilir.

Kadın ve erkek katılımcıların hemcinsleri ile yaptıkları esprilerde, cinselliğin de kullanılması ve bunu karşı cinsin olduğu durumlarda devam ettirmemeleri de Mead'in benlik sınıflamasındaki tartışmalar ile paralellik göstermektedir denilebilir.

3.BÖLÜM

SONUÇ

Bu çalışmada aile, gündelik hayat ve mizah kavramlarının tanımlamaları ve bu kavramların açıklamasına yardımcı olan ve kullanılan teorilerin tanımlamaları yapılmaktadır. Daha sonrasında nitel bir araştırma tekniği olan derinlemesine mülakat ile görüşmeler yapılıp veri elde edilmiştir.

Aile, ilk insan topluluklarından beri var olan ve toplumu açıklayan, anlamlandıran temel unsurlardan biri olarak akla gelmektedir. İnsanın varlığı ve devamlılığı aile oluşumu etrafında şekillenmektedir. Aile insan varlığının devamını sağlayan evlilik ile birleştirilip toplumsal bir kurum olarak nitelendirilebilir. Toplumsal yapıyı anlamaya yardımcı temel kurumlardan biri olarak aile karşımıza çıkmaktadır toplumun en küçük yapı taşı olması ve toplumun en temel özelliklerini yansıtması açısından hayata yön verdiği söylenebilir.

Mizah, insanı eğlendirmesi hayata renk katması ve insanları rahatlatması açısından hayatın sosyal alanında ve insan etkileşiminde önemli bir unsur olup yaşamın her alanında yerini aldığını görmekteyiz. Mizah mizahi gülme ve güldürmeye aracı olan durumlar olarak tanımlanabilmektedir(Şahin, 2016, s. 9). Mizah tanımlamalarına baktığımızda; TDK; İçinde gülmece bulunan, gülmece niteliği taşıyan (yazı, karikatür vb.) (TDK, 2020). Adams; komik, eğlendiren, hoş vakit geçirmesini sağlayan her şey hareket veya ifadeler, gülmeyi gerçekleştiren nesneler, mizahın tanımlamalarını oluşturduğunu dile getirmektedir (akt. Yardımcı, 2010, s. 2).

Gündelik hayat, içerisinde insanların davranışlarının oluştuğu, şekillendiği ve bir gerçeklik olarak muhafaza edildiği bir alandır. İnsanların toplumsal hayatta iletişim sağlamak için kullandığı işaret, sembol, eylem ve niyetleri gündelik hayat içerisinde gerçekleştirdikleri faaliyetler sonucunda anlam kazanırlar. Bu anlamlar toplumun temel değerleri olarak kültürün bir parçası olurlar. Lefebvre; günlük hayatın bizi her yönden kuşattığını, gündelik hayatın hem içinde hem de dışında olduğumuzu dile getirmektedir (Lefebvre, 2019, ss. 49-50). De Certeau; gündelik hayat, hayat

pratikleriyle doludur ve bilinçli bilinçsiz tekrarlar gündelik hayatın yansımalarıdır der (Çetin, 2013, ss. 33-34).

Van İlinin toplumsal yapısına bakıldığında genel olarak ataerkil bir yapının hâkim olduğunu görmek mümkündür. Aşiret yapılanmasının yoğun olduğu, sülaleye, kökene önem verildiği ve bunun önemle korunduğunu, bir sonraki nesle aktarıldığını söylemek mümkün. Nüfusun çoğunu Kürtler oluşturmaktadır. Kürtlerin yaşam biçimi, kültürü, dili, gelenek ve göreneklerinin yoğun olduğu görülmektedir. Çalışmada elde edilen sonuçların genel değerlendirmesi aşağıda yer almaktadır.

Aile yapısına bakıldığında ise, genel olarak erkeğin hâkimiyetinin daha fazla olduğu, kadın ikinci planda olduğu görülmektedir. Kamusal alanda erkek, özel alanda kadın aktif bir şekilde rol almaktadır. Erkek dışarıda çalışan, para kazanan, fatura ödeyen, markete giden rollerini üstlenmiştir. Kadın ise evde olan yemek pişiren, çocuk bakımını üstlenen, eşini mutlu eden, misafir ağırlayan rolünü üstlenmiştir. Genel olarak eve misafir geldiğinde kadınların ayrı erkeklerin ayrı oturduğu farklı ortamlar olduğu dikkat çekmiştir. Büyüklere karşı çok aşırı bir saygının olduğu, kadınların ise evde bulunan erkeklere(baba, eş abi, amca, dayı) karşı oldukça saygılı oldukları görülmüştür. Aile içerisinde alınan kararlara son noktayı evin erkekler bireylerinden biri koymaktadır.

Kadın-erkek(eş) ilişkilerine bakıldığında, kadının biraz daha geri planda olduğu erkeğin genel olarak ilişki konusunda kararlar alan, yönlendiren öncü taraf olduğunu görmek mümkün. Kadın, erkeğin bakmakla yükümlü olduğu, namusu, onuru, şerefi, olduğunu kadına bu anlamları atfettiği söylenebilir. Sosyal, kamusal alanda erkek ön planda yer almaktadır. Sosyal ortamlarda en çok konuşan, kararlar alan ve kararlar verenin erkek olduğunu, geri planda duran eşinin istediği gibi davranan, daha edepli olan, laubali olmayan ağırbaşlı namuslu olan ise kadındır.

Sosyal ortamda kadınların kadınlarla daha samimi olduğu, rahat ve içten olduğunu, kadınların erkekler ile daha mesafeli, edepli, ağırbaşlı davrandıklarını ve bu tarzda konuşmalara yaptıklarını; erkeklerin ise erkeklerle daha samimi olduğu kadınlarla olan ilişkilerinde kadının davranışına göre davrandıklarını ve konuştuklarını görmek mümkündür. Bir toplum içerinde bir ortamda kadının kocasını temsil ettiğini ve onun statüsüne göre hareket ettiğini, bunu zedeleyecek bir davranış sergilemekten

kaçındığı söylenebilir. Erkeğin ise topluma göre davrandığını ortama ayak uydurduğunu; kadının da yaptığı herhangi bir davranışın toplum tarafından eleştirildiği, dile getirildiğini bu davranışının onun kişiliği hakkında yargılar oluşturulmaya neden olduğu görülmektedir. Kadının erkeklerin ve büyüklerin bulunduğu ortamda çok konuşmadığı çok yüksek sesle gülmediği konuşacağı kelimeleri özenle seçtiği buna dikkat ettiği görülmektedir. Bu kadının toplum içerisinde sosyal statüsünü etkilemektedir. Kadınlar, kadınların ve yaş olarak çok büyük kadınların olmadığı ortamlarda daha rahat davrandıkları, rahat konuştukları alanlar olduğunu söylemek mümkündür. Kadınlar bu ortamlarda aile ile ilgili sorunlarını eşi ile olan durumunu, cinsellik gibi konular üzerine konuşur bunu espri ile dile getirmektedirler.

Katılımcıların yakın çevresi ile olan ilişkilerini samimi ve sıcak ilişkiler olarak tanımladıklarını ileri sürmek mümkündür. Bu pratikleri, sosyolojik olarak birincil gruplarda yer alan birincil ilişkilere yani informel ilişkilere örnek olarak vermek söz konusu olabilir. Weberyan anlamda idealleştirme mantığına sahip olan bu sınıflamada informel ilişkiler sıklıkla aile, akraba ya da arkadaş gibi yakın sosyal çevrede deneyimlenmektedir.

Gündelik hayatın, ev hanımı olan kadınlar için rutin, toplumlar tarafından belirlenen roller etrafında; ev temizliği, çocuk bakımı, kocanın memnuniyetini sağlamak, yemek yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkamakla şekillendiği görülmektedir.

Katılımcılar çay içmek ve yemek yemek, gibi günlük rutinleri olduğunu belirtirken bu rutinlerin bir tür sosyal etkileşim aracı olmakta olduğunu söylemek mümkündür. Genel olarak Türkiye'de çay ve sohbet kültürü söz konusudur (Güneş, 2012). Van İli özelinde değerlendirildiğinde ise, çay kültürünün yaygın olmasının bir örneği olarak bu durumu vermek mümkündür. Benzer şekilde yemek ve sohbet kültürü de katılımcılar arasında bulunmaktadır. Bu durumu Bourdieu'nun hem 'kültürel sermaye' hem de 'ayrım' kavramları ile açıklamak mümkün olabilir.

Çalışan, memur olan kadın için ise, mesleği gereği üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirme, mesai saati bittikten sonra eve gidip ev hanımının gerçekleştirdiği rolleri; ev temizliği, çocuk bakımı, kocanın memnuniyetini sağlamak, yemek yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkama yaptığı görülmektedir. Serbest

meslek sektöründe çalışan erkeklerin gündelik hayatına bakıldığında toplum tarafından biçilen rolleri yerine getirmeye; para kazanmak, evin maddi ihtiyaçlarını karşılamak, fatura ödemek, kamusal alanda ailesini temsil etmek, evin erkeği, aslanı kavramının verdiği anlamı taşımak gibi rolleri gerçekleştirdiği görülmektedir.

Sabit bir mesleği olan memur olan erkeklerinde mesleği gereği üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirme, mesai saati bittikten sonra eve gidip toplumun biçtiği rolleri; para kazanmak, evin maddi ihtiyaçlarını karşılamak, fatura ödemek, kamusal alanda ailesini temsil etmek, evin erkeği, aslanı kavramının verdiği anlamı taşıma rollerini gerçekleştirdiği görülmektedir.

Mizah anlayışlarının da kadın ve erkek rollerine göre şekillendiği görülmektedir. Erkek toplumsal alanda aktif olan, göz önünde olan olduğu gibi mizah anlayışında da erkeğin kadına oranla daha çok ön plan da yer aldığı görülmektedir. Erkek, daha rahat davranan daha rahat bir şekilde espri yapan bilen, kolay kolay yanlış anlaşılmayan, erkektir ne olacak tabirinin rahatlıkla taşıyan bir konuma sahip olabilirken, kadının, sözcüklerini seçerken, bulunduğu ortama ayak uydururken, yanlış anlaşılmamak için hal ve hareketlerinde daha dikkatli davrandığı görülmektedir.

Kadının, büyüklerine karşı yoğun bir saygı duyduğu, toplumlarda eşini temsil ettiği ve onun namusunu, onurunu, şerefini, korumak için daha edepli saygılı, hanım hanımcık davrandığını, toplumun biçtiği rolleri yerine getirmek toplumda yer edinmek için temel başat faktör olduğunu düşündüğünü ve bunun için çaba sarf ettiği ve bulunduğu ortamda buna uygun mizah yaptığı görülmektedir. Akranı olan kadınlarla daha samimi olduğu, daha rahat davrandığı toplumun biçtiği rolleri bir kenara bırakıp içinden geldiği gibi davrandığı görülmektedir. Mizah anlayışı da o anda söylemek istediği şeyi söyleyerek yaptığı mizah anlayışı hâkim olmaktadır. Mizah anlayışında genel olarak günlük yaşanan, gündemde olan olaylar, cinsellik, aralarında geçen sohbete göre mizah yapıldığı görülmektedir. Mizah yoluyla dile getirmeye çekindikleri, yapmak isteyip yapamadıkları, ya da yapmak istemedikleri şeyleri dile vurdukları görülmektedir. Mizahın düşündürücü özelliğinin olduğunu ve bunu dile getirdikleri görülmektedir. Bu değerlendirmeye ek olarak, daha önce de belirtildiği gibi, katılımcıların mizah aracılığı ile bir mesaj verilmeye çalışıldığını ifade eden değerlendirmelerini Foucault'un söylem kavramsallaştırası ile

bağdaştırmak söz konusu olabilir. Mizah yüzeyi ifade ederken altta yer alan söylem verilmek istenilen mesajı ifade etmektedir. Bu mesaja yönelik katılımcıların tepkisi ise algısal düzeydedir ve bu algı William Isaac Thomas'ın "öznel algılar nesnel sonuçlar doğurur" ifadesinde somutlaşmaktadır.

Bu durumun erkekler içinde geçerli olmaktadır. Erkeklerde akranı ve hem cinsi olan ortamlarda daha rahat davrandıkları, istedikleri şeyleri rahat dile getirmektedirler. Erkek erkeğe daha rahat şakalaştıkları, cinsel objelerden daha rahat bahsettikleri görülmektedir.

Toplumun devamını ve düzeni sağlamak açısında önemli bir kurum olarak aile ele alan 'yapısal ve işlevsel kuramın'ın ele alınması büyük önem içermektedir. Toplumun devamlılığını ve düzenini sağlamak, toplumu korumak ve toplumun değerlerini, kültürünü gelecek nesillere aktarmak için bireylerin bir arada uyum içerisinde yaşadıkları, akraba eş dost ile ilişkilerinin iyi olması bunu destekler niteliktedir. Bireylerin uyum içerisinde yaşaması aile kurumuna önem vermesi toplumsal yapının zarar görmesini engelleyip, bireylerinde buna uygun bir şekilde yetiştirilmesini sağlamaktadır. Aile, bireyin toplumsal, psikolojik, biyolojik, ekonomik, kültürel ihtiyaçlarını karşılayıp bireyi herhangi bir sapmaya uğramasını engelleyerek toplumsal yapıyı, düzeni sağlamaktadır. Aile ye önemli bir gözle bakan diğer bir kuram olan 'sembolik etkileşimcilik' kuramı ise; ailenin; toplumun belirlediği, inanç, bilgi, roller, norm değerler oluşan simgesel iletişimin, etkileşimin odağı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Aile topluma ait olan bu simgesel iletişim araçlarının aktarımının sağladığı alan olarak vurgulamak ve aile içindeki ilişkilerle bunu sağlamak mümkündür (Canatan, Yıldırım, 2018, s. 43).

Yapısal işlevselci kurama eleştirel bakan kuram, 'feminizm'; aileyi de ataerkil bir kurum olarak görürler. Onlara göre işlevselcilerin ailede ki olanakların eşit olduğu düşüncesini eleştirirler. Feministlere göre, kadın iki defa sömürüye ve baskı altında kalmaya maruz kalmaktadır. Çünkü kadın her ne kadar meslek sahibi olsa da ev içindeki işleri yapma, sorumluluğundadır (Kasapoğlu,2012, ss. 16-17). Yapılan görüşmelerde elde edilen verilere bakıldığında çalışan kadının eve geldiğinde ev hanımın yaptığı işleri de yaptığı görülmektedir. Kadının hem iş yerinde hem de ev içerisinde çalışmaya mahkûm bırakıldığı görülmektedir.

Aile ele alan bir diğer önemli kuramlardan biri olan ‘çatışmacı kuram’, R. Dahrendorf, ailenin bir çatışma yönetimi sistemi olarak tanımlanabileceğini belirtir(Şatıroğlu, :78). Çatışmacı kuram aileyi toplumda güçlü gruplar tarafından yönetilen, toplumda eşitsizliğin deneyimlenen ilk alan olarak görmektedirler. Aile güç hâkimiyeti barındıran ve bunu bireye ilk olarak deneyimleyen kurumdur. Van ilinin aile yapısına baktığımızda, elde edilen verilerden yola çıkarak feminizmin tanımladığı gibi ataerkil bir yapının hâkim olduğunu aile içerisinde etkin olan erkeğin karar alıp vermede önemli rol oynayan, kadını namusu, onuru, şerefi olarak görmesi, erkeğin kadın üzerinde hâkimiyet kurması, evin reisi, aslanı, erkeği olması bunu destekler nitelikte olduğunu görmek mümkün hale gelmektedir.

Bireylerin günlük hayat içerisinde üstlendikleri roller kuramların açıklamaları doğrultusunda kuramların açıklamalarını destekler nitelikle veriler verdiğini söylemek mümkündür.. Kadın ve erkeğin günlük rutinlerinde üstlendiği roller toplumun düzenini sağlayacak ortamlar yarattığını toplumda yer edinmek için toplumun ona biçtiği rolleri yerine getirdiğini söylemek mümkündür. Çalışan kadın işi dışında ev işlerini yerine getiriyor toplumun rollerini yerine getiriyor. Bu durum kadının toplumun devamlılığını ve düzeni sağladığını göstermektedir. Erkeğin toplum içerisinde rollerini yapması evin reisi olması güç ve hâkimiyet sahibi olması bunu destekler niteliktedir. Kadının her iki alanda da çalışıyor olması ve erkek hâkimiyetinin altında kendini şekillendirmesi ataerkilliğin yoğun olduğunu bir eşitsizliğin ve güç hâkimiyetinin olduğunu görmek mümkün hale gelmektedir.

Van İlinin mizah anlayışına örneklem özelinde bakıldığında, kadın ve erkek mizah konu ve konumlarının farklılık barındırdığını söylemek mümkündür. Mizah ve cinsiyet açısında ele aldığımızda elde edilen verilerden erkek daha çok ön planda yer alırken kadın daha geri planda olup toplumun ona olmasını istediği gibi; edepli, efendi, saygılı, hanım hanımcık, erkeğini iyi bir şekilde temsil etmesi gibi kavramlara uygun davrandığını görmek mümkün. Diriessen; şaka ve cinsiyetin arasında ciddi bir bağımlılığın olduğunu, cinselliğin dünyanın her yerinde şakanın temel konularında biri olduğunu ve cinsler arasındaki çekimde önemli unsurlardan biri olduğunu ifade eder (akt. Yavuz, 2017, s. 56). Toplum içerisinde kadın-erkek figürünün şekillenmesinin mizah üzerinde de etkili olduğunu görmek mümkün hale gelmektedir. Bu noktada Herbert Mead’ın “özne olan ben” ve “nesne olan ben”

kavramlarını kullanmak söz konusu olabilir. Kendilerine benzer olanlar ile "özne olan ben" aktif iken; kamusal alan olarak ifade edilebilen diğerleri ile olan ortamlarda "nesne olan ben" ön plana çıkmaktadır denilebilir.

Erkeklerin ortamlarda rahat bir şekilde mizah yapmaları daha saldırgan cinsellik, laf atma olayının mizaha vurmaları kadının ise daha sakin akranları arasında samimi oldukları diğer ortamlarda daha ağırbaşlı edepli olmaları bunu desteklemektedir.

Bireylerin ortamlarda mizah yapması aslında o ortamda samimi bir ortamın oluşmasını sağlamak temel amaçlarından biri olmaktadır. Mizah yapılırken günlük yaşantıda yaşanan stres, zorluk durumları içerisinde gülerek rahatladıklarını verilerden yola çıkarak dile getirmek mümkündür. İnsanlar toplum içerisinde bir arada ortak bir bilinç etrafında şekillenirler. Mizah insanların ortak bir düşünce etrafında şekillenmesini bir arada olmasını sağlayabilmektedir. Bir olaya belli bir düşünce etrafında bakarak bir arada tutma işlevi sağlamaktadır. Mizahın güldürücü, düşündürücü eleştirel yönleri de bulunmaktadır. Görüşmelerde bireyler yapılan mizaha eleştirel baktıkları, onu sorguladıkları, bir ders çıkarma ya da farklı bir anlam çıkardıkları, bir uyarı bir mesaj olarak ele aldıkları görülmektedir.

Mizah insanlar arası iletişim sağlayarak sosyal, insanları düşündürerek bilinçli kılması bilişsel işlevlerini gerçekleştirirken bir toplumun mizah anlayışına bakarak o toplumun değerleri kültürü inanç biçimine götürerek kültürel işlevini sağlamaktadır.

Mizahı açıklamada önemli bir kuram olan 'üstünlük kuramı'; Kişinin kendisini başka kimselerden üstün görmesine dayanmaktadır. Hobbes; gülme, her şeye karşı olan bu savaşta, kişi kendisini bir başkasından veyahut daha önceki durumundan daha iyi görme duygusundan kaynaklandığını söylemektedir (Demir solak, ss. 44-45). Kişinin kendini olduğundan daha üstün görmesi ve karşıdaki muhatap kişinin ondan daha aşağıda olmasını ve bunu da mizah yoluyla, gülme yoluyla dile getirdiğini söylemek mümkündür. 'Uyuşmazlık kuramı' ise, mizahı ele alırken insan zihninde birbirine uyumlu olmayan durumlar, düşünceler arasında olan uyumsuzluk kendini gülme eylemi ile dışa vurmakta olduğunu savunmaktadır. İnsanlar kendi zihninde oluşan düşünceler arasında derin bir sorgulamaya gittiğinde bakış açılarında bir değişme oluşmaktadır. Gülünen bir duruma sonradan onu düşündürücü bulup buradan bir ders ya da bir mesaj çıkarabilmektedir. Mizah kavramının önemli bir diğer kuramı

açısından bakıldığında birey mizah yoluyla bir rahatlama durumuna girebilmektedir. Shaftesbury, mizah, bireylerin normal seyir eden ruh hallerine karşı bir engelleme ya da denetim durumu ile karşılaşıldığında, bireylerin içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulmak için kullanılan bir yöntem olduğunu, bu yolla, içine bulunduğu sıkıntılı durumdan intikam alıp ve baskılardan kurtularak haz duygusunu yaşayabildiğini savunmaktadır (Keleş, 2018, s. 63).

Çalışma, Van İlinde aile bireylerinin mizah anlayışı ortaya çıkarmak için yapılmıştır. Çalışma kapsamında Vanlı olup ve farklı mesleklere mensup toplamda 12 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmede genel olarak bireylerin ne tür mizah yaptıklarına dair sorular sorulmuştur ve verilen cevaplar kaydedilmiştir. Çalışma kapsamında görüşmecilere şu sorular sorulmuştur:

+ Günlük hayatınızda neler yaparsınız?

+Akrabalarınızla arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl? Bir araya geldiğinizde neler yapıyorsunuz?

+ Samimi olduğunuz akraba ve arkadaşlarınızla sohbetinizde neler konuşuyorsunuz?

+Size göre mizah nedir? Mizah denince aklınıza ne geliyor?

+Mizahın farklı bir boyutu(güldürücü, düşündürücü vb.) olduğunu düşünüyor musunuz? Buna örnek verebilir misiniz?

+Mizah hayatınızın neresinde?

+Hiçbir mizah dergisi okudunuz mu?

+ Arkadaşlarınızla mizah yapar mısınız? Ne tür konular üzerinden mizah yaparsınız?

+Bir kadın ile yaptığınız mizah ile bir erkekle yaptığınız mizah arasında fark var mıdır? Erkek ile ne konular üzerine mizah yaparsınız? Kadın ile ne konular üzerine mizah yaparsınız?

+ Dini inancınızın mizah anlayışınıza bir etkisi var mı?

+Sosyal medya takip eder misiniz? Eğer takip ediyorsanız ne tür mizahlar paylaşır ve takip edersiniz?

+Sosyal medyada sosyal ortamda kimliğinizi gizleyip hiçbir mizah yaptınız mı? Paylaştınız mı?

+Mizaha vurduğunuz olaylar, konular içinizde ukde kalan şeyler olabilir mi? Toplumun kısıtladığını insanlar açığa vurmaya çekinirken bunu mizah yolu ile dışa vurma gibi bir durum söz konusu olabilir mi?

+Eşinizle yaptığınız bir mizahı arkadaşlarınıza da yapar mısınız? Ya da arkadaşlarınız ile yaptığınız bir espriyi eşinizden işyeri arkadaşınızdan gizler misiniz ya da yapar mısınız?

+Aynı ortamda eşinizle bulunduğunuzda eşiniz bel altı bir espri yaptığında nasıl karşılanır? Ve siz aynı espriyi yaptığınız zaman nasıl karşılanır?

+Sosyal ortamda, iş yerinde, aile ortamında mizah yaparken bir karakter değişimi yaşar mısınız? Yaşıyorsanız nasıl bir karaktere giriyorsunuz?

+Korona ile mizah tarzınızda bir değişiklik oldu mu? korona dan önce nasıldı korona dan sonra nasıl oldu?

Çalışma sonucunda genel olarak bireylerin mizah anlayışı ile ilgili şu sonuçlara varılmıştır:

- Size göre mizah nedir? Mizah denince aklınıza ne geliyor? Sorusu yöneltildiğinde;11 kişi mizahın güldürmek eğlendirmek için dile getirilen söz olduğunu dile getirmektedir. 1kişi ise güzel olan söz olarak tanımlamaktadır.
- Mizahın farklı bir boyutu(güldürücü, düşündürücü vb.) olduğunu düşünüyor musunuz? Buna örnek verebilir misiniz? Sorusu yöneltildiğinde; görüşmecilerin tamamının güldürürken aynı zamanda düşündürücü özelliğinin de olduğunu, laf sokma, ders verme, mesaj verme ve mesaj alma özelliklerinin de olduğunu dile getirmişlerdir.
- Mizah hayatınızın neresinde? Sorusu yöneltildiğinde; görüşmecilerin tamamının hayatının her alanında ailede, iş yerinde, arkadaş ortamlarında yaptıklarını neşeli olunan anlarda yapıldığını dile getirmişlerdir.
- Hiçbir mizah dergisi okudunuz mu? Sorusu yöneltildiğinde;8 kişinin mizah dergisi okumadığını dile getirirken, 4 kişi ara sıra okuduğunu dile getirmiştir.

- Arkadaşlarınızla mizah yapar mısınız? Ne tür konular üzerinden mizah yaparsınız? Sorusu yöneltildiğinde; görüşmecilerin tamamının o an sohbette ne geçtiyse onun üzerine mizah yapıldığını dile getirirken 6 görüşmecinin genel olarak bel altı yaptığı cinsel içerikli espriler yaptıklarını dile getirmişlerdir.
- Bir kadın ile yaptığınız mizah ile bir erkekle yaptığınız mizah arasında fark var mıdır? Erkek ile ne konular üzerine mizah yaparsınız? Kadın ile ne konular üzerine mizah yaparsınız? Sorusu yöneltildiğinde; görüşmecilerden 9 kişi fark olduğunu bunun nedeninin de edep, saygı, mahremiyet, sınırlarını korumak olduğunu dile getirmişlerdir. 2 kişi benim için fark etmez kadın ve erkeğin eşit olduğunu düşündüğünü dile getirmiştir. Diğer 1 kişi ise kadın ve erkeklere karşı sınırlarımı koruduğum için benim için fark etmez demiştir.
- Sosyal medya takip eder misiniz? Eğer takip ediyorsanız ne tür mizahlar paylaşır ve takip edersiniz? Sorusu yöneltildiğinde; görüşmecilerden 9 kişinin sosyal medyayı takip ettiğini ve genel olarak güldüren, eğlendiren, komik içerikli paylaşımları takip ettiklerini dile getirmişlerdir. Deli huni, küfürbaz Hayri, cinsel içerikli paylaşımlar takip etmektedirler. Görüşmecilerden diğer 3 kişi ise sosyal medya takip etmediklerini dile getirmişlerdir.
- Sosyal medyada sosyal ortamda kimliğinizi gizleyip hiçbir mizah yaptınız mı? Paylaştınız mı? Sorusu yöneltildiğinde; görüşmecilerin tamamının gizli kimlik ile herhangi bir paylaşım yapmadıklarını dile getirmişlerdir.
- Dini inancınızın mizah anlayışınıza bir etkisi var mı? Sorusu yöneltildiğinde; görüşmecilerden 8 kişinin dinin etkisinin olduğunu, dinimiz gereği belli başlı kurallar olduğu mahremiyetin fıtratın etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Diğer 4 görüşmecinin herhangi bir etkisinin olmadığı. Mesleki kimlik, çevre, kültür ve değerlerin etkisinin olduğunu dile getirmişlerdir.
- Sosyal ortamda, iş yerinde, aile ortamında mizah yaparken bir karakter değişimi yaşar mısınız? Yaşıyorsanız nasıl bir karaktere giriyorsunuz? Sorusu yöneltildiğinde; görüşmecilerden 5 kişinin karakter değişimi olduğunu dile getirmişlerdir. 7 görüşmecinin ise karakter değişimi olmadığını sadece ortama ayak uydurduklarını, gülünecek ortamda gülen ağlanılacak ortamda ağladıklarını dile getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

Aktaş, G. (2011). *Farklı Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özelliklere Sahip Ailelerde Kız Çocuklarına İlişkin Aile İçi Kültürel Tanımlamalar.* (Doktora Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Aktaş, G. (2015). *Aile Sosyolojisi.* (Ed. Şahin Kütük, B. Güngör Ergan, N.) Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını (Erzurum).

Arık, M. Bilal, (2002). *Kemal Sunal, Levent Kırca ve Cem Yılmaz'ın Mizahına Teorik Bir Bakış.* İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt:0 Sayı:14.(İstanbul).

Arslan, A. Arslan, G. (2015). *Kırsal Türkiye'de Geçmişten Geleceğe Kadın, Evlilik ve Aile.* Türkiyat Araştırmaları dergisi 629.

Aslantürk, H. (2017). *Tam aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyetlerinin Karşılaştırılması.* Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı (Konya).

Bal, H. (2016). *İletişim Sosyolojisi.* Sentes Yayıncılık (Bursa).

Balinan, R. (2020). *İkinci Yer Mücadelesi Olarak: Habitus.* Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Felsefe Ana Bilim Dalı (Mardin).

Başaran, E. (2016). *Sistematik Aile Sosyolojisi.* (Ed. Aydın M.) Çizgi Kitabevi Yayıncılık) (Konya).

Başkaya, E. Demir, S. (2018). *Sihirli Gülüşlerle Yaşama Bir Dokunuş: Mizah Terapi.* DOI: 10.17681/hsp.340288.

Baydar, G. (2012). *Evden Çalışanların Gündelik Yaşam Pratikleri.* Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı:35.(Ankara).

Bayrakdar, S. (2020). *Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Sembolik Şiddet Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.* Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı (Bursa).

Biçer Olgun, H. (t.y.). *Jürgen Habermas, Hannah Arent ve Rıchard Sennett'in Kamusal Alan Yaklaşımları.* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (Ankara).

Bilge, E. (2008). *Cem Yılmaz Anlatıları, Üstünlük Kuramı Bağlamında.* Türkbilig, 2008/16: 16-23.

Can, İ. (2016). *Sistematik Aile Sosyolojisi.* (Ed. Aydın, M.) Çizgi Kitabevi Yayıncılık (Konya).

Canatan, K. Yıldırım, E. (2018). *Aile Sosyolojisi.* Pınar Yayınları (istanbvul).

Çeğin, G. (2015). *Gündelik Yaşam Sosyolojisi.* (Ed. Cumhur Aslan) Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi (Erzurum).

Çetin, E. (2013), *Gündelik Hayat Sosyolojisi 'Türkiye'de Modernleşme ve Gündelik Hayat'.* Rağbet Yayıncılık (İstanbul).

Çetin, E. (2010). *Gündelik Hayatın Sosyolojisi.* İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (İstanbul).

Demir Solak, N. (2018). *Haldun Taner'in Oyunlarının Üstünlük Kuramı Bağlamında İncelenmesi.* Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü (Erzurum). nergiz.demir@atauni.edu.tr. Adresinden erişildi.

Demir, Ş. Sesli, M. (2007). *Kamusal Alan (Türkiye'de Kamusal Alan Kavramlaştırılmasının Muhtevası: Tektiplilik mi, Çoğulculuk mu?).* Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 1, (2007): 273-292.

Dursun, O. (2018). *Toplumu Pierre Bourdieu İle Düşünmek.* Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü (Adana).

Eraslan, L. Demirel, M. (2020). *Aile Sosyolojisi.* (Ed. Eraslan, L.). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (Eskişehir).

Ermez, Ö. (2020). *Evlilik Aile ve Boşanma (Aile Üzerine Kavramsal Bir Çalışma).* (Yüksek lisans Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Esgin, A. (2015). *Gündelik Yaşam Sosyolojisi.* (Ed. Cumhur A.) Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi (Erzurum).

Fidanoğlu, O. (2006). *Evlilik Uyumu, Mizah Tarzı ve Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Gökçe, B. (1976). *Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir inceleme.* Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt:8/ Sayı:1-2 Hacettepe Üniversitesi Basımevi (Ankara).

Gökulu, G. (2019). *Sembolik Etkileşimci Teorinin Gündelik Yaşam Sosyolojisine Katkıları.* Ekev Akademisi Dergisi, yıl:23 Sayı:80.

Gökulu, G. (2015). *Gündelik Yaşam Sosyolojisi.* (Ed. Cumhur A.) Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi (Erzurum).

Güneş, S. (2012). *Türk Çay Kültürü ve Ürünleri, Milli Folklor.* 24(93): 234-251.

Hülür, A. Banu, (2017). *Erving Goffman: Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu.* Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR), Cilt 2, Sayı 4, 158-165.

Kabagöz, M. Can, (2018). *Kenardaki Gündelik Hayat: Henri Lefebvre'in Gözünden*. Ayhan Geçgin, Edebiyat Eleştirisi Dergisi ISSN 2148-3442 2018/9: (136-162).

Kahveci, Z. Nagihan, (2018). *Beypazar'ında Gündelik Hayatın Dönüşümü: Kadınların Deneyimi.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Kasapoğlu, A. (2012). *Aile Sosyolojisi.* (Ed. Kasapoğlu, A. Karkıner, N.) Web-Ofset yayıncılık (Eskişehir).

Keleş, A. (2018). *Evlilik Kalitesi İle Affetme, İkili İlişkilerde Güven ve Mizah Tarzları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Kır, İ. (2011). *Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri.* Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:10 Sayı:36 (381-404).

Kulaber Demirci, M. (2019). *Evli Bireylerin Öznel İyi Oluş Düzeyleri ile Mizah Tarzları, Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi.* (Doktora Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Lefebvre, H. (2019). *Gündelik Hayatın Eleştirisi 'Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri'.* Sel yayıncılık (İstanbul).

Paçacıoğlu, B. (2018). *Üç Farklı Kuşaktaki Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişki.* (Doktora Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Palabıyık, A. (2016). *Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine.* Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Liberal Düşünce, Yıl 16, Sayı 61-62, Kış-Bahar 2011, s. 121 – 141.

Robinson, D.T. ve Smith-Lovin, L. (2001). *Getting A Laugh: Gender, Status, and Humor in Task Discussion, Social Forces*. 80(1): 123-158

Sayın, Ö. (2020). *Aile Sosyolojisi.* Doğu-Batı Yayınları (Ankara).

Serd Hunyadvarı, F. (2019). *Bir Eğitim Sosyoloğu olarak Bourdieu.* Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı (Bursa).

Sezgin, A. Sena, (2020). *Ebeveynin 'Üstün Zekalı' Çocuğa Sahip Olma Algısı.* (Doktora Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Soylu, M. (2019). *Eğitim Sosyolojisi.*

Şahin, A. (2016). *İlk Öğretim Kurumu Yöneticilerinin Yönetsel İlişkilerinde Kullandıkları Mizaha İlişkin Görüşler İle Mizah İklimi, Yöneticilerin Mizah Tarzları Ve Çatışma Yönetimi Stratejileri Arasındaki İlişki.*(Doktora Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Şatıroğlu, A. (2010). *Aile Sosyolojisi.* İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Sosyoloji Lisans Programı, (İstanbul).

Şentürk, Ü. (2015). *Gündelik Yaşam Sosyolojisi*. (Ed. Cumhur a.) Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi(Erzurum).

Tarhan, E. (2020). *Adana'da Anlatılan Fıkraların Mizah Teorileri, Bağlam, İşlev ve Yapı Açısından İncelemesi.* (Doktora Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Tekin Epik, M. Çiçek, Ö. Altay, S. (2016). *Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rolleri.* (http://www.tlck.org.tr/wp sf.160 Adresinden erişildi.

Turğut, F. (2017). *Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar.* Medeniyet ve Toplum Cilt 1/ Sayı 1.

Uluğ, G. (2013). *Pıerre Bourdıeu'nun Sosyolojik Yaklaşımından Hareketle Mizah Beğenisi/Tüketimi Üzerine Bir Alan Çalışması.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

UNICEF/Turkey/2017/Ergen.

Ünal, M. (1997). *Prof. Dr. Mahir Nirun'un Hayatı Eserler ve Sosyolojik Görüşleri Üzerine Bir İnceleme.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Wallace, R. Wolf, A. (2018). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları (Klasik Geleneğin Geliştirilmesi).* Doğu-Batı Yayıncılık (Ankara).

Yardımcı, İ. (2010). *Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri.* Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 3/2, 1-41 (Uşak).

Yavuz, G. (2017). *Türkiye'de toplumsal Cinsiyet Kapsamında Popüler Türk Mizah Kültürü'nde Cinsiyetler Arası Mizah Algılarının Farklılaşması.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Yıldız Efe F. (2020). *Siyasal İletişimde Mizahın Kullanımı. Capsler.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök tez kataloğu veri tabanından erişildi.

EK: Soru Formu

+ Günlük hayatınızda neler yaparsınız?

+Akrabalarınızla arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl? Bir araya geldiğinizde neler yapıyorsunuz?

+ Samimi olduğunuz akraba ve arkadaşlarınızla sohbetinizde neler konuşuyorsunuz?

+Size göre mizah nedir? Mizah denince aklınıza ne geliyor?

+Mizahın farklı bir boyutu(güldürücü, düşündürücü vb.) olduğunu düşünüyor musunuz? Buna örnek verebilir misiniz?

+Mizah hayatınızın neresinde?

+Hiçbir mizah dergisi okudunuz mu?

+ Arkadaşlarınızla mizah yapar mısınız? Ne tür konular üzerinden mizah yaparsınız?

+Bir kadın ile yaptığınız mizah ile bir erkekle yaptığınız mizah arasında fark var mıdır? Erkek ile ne konular üzerine mizah yaparsınız? Kadın ile ne konular üzerine mizah yaparsınız?

+ Dini inancınızın mizah anlayışınıza bir etkisi var mı?

+Sosyal medya takip eder misiniz? Eğer takip ediyorsanız ne tür mizahlar paylaşır ve takip edersiniz?

+Sosyal medyada sosyal ortamda kimliğinizi gizleyip hiçbir mizah yaptınız mı? Paylaştınız mı?

+Mizaha vurduğunuz olaylar, konular içinizde ukde kalan şeyler olabilir mi? Toplumun kısıtladığını insanlar açığa vurmaya çekinirken bunu mizah yolu ile dışa vurma gibi bir durum söz konusu olabilir mi?

+Eşinizle yaptığınız bir mizahı arkadaşlarınıza da yapar mısınız? Ya da arkadaşlarınız ile yaptığınız bir espriyi eşinizden işyeri arkadaşınızdan gizler misiniz ya da yapar mısınız?

+Aynı ortamda eşinizle bulunduğunuzda eşiniz bel altı bir espri yaptığında nasıl karşılanır? Ve siz aynı espriyi yaptığınız zaman nasıl karşılanır?

+Sosyal ortamda, iş yerinde, aile ortamında mizah yaparken bir karakter değişimi yaşar mısınız? Yaşıyorsanız nasıl bir karaktere giriyorsunuz?

+Korona ile mizah tarzınızda bir değişiklik oldu mu? Korona'dan önce nasıldı ve Korona'dan sonra nasıl oldu?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCİD	0000-0003-0137-5050
Adı Soyadı	Dilek Keskiner
Doğum Yeri	Van/Gürpınar
Doğum Tarihi	08/11/1995

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Artvin Çoruh Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Sosyoloji

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Sosyoloji

KATILDIĞI

Kurslar	Sertifikalı Aile Danışmanlığı Kursu Sertifikalı özel eğitim kursu İngilizce A1-A2, B1-B2